

40 Hist. 167
part

JOSEPHI ANTONII
PINTII
DE
NUMMIS
RAVENNATIBUS
DISSERTATIO SINGULARIS.

Andr. Boleoni f.

VENETIIS, MDCCL.

Typis Jo: BAPTISTÆ PASQUALI
SUPERIORUM PERMISSU, AC PRIVILEGIO.

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY

ASTEN LENOX TILDEN FOUNDATION

1911

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY

ASTEN LENOX TILDEN FOUNDATION

1911

Eminentissimo, & Reverendiss. Principi

JACOBO CARDINALI ODDO

ÆMILIÆ A LATERE LEGATO.

JOS. ANTONIUS PINTIUS F.

SI quid unquam divinitus mortalium generi datum est, quod ipsi & cupidius intueantur, & amplectantur libentius, nemini dubium esse debet, PRINCEPS EMINENTISSIME, quin eæ sint Litteræ, ac reliquæ Disciplinæ, a quibus quantum boni Civitatibus, ac nationibus singulis dimanare soleat, ii fatebuntur omnes, quos non fugiat cum publicam, tum privatam populorum felicitatem non aliunde, quam a Sapientia proficisci. Optime igitur de Republica mereri ii dicendi sunt, qui non Litteras modo, Scientiasque calamitosis hisce temporibus in Italia prostratas, ac pœne jacentes erigunt, sed ipsos literatos viros qua humanitate, qua opibus, qua ceteris præfidiis foveant, adjuvantque: quod nisi Majorum nostrorum memoria factum esset, nunquam certe cultiores Europæ gentes ad tantum gloriæ fastigium pervenis-

venissent. Vides me laudes tuas inde repetere, unde nil detrimenti capere queat moderatio tua: quum enim a puero animum ad studia retuleris, Litterasque incredibili amore prosequaris, omni cogitatione curaque in id incumbis, ut ceteris quoque in deliciis sint, atque colantur. Testes heic producere possem doctos quosque Viros, quos una cum *Nicolao Fratris Filio*, Præfule amplissimo, humaniter excipis, quique nusquam, in quo Scientiarum delicias panderent, quam in *Ædibus* tuis locum invenere; meque imprimis, qui ubi vulgandæ hujus Dissertationis voluntatem Tibi meam patefeci, quæ comitas tua est, non modo consilium meum adprobasti, verum etiam, non sine aliqua tamen modestiæ tuæ contentione, ut Tibi inscriberetur annuisti. Neque quis putet, quando locus exigere id videretur, eam nunc mihi mentem injici, ut de Generis tui Nobilitate, quod & rerum gestarum magnitudine, & Heroum, quos genuit, gloria & originis vetustate longe est florentissimum, heic differendum censeam: quum enim prudenter eas commendationes respuas, quæ ab animi tui dotibus haud proficiuntur, libentissime ab iis recensendis temperabo: id unum addens, tantum splendoris Domui tuæ a te ipso derivari, ut præritorum temporum decora sin minus contemnere, ac certe non unice respicere debeas, quum per te exemplum maximum, atque præclarum pietatis in Deum, amoris in proximos, magnanimitatis, justitiæ, humanitatis, non nobis modo, qui tot tantasque virtutes tuas propriis, ut ita dicam, oculis usurpamus, verum posteritati ipsi relinquo, quæ una nobiscum fatebitur, *Jacobum Oddum* post tot Præfecturas, ac Legationes, quas sapientissime gessit, jure ac merito a *Benedicto XIII.* P. M. in Sacrum Cardinalium Collegium fuisse cooptatum. Atque utinam Te diu Superi servent incolumem; speramus enim fore, ut ad majora, teque omnino digna contendas. Interim tu, EMINENTISSIME PRINCEPS, quem Patronum, Fautoremque meum nunquam non prædicabo, munusculum hoc qualecumque æquo animo excipies, illud reputans, in ejusmodi rebus non excellentiam tantum, sed obsequium etiam, voluntatemque esse laudandam, quæ mea quanta in te sit, nunquam profecto fiet, ut oratione complecti possim.

P R Æ F A T I O

AD LECTOREM.

HABES, amice Lector, Dissertationem de Nummis Ravennatibus, quam non ut gloriam mihi ullam ex tenui hac Lucubratione comparem, sed ut aliquam amoris in Patriam mei significationem proferam, in vulgus edendam censeo. Quum enim de Nummaria Officina institutione inter Ravennates non satis constaret, deque ea brevissime tantum superioribus annis egerit ad Litterarum incrementum natus Ludovicus Antonius Muratorius, qui innumera pæne ad locupletandam Historiam jecit semina eruditionis; pergratum me antiquitatis studiosis facturum sum arbitratus, si quæ apud auctores seorsum invenirentur collegissem, atque criticis animadversionibus sive confirmassem, sive refellissem, ea addendo, quæ sedulo labore, ac non mediocri adhibita diligentia e vetustatis rudibus, ut ita dicam, effodi potuerunt. Quid autem in ea commentatus sim, breviter indicabo. Dissertationem universam in sex partes, sive capita divido; in quorum priore de Nummis iis agitur, qui Honorio, ceterisque Imperatoribus occiduas res administrantibus cusi sunt: per id enim tempus Ravennam hac prærogativa donatam fuisse communiter nunc censent eruditi: quamvis id, ut late patebit, ad remotiora fortassis initia sit amandandum. In secundo de eo Nummorum genere sermonem instituo, qui sub barbaris Regibus percussi sunt; ad quos ii mihi certe videntur referendi, qui in anteriori parte mulieris corona murali redimitæ caput exhibent hac epigraphe FELIX RAVENNA; etenim haud desunt momenta, ob quæ Gothis Regibus potius, quam Exarchis tribuantur. Tertium caput Nummos eos complectitur, qui ad Exarchorum tempora ubique procul pertinent: acturus in quarto de reliquis, quos sive Ravennates Archiepiscopi, sive Commune Ravennæ, quemadmodum illius ævi diplomata, contractusque loquuntur, signavit. Posteriora duo tandem ita de variis mo-

netæ generibus differant, ut ne exterōs quidem nummos in Urbem nostram receptos prætermittant; quod sibi præstandum quoque duxit Joannes Brunatius, quum *de Re Nummaria Patavinorum* crudite, ut solet, eleganterque tractaret. Id autem argumento minime officit, quum usus quodammodo eos Civitate donarit. Nonnulla monumenta vel nondum edita, vel quæ variam aliquam lectionem contineant, ex hoc Archiepiscopali Tabulario, ex aliis Archivis, atque Auctoribus describentur, quæ Historiæ huic nostræ lucis aliquid adferre poterunt. Tandem ad Dissertationis calcem ponendas curavi aliquot tabulas æneas, illos tantum nummos exprimentes, qui ab eruditis antea observati minime fuissent; quibus alios nonnullos jam vulgatos adjeci, ut singula capita clariora redderentur. Neque nos poeniteat propositi nostri, quum, quos omisimus, nummos cernere percommode quisque possit apud Ducangium, Bandurium, ceterosque ejusmodi Monetarum editores. Fateor tamen in hac Dissertatione vulganda me non leviter commoveri: quod fortasse consilium cepissem numquam, ni præstantissimi aliquot viri per litteras ad id impulissent; atque imprimis Ludovicus Antonius Muratorius nuper laudatus, Hercules Dandinus Comes, olim in Patavino Gymnasio Professor celeberrimus, quem superiori anno e vivis sublatum, immaturaque nobis morte præreptum deflevimus, ac Camillus Comes Zampierius Patricius Forocorneliensis, qui Hendecasyllabos aliquot vere Catullianos misit, quos tamquam pro coronide cum nostris nonnullis, ac Hieronymi Ferrii in Faventino Seminario Humaniorum Litterarum Professoris eximii publici juris faceremus tum ut rerum tractandarum asperitas poeticis lusibus recrearetur, tum ut festivissimi utriusque Vatis in latina quoque lingua niterentur atque peritiam, horumce Studiorum cultores suspicerent, ni ad ostentationem id pertinere alicui videri posset: etsi non sumus nescii male omnino sibi consulere, qui ex aliorum scriptis nominis celebritatem sibi ducunt comparandam. Nos tamen, quantulicunque simus, semper ab hoc laudis aucupio abhorruimus. Sed antequam in arenam descendendo, monitum te volo ab eorum more me plurimum abhorrere, qui omnibus, quæ ad manus sunt, scripta sua
infer-

VII

inferciunt, eorum nomina silentio prætereuntes, a quibus eadem mutuati sunt, quod certe non immerito ingenuis viris stomachum movet: quid enim turpius aut esse, aut excogitari potest, quam ex aliena suppellectile ditescere, tantoque ingrati animi vitio laborare? Id profecto erit in causa, cur aliquando ab itinere deflectam, eorum, qui opis aliquid in texenda Dissertatione attulerunt, mentionem factururus. Ast male verbosus videri, quam ingratus, atque inurbanus. Tenes modo rationem consilii mei: quapropter tuum erit sin minus doctrinam atque ingenium, quod sentio quam sit exiguum, at voluntatem saltem meam in Literas, Patriamque probare: nam ut præclare inquit Tullius lib. I. de Orat. *quum omnia commoda a Patria accepta sint, nullum incommodum pro Patria grave putandum est.*

DE

DE SCIENTIARUM ACADEMIIS
A NICOLAO ODDO
PRÆSULE AMPLISSIMO RAVENNÆ INSTITUTIS

ATQUE

A J A C O B O
PATRUO CARDINALI

ÆMILIÆ LEGATO IN APOSTOLICAS ÆDES RECEPTIS

E L E G I A

AD VIRUM CLARISSIMUM APOSTOLUM ZENUM.

Vixerat haud molles ter denos Pintius annos,
Affectus nulla pectora tristitie;
Et modo sylvestris recubans sub tegmine pinus,
Cæsar (a) ubi ratibus semina constituit,
Lusit ad undisoni vacuus fera murmura ponti
Chloris, & Irene carmina quæ legeret:
Et modo doctorum versans monumenta virorum,
Quæque, agitante Deo, fervida mens cecinit,
Impatiens circum cæcis obducta tenebris
Sensit, quæ superi clara vident oculis.
Felices animæ, quas non regio aspera dumis,
Dulce sed Elysium, & rura beata tenent.
Nos dum sectamur volitantia monstra per auras,
Atra, heu! nox vires obtegit ingenii.
Ast quid commemoro primævæ damna Parentis,
Poma ubi decerpfit noxia ab arboribus,

Et

(a) Intellige heic Pinetum, sylvam Ravennatium clarissimam secus mare, construendis navibus fortasse Augusti temporibus satam, quod tamen exploratum minime est, quum non desint, qui eam longius deducant, aut naturæ ipsi tribuant. Vide quæ de L. Antidio Feroce Clafs. Rav. Præfecto, quem Pinetum Neptuno, Isidique sacrasse ajunt, circumferuntur.

Et dedit incauto furtim comedenda Marito,
 Unde mali terris exstitit omne genus;
 Si hoc etiam in tristi renovat nunc praelia corde,
 Miscet O effœto pectori amaritiem?
 Sive etenim incocto dapium stimulante cerebrum
 Impete, terrificis angar imaginibus;
 Seu cruor in nostris decurrens artubus, acrem
 Impellat bilem, sævaque monstra ferat;
 Actave spirituum vis ad caput, undique membra
 Deserat, immisso per gelida ossa metu;
 Jactor in indomito, meque inclementia morbi
 Servocat a doctis improba virginibus:
 Et qua mœsta ciet gemitus philomela per umbras,
 Defluit O tacitis vitreus amnis aquis,
 Nunc spatior mœrens, nunc tradens membra sopori,
 Anxia sollicito corda timore premor.
 Me frustra exanimem compellat voce (a) Voluptas,
 Ipsa luce mihi carior, atque oculis,
 Si neque tantillum nostri lenire doloris,
 Nec potis est ullis flectere blanditiis.
 Tu mihi, tu solus misero solatia reddis,
 Atque erepta diu gaudia restituis,
 ODDE, parens charitum, Stirpis generosa Propago,
 Qua nil splendidius, nil O amabilius.
 Tu studia, e nostro ferme fugientia cœlo,
 Et blande revocas, O revocata foves:
 Et facis, ut PATRUUS (b), Romano nobilis ostro,
 Excipiat valido læta patrocínio.

Atria,

- (a) Intelligenda honesta animi relaxatio, ad eum leporem referenda, quem Græci Eutrapeliam vocant, de qua erudite, eleganterque disseruit Cl. Comes Hercules Dandinus in suo de Urbanis Officiis Libello, Dial. II. p. 21. & seq. Nos amici olim suavissimi, ac nobilissimi nomen heic prætermittere piaculum duximus. De eo autem alibi ita lusimus:

Sic magnus quondam incoffit, nitidusque Gravina,
 Tuque, erepte tuo nuper Dandine Sodali,
 Quo gemis ammisso Conjux, ut compare turtur.

- (b) Vide Indicem Sociorum ab Archio elegantissimis formis expressum cura Savernii nostri, qui doctorum Virorum, si nos excipias, Elogia, hanc rem indicantia, collegit; atque Jacobo ipsi Oddo Cardinali amplissimo dicavit.

X

*Atria, facundis passim resonantia dictis,
 Testor, & auritas ad bona verba fores:
 Et te, sancta parens hominum Sapia, vosque
 Calicola, & quotquot casta Minerva probat.
 Prisca etenim quales viderunt tempora Athenas
 Florere ingenuis artibus, & studiis:
 Aut te, Roma potens, toto spectabilis ævo,
 Spargere opes circum divitis eloqui:
 Sæcula sic nobis datur aurea cernere, quando
 His quoque lux fulsit candida littoribus.
 Verum pro tanto quis possit munere grates
 Reddere, & effari Principis officium;
 Quum mea difficili mens languida torpeat æstro,
 Nec sinat heu dociles fundere versiculos?
 Tu modo, tu magnum vaturn decus, EMARE, (a) dices,
 Saucia quæ curis mens, animusque nequit:
 Et PROCERUM natus celebrans ad grandia vires,
 Quos veteris sedes suspicit Imperii;
 Esse nihil cernes nostris felicius oris,
 Quas intacta colit Pallas, & alma Themis.*

(a) Hoc nomine inter Arcades donatur Zenus, quem merito doctissimus Paciaudius, de Ripæ Transonæ monumentis disserens, genuinæ Philologiæ parentem adpellavit.

SYNOPSIS RERUM,

Quæ in hac Dissertatione continentur.

CAPUT PRIMUM.

MENS Auctoris, rerumque divisio. Vide Præf.
 Quid de Re Nummaria Ravennatum nostri Scriptores tradiderint. pag. 1
 Quot in Occidente Honorii temporibus nummaria Officinæ extiterint, & quandonam moneta Romanæ cudi desierit, ubi Muratorius defenditur adversus Auctores Ephemeridum Florentinarum. 2
 Disseritur de Origine Officinæ nummariaæ apud Ravennates, ac literæ RVPS, quæ cernuntur in Honorii, ac Joannis tyranni nummis, explicantur. 4
 Cur Ravennatis monetæ Procurator desit in Notitia Imperii, ubi nonnulla ad eandem spectantia afferuntur. 6
 Duæ Honorii monetæ, & altera Joannis, exponitur. 7
 Quomodo cognoscendi sint nummi Occidentalium Imperatorum, qui Ravennæ federunt, laudatas literas RVPS haud præferentes. 9
 De literis COMOB &c. in nummorum exergo exprimi solitis, ubi de Constantinopoli adpellatione nonnulla pronunciantur. 10
 Quot modis Ravennæ nomen in lapidibus scalpi consueverit, ubi marmora nonnulla afferuntur, atque illustrantur, literæque RV, quæ ad latera figurarum in me-

dii Ævi nummis nonnunquam positæ fuerunt, explicantur. 12
 Difficultas ex Joviani nummo orta, numque ad hujusce Imperatoris tempora nummariaæ officinæ origo apud Ravennates sit referenda. 16
 Explicantur reliqui occidentalium Imperatorum nummi usque ad Augustulum, paucis ex eorundem vita delibatis. 18. ad pag. 28

CAPUT SECUNDUM.

QUANDONAM Odoacer Italiam occupavit, numque nummos percussit. 29
 Quid dicendum de moneta Theodorici, Romanæ officinæ nomen præferente, ubi nummos in Italia signasse cum sua effigie ex Cassiodorio evincitur. *ibid. ac seq.*
 Quæ in pactum deducta fuerint, quum Italiæ Regnum Barbaris concessum est, ubi nonnulla de Francorum Regum moneta recensentur. 32
 Num Theodoricus Græcis Imperatoribus semper obtemperavit, numque cum Regio nomine, ac potestate, regia quoque insignia sumserit. *ibid. ac seq.*
 Pauca de rebus, moribusque ceterorum Regum, qui Theodorico successere, disseruntur, atque eorundem monetæ exhibentur, atque illustrantur. 36. & seq.
 Agitur de nummis epigraphen RAVENNA FELIX præferentibus, iique

XII

iique ad Gothos Reges referuntur. 42. & seq.

CAPUT TERTIUM.

DE Exarchorum adventu in Italiam sermo instituitur, quæriturque num statim a Gothis exactis pecunia Ravennæ conflata fuerit, tresque Justiniani monetæ producuntur. 47. & seq.

De Justino juniore, ac Tiberio Constantino agitur, ubi ex quodam marmore occasione arrepta, plura ad *Argentarios* spectantia colliguntur. 49

Mauricii nummi succedunt, cum quibus Phocæ monetæ conjunguntur. 50

Heraclii, Constantini Pogonati, ac Leonis Isaurici nummi exhibentur. 52. & seq.

CAPUT QUARTUM.

RES nummaria Antistitum Ravennatum pertractatur, ac Gregorii V. Diploma ad Gerbertum de pecunia conflanda recognitum describitur, atque defenditur. 59. & seq.

Nonnulla alia sive Pontificum, sive Imperatorum Diplomata ad eandem rem pertinentia afferuntur. 65. & seq.

Philippi Antistitis charta profertur, qua signandæ monetæ jus ad Archiepiscopos tantum, non vero ad Commune Ravennæ spectare declaratur; alteraque Raynaldi charta publici juris fit, qua cuidam Maxio facultatem dat cuedendi Ravignanos grossos, & parvos. 68. & seq.

Ravennates cum Anconitanis convexisse de moneta conflanda ostenditur, ac de posterorum temporum pecunia nonnulla leviter innuuntur. 71

Series numismatum, ac monetarum Ravennatum Archiepiscoporum contextitur, atque historiæ ope explanatur. 72. & seq.

Epistola ad Amicum de origine vocis *Archiepiscopus*, de *Argentariis*, deque Officinæ nummarie situ, publici juris fit. 77. & seq.

CAPUT QUINTUM.

DE Libra, Solidis, Denariis, Grossis, & Parvis Ravennatibus differitur, ubi plura ex Archivis depromta vulgantur. 86. & seq.

CAPUT SEXTUM.

NUMMI aliquot exteri in urbem recepti recensentur, atque documentorum subsidio illustrantur. 93

Differitur de Denariis unius Crucis. *ibid.*

De Papiensibus. *ibid.*

De Bizantiis. 94

De Pecunia Lucensi, ac Marabotinis. *ibid.* & seq.

De Pecunia Veneta. 96

De Imperialibus. 98

De Marchis. 99

De Florenis. 101

De Ferrarinis, Bononinis, atque Aquilinis. *ibid.* & seq.

Affertur valor pecuniarum ex Rubico, atque ex Diacepto Veteri Mensæ Archiepiscopalis, ac Dissertationi finis imponitur. 103 & seq.

CAPUT PRIMUM.

De Nummaria Officinæ institutione apud Ravennates, deque Nummis Occidentalium Imperatorum, qui Ravennæ sederunt.

I.

RAVENNAM cudendorum Nummorum prærogativa antiquitus donatam fuisse, certum adeo est, ut is dumtaxat inficiari id possit, qui antiquitatis studia vel omnino despexerit, vel a limine vix salutarit: quam rem in exteris venia dignam, in nostratibus non item judicamus, qui & veterum monumentorum copia longe sunt refertissimi, & a Scriptoribus patriis dicendi non minus elegantiam, ac vim, quam in antiquitatis studium, qua in re vel maxime urbis nostræ laus est constituta, amorem, si scaperent, debuissent arripere. Quæ enim eruditionis semina non jecit sive Ferrettus, sive Cararius, sive Spretus, sive, ceteros ut omittam, Rubeus ille, qui ad veteres ita accedit oratione utens ad eorum elegantiam accommodata, ut eorum dicta, scribendique festivitates in succum, quod ajunt, sanguinemque converterit, posterorumque admirationem sibi conciliarit? Scio equidem laudatos Auctores vel de nummis perpauca attigisse, vel de iis denariis dumtaxat sermonem instituisse, qui posterioribus sæculis apud nos obtinuerunt: verum hoc critices defectui, quo per ea tempora laborabant, tribuendum est; quod nostris hisce temporibus minime ferri debet, quum doctissimi Scriptores facem prætulerint, atque studiorum horum caliginem nitidissima sua luce discusserint: quorum nomina heic prætermittenda censemus, ne recoctam, ut dicitur, crambem exhibeamus. Verum ad rem nostram propius accedendum.

II.

RAVENNA igitur cudendorum nummorum jure donata fuit, ac nummarias habuit officinas. Ast quibus temporibus ex

A

pri-

primum institutæ fuerint, satis haud constat. Non equidem ante Honorium M. Theodosii filium, qui primus Ravennæ Imperii sui sedem firmavit, id contigisse afferendum videtur, quum per eos dies, ut Imperii utriusque Notitia nos edocet, sex tantum in occiduis regionibus *Monetariæ* Officinæ extiterint, Scisciæ nimirum, Aquilejæ, Lugduni, Arelate, Treviris, ac Romæ præsertim, de qua sic Muratorius: *(a) caput Imperii Roma vel post in Orientem translatam a Constantino Sedem vetustam retinuit prærogativam publicæ Monetæ..... saltem usque ad tempora Heraclii Augusti. Neque decipitur doctissimus vir in hac Romanæ Monetæ diuturnitate stabilienda, ut Florentinarum Ephemeridum Auctores sentiant, (b) hoc innixi fundamento, quod post Ducangium Bandurius duos nummos retulerit, complures post Heraclium annos Romæ cufos, quorum prior ad Stauracium Nicephori Logothetæ Filium, alter vero ad Zoen, ac Theodoram Augustas pertinet, addito in utroque Romanæ Officinæ signo; nam cum Bandurii verbis, tum historicis rationibus evincitur merito eos suspectos esse debere. Et quidem ut de Bandurii sententia prius loquamur, postquam ille (c) Stauracii nummum retulisset, hæc subdit: (d) nummum hunc rarissimum, si quidem genuinus est, exhibuit Ducangius e Strada. Stradæ autem parum fidendum esse sciunt omnes, qui antiquitatis studio vel leviter delectantur. De Zoes autem, ac Theodoræ nummo, quem pag. 724. exhibuerat, ita loquitur pag. 745. de utriusque nummi sinceritate merito dubitaveris; utriusque enim aversa pars hujus ætatis non esse videtur..... Uterque exscriptus est e Strada.*

III.

Quod vero spectat ad momenta historica, certum est Leonis Isaurici temporibus quicquid Italiæ erat reliquum a Græcorum dominatu defecisse, seque in libertatem vindicasse (e). Qui ergo fieri potuit, ut eodem Imperatore e vivis sublato A. C. 741. nummi cum Romanæ Officinæ signo Stauracio

(a) Ital. Med. Ævi Tom. II. Diss. 27. (b) Tom. I. Part. II. p. 39.

(c) Part. II. p. 710. (d) 711. (e) Zonar. apud Petavium.

ratio signati fuerint, qui Imperio, quod per aliquot menses rexit, anno dumtaxat 803. potitus est? Quæ autem post Leonem in Italia per Langobardos, de quibus nonnullos ante Stauracium annos triumpharunt Pipinus, ac Carolus Magnus, rerum commutationes sint consecutæ, nemo ferme est qui ignoret, Nihil de Zoes, ac Theodoræ nummo heic addam, quum res satis ipsa loquatur: sæculo enim dumtaxat Christi XI. imperarunt, quo tempore ne minimum quidem juris vestigium supra urbem Romam Græci Imperatores retinere.

IV.

Cæterum non statim post Heraclium Romanam monetam defecisse arbitratus est Ducangius, (a) nummos aliquot exhibens Constantis, (b) sive Constantini, qui Heraclii secundi filius fuit, quos inter alter visitur, in cujus postica hæc leguntur: ANNO XX. M. *magno intermedio, in imo* RAV. Si autem Ravennæ nummi tunc scalpebantur, potiori jure id Romæ factum fuisse dicendum est, quæ quovis tempore Imperii capud in Occidente est habita, quamvis Augusti alibi sederent. Verum Ducangium laudatum nummum ad Constantem, sive Constantinum, referentem deceptum fuisse, ostendit Bandurius, quod Constans, sive Constantinus anno Imperii sui XIII. & XVII. unicum Imperii Collegam habuerit, Constantinum nempe eum, qui deinde Pogonatus est dictus: contra vero anno XX. tres socios habuerit, quum biennium ante Heraclium, & Tiberium filios Augusta dignitate honestasset. Quum igitur noster hic nummus, ac reliqui a Ducangio exhibiti tres Auggg. stantes in antica præferant, non ad Constantem, sive Constantinum, sed ad Heraclium ipsum potius erunt referendi.

V.

BINAS etiam Constantini Pogonati monetas affert Bandurius, quarum averfam partem sic describit: ANNO GK

A 2 *magno*

(a) Con st. Christian. tab. 33. (b) Utroque hoc nomine adpellari solet apud Scriptores.

magno intermedio, in ima parte ROM. Bud. XX. in medio nummo: in ima parte ROM Ducang. Ejusdem Constantini nummum Ravennæ percussum nobiscum ex suo Museo communicavit V. Cl. Annibal Oliverius, de quo alibi agemus. Alterum vero Leonis Isaurici, sub quo fortassis monetæ prærogativa cum Romæ, tum Ravennæ desiit, doctissimus Janus Planus Ariminensis in suis Cimeliis servat, quem tertio dissertationis capite explicabimus. Ex quibus omnibus infertur culpandum non esse Muratorium, quod circa Heraclii tempora Romanam monetam desiisse affirmavit. Id autem late heic ostendendum duximus, quod ad rem nostram facere plurimum deprehendatur.

VI.

VERUM ut ad nummariæ Officinæ institutionem apud Ravennates revertamur, ea minime differenda videtur post tempora Honorii, quum rationi consentaneum sit ea in Urbe, quam Imperii sui Sedem declaraverat, omnique ornamentorum genere locupletarat, ejusmodi Officinas instituisse: id enim Imperiale decus, nummorumque necessitas pleno jure flagitabant. Hæc conjectura innititur notis nonnullis, quæ in duobus Honorii nummis, & altero Joannis Tyranni cernuntur, de quibus sic Muratorius: (a) *Apud Ducangium visitur ejusdem Honorii nummus cum litteris RVPS, quas singulas eruditi interpretantur: Ravennæ pecunia signata. Alter quoque a Joanne tyranno post Honorii mortem percussus easdem litteras refert.* Horumce nummorum descriptionem accipito a Ducangio ipso, qui non unicum tantum, ut Muratorius inquit, sed binos Honorii nummos exhibet, eosdem visurus expressos ad calcem dissertationis.

Tab. E
n. 1.

DN HONORIVS P.F.AVG. *Imperator cum diademate ex unionibus.*

R GLORIA ROMANORVM. *Figura stolata, ac galeata sedens, dextra globum, sinistra bastam, infra RVPS.*

VRBS

(a) Antiq. Ital. Med. Æv. loc. cit.

RAVENNATIBUS. 5

VRBS ROMA. *Figura stolata, & galeata spoliis insidens, dextra globum cum victoriola, sinistra hastam, infra RVPS.*

DN IOANNES P. F. AVG. *Imperator cum stemmate gemmato.* Tab. I.
n. 20

VRBS ROMA. *Figura stolata, & galeata, dextra globum cum victoriola, altera hastile, infra RVPS.*

VII.

Duo heic explicanda occurrunt, cur nempe litteræ RVPS ad Ravennam sit referendæ, & causæ, ob quas hi nummi percussi fuerint. Prioris rei rationes, seu potius conjecturas breviter exhibeo, ut quod ab eruditis supponitur, argumento aliquo firmetur. Neminem latet morem fuisse non modo eorum temporum, quibus descripti nummi cusi sunt, sed ætatum etiam superiorum, per priores sillabæ litteras integra nomina designari: sic in marmoribus habemus BNMRT pro *benemerenti*, KRM pro *Karissima*, PSTRSQ pro *posterisque*, & alia ejusmodi bene multa. Actum agerem si hujusce consuetudinis apud veteres exempla in medium proferrem, quum de ea luculenter differant eruditi. (a) Id tantummodo addam, eousque morem hunc devenisse, ut litteræ nonnullæ, quas ne Œdipus quidem solveret, in Augustorum nummos invecæ fuerint, ut de ΦK, atque HK, quæ Phocam, & Heraclium designant, liquido apparet. Quid ni igitur eruditi hanc consuetudinem respicientes, nummarias inscriptiones, atque officinas, quæ per similes notas describebantur, exponere debuissent, si eorum conjecturæ historicis rationibus fulcirentur?

VIII.

Id profecto fuit in causâ, cur Mediobarbus, Ducangius, Bimardus, alique litteras MDPS, AQS, ROPS, similesque de pecunia Mediolani, Aquilejæ, Romæ atque alibi signata

(a) Fabrett. Inscr. Dom. cap. III. p. 164. & seq. Oliv. Marm. Pisaur. p. 67. aliq.

gnata exposuerint. (a) Fallitur igitur præstantissimus Har-
duinus litteras RVPS reddens: *Remenses Vicani Patrono suo*.
Nam ut recte admonet Cl. Jobertus (b) rationi, veritati-
que consentaneum magis est per *exergorum* litteras urbes il-
las interpretari, in quibus nummi cuderentur, quam ita eas-
dem dissolvere, ut earum quælibet verbum integrum con-
stituatur. Non jure tamen hic Auctor *siglas* RVPS interpreta-
tur *Romæ in V. Officina*: etsi enim cum Harduino haud pu-
gno, qui prior sub litteris A. B. T. Δ. &c. quæ in Imperato-
rum nummis leguntur, varias ejusdem urbis officinas deli-
tescere arbitratus est, attamen contendo probabilius esse in
nostris. hisce nummis Ravennam tantum exprimi, ipsius no-
mine per priores syllabæ litteras indicato, quum mos illius.
ævi constans fuerit in *exergo* earum urbium nomina signan-
di, quæ nummos percuterent. Nimiis essem si plura hujus.
rei exempla velim asserre, quum Romæ, Carth. Afis. Heracl.
Alexand. Vienn. Rav. atque aliarum civitatum nomina pas-
sim in imo occurrant, nulla de officinarum, quæ in iisdem
reperirentur, numero mentione facta. Verum quæ capite-
sequenti dicenda sunt rem luculenter ostendent.

I X.

NEQUE obstat, quod in Notitia Imperii, quæ, teste Pan-
cirolo, sub finem Principatus Theodosii junioris conscripta
fuit, desit Procurator monetæ Ravennatis: nam tribui id ju-
re potest negligentia, qua conscriptus est Liber, de qua sic
queritur idem Pancirolus in epistola nuncupatoria ad Caro-
lum Emanuele Sabaudia Ducem: *Hæc omnia utriusque
Romani Imperii, tum in duo divisi, idest Orientis, & Occi-
dientis continet Notitia; sed ita jejune posita, (c) ut indicis
tantum vice fungatur. Itaque res vetusta, atque caligine
condita obscuræ relinquuntur, ut legentes incerti, & perturba-
ti discedere cogantur, & ut ait Poeta:*

Inconsulsi abeunt, sedemque odere Sybilla.

FOR-

- (a) Consule Ducang. *Diff. de Inf. Ævi Numism.* p. 50. & seq. & Mediobarb.
in *Occone aucto* post Edit. p. 501. & 502.
(b) *De Scient. Numism. Inst. V.* (c) Quamvis Imp. Notitia jejune con-
scripta sit, eam tamen necessariam, nedum utilem adolescentibus,
in optimis Studiis proficiendi cupidis, judicavit Hadr. Valesius.

FORTASSIS etiam id contigit, quod Ravennatis monetæ Procurator nuperrime institutus esset, in easque tabulas nondum relatus: ni opinari velimus supervacaneum fuisse monetæ Procuratorem in ea urbe, in qua Imperator ipse degeret: dubitari siquidem potest num ubicunque nummi cudebantur, nummarii Procuratores adessent; potuit enim per Procuratorem e. g. Romanæ monetæ, Ravennæ quoque Officina regi, exemplo sumto ex tot muneribus, quæ nostris quoque temporibus per administratos exerceri solent, ne Principum æraria nimis graventur. Nec desunt exempla ab antiquitate petita: constat enim nonnullas leges latas fuisse, ne publica pecunia effunderetur. Ceterum me non multum hoc silentio terreri debere, docet Ducangius, (a) ostendens plures nummarias officinas per ea tempora institutas fuisse, quamvis nullus de iis in Notitia Imperii sermo habeatur. Venio nunc ad nummorum Honorii, ac Joannis tyranni explicationem.

X.

CREDIDERIM priores duos ad victoriam, quam a Radagaiso reportavit Honorius, referendos esse. Vicit hic Princeps Radagaisum, Stilicone armorum dūce, A. C. 405. ut Prosper, vel sequenti, ut Marcellinus; quibus certe temporibus Ravennæ morabatur, quamvis anno dumtaxat 409. in ea urbe Imperii sui sedem fixerit. (b) Ideo autem ita sentio, quod anno 404. adversus Radagaisum profecturus, necessarias ad bellum copias Ravennæ paraverit; quod illi adeo feliciter cessit, ut incolumi pene toto exercitu, ingentes barbarorum copias profligaverit. Hanc victoriam ita describit D. Augustinus, qui tamen non nihil catholicis rebus indulgisse, si narratio ipsius perpendatur, non injuria credi potest. (c) *Radagisus uno die tanta celeritate sic victus est, ut ne uno quidem, non dicam extincto, sed nec vulnerato Romanorum, multo amplius, quam centum millium prosterneretur ejus exercitus: atque ipse cum filiis mox captus deb-*
ta

(a) Diff. de Inf. Æv. Numism. p. 36. & seq.

(b) Sigon. de Occid. Imp. lib. 1. Rubeus Hist. lib. II. A. C.

(c) De Civit. Dei c. 23.

ta pœna necaretur. Quod si lubeat eos de Attalo potius interpretari, (a) cujus tyrannidi perfidiæque Honorii in ludos amor, atque socordia ansam præbuerat, haud repugnabo: hic enim Imperator XI. Consulatu Ravennæ inito, de Attalo triumphans, Romam ingressus est. Hac quoque de causa percussus fuisse ii nummi, de quibus sic Baronius ad „ann. 417. n. LX. 23. loquitur: eodem hoc anno sub nominatis Consulibus (*inquit Prosper*) triumphans Romam ingreditur, præeunte currum ejus Attalo, quem Lyparæ vi- „vere exulem jussit. *Hæc ipse: sed triumphus hujus nullam præterea memoriam extare scimus, nisi in nummis, quibus representatur Honorii Imperatoris imago, in quorum parte adversa effigies inest militaris, sinistra Victoriæ, dextera laborum tenens, caprivum supplantans, quo Attalus designatur, qui Christi virtute ipse hostis christianæ Religionis fuerit penitus debellatus. Sed in uno triumpho, si recte inspicis, de pluribus hostibus debellatis celebrantur victoriæ, & gloriosa elewantur trophæa: de Gothis in primis, qui eum, ut vidimus, in Imperium evexere; de gentibus deorum cultoribus, quæ omnibus favere studiis homini restituito Deorum cultum.* Hactenus Baronius; ad cujus verba observanda sunt, quæ commentatur doctissimus Pagius ex Philostorgio lib. XII. n. 5. ut Honorii triumphum illustriorem reddat.

X I

Quod vero ad Johannis nummum pertinet, in ea sum sententia, ut putem tunc Ravennæ percussum fuisse, quum anno Christi 423. postquam Ravennam occupasset, Ardaburo contra se a Theodosio misso, ac tempestate jactato potitus est: utrumque enim per victoriolam sat ostenditur, quam stolata, ac galeata figura spoliis insidens dextra manu gestat; neque enim alios triumphos reportavit, quibus adscribi nummus commode possit. Non inficior tamen fieri potuisse, ut in hoc, aliisque nummis cudendis sæpe monetarii eodem typo uterentur, quo superiorum Imperatorum numismata signa-

(a) Posteriorem Honorii nummum refert ad Attalum Mediobarb. Oco. auct. p. 529. Id autem contigit A. C. 417.

signarant, nomine tantum, atque imagine in anteriori parte immutata, quum aliquando expressa in iis quædam cernantur, quæ nunquam gessere. Nullus præterea Joannis nummus invenitur cum litteris RVPS, vel quod Ravennæ officina, ut mox patebit, aliter designata fuerit, vel quod exiguo tempore Imperii habenas moderatus sit, quum duos dumtaxat regnarit annos, ac duos circiter menses cum dimidio, ut sentiunt Panvinus, Bandurius, aliique adversus eos, qui ad octo menses tantum Imperium ipsius contrahunt. Falluntur tamen nonnulli, qui Joannis obitum vi. Kal. Septembris contigisse sentiunt: secundum enim Panvinii, Tillemontii, Pagiique calculos a. d. xviii. Kal. Septembris ex hac vita migravit.

XII.

Iis perpenfis, quæ ad Honorii, ac Joannis nummos apud nos scalptos videntur pertinere, inquirendum nunc superest, quomodo cognoscendi sint nummi reliquorum Imperatorum, qui Ravennæ federant, quum in alio nullo, quod sciam, litteræ RVPS cernantur. Si quod sentio liceat verbis declarare, ea mihi suspicio pluries injecta est, non per litteras RV. tantum designari quæ nonnunquam ad latera figurarum visuntur absque ullo officinæ nummariaæ signo in *exergo*, ut in quodam Augustuli nummo, quem exhibet Ducangius (a), aliique; verum etiam per easdem litteras RV, quæ in postica leguntur, quamvis in ima nummi parte notæ CONOB, vel COMOB, similesve ejus ævi familiares habeantur. Quod autem de litteris RV id etiam de RM. MD A. C. quas ad Romam, Mediolanum, aliasque urbes referimus, pronunciandum putamus. His autem rationibus adducor, quod nempe vero simile haud videatur illa prærogativa Ravennates per ea tempora nequitiam usos fuisse, quæ jam inde ab Honorii temporibus donatos esse conjectant eruditi; quodque nullo momento evincatur id juris illi Urbis ademptum fuisse, quæ etiam extincto Occidentali Imperio Barbarorum Regum Sedes fuit constituta. Neque ejus nummi ad unum omnes periisse putandi sunt; quum enim ex illis complures super sint, qui alibi scalpti fuere, intelligi nequit, cur hoc infortunium Ravennatibus tantum acciderit.

B

XIII.

XIII.

CONJECTURA isthæc mea vel ex eo probabilior redditur, quod nummi, qui in adversa parte litteras RV. præferunt, additis siglis CONOB &c. in *exergo*, vel nulla alia nota adjecta, si paucos Augustos excipias, de quibus alibi erit sermo, ut plurimum capita exhibeant Honorii, Joannis tyranni, Constantii, Placidæ, Valentiniani III. Julii Majorani, Libii Severi, Glycerii, Zenonis, Julii Nepotis, & Augustuli, qui omnes, Zenone excepto, per eos dies in Occidente imperarunt, & vel Ravennæ, vel prope hanc urbem Imperatores renunciati sunt. Neque mihi negotium facessit Zenonis nummus; nam quum hic Imperator Theodoricum Ostrogothorum Regem in Italiam contra Odoacrem miserit, nemini mirum videri debet, si nummus cum ipsius imagine ibi fuerit sculptus, ubi & ipse Theodoricus, interfecto Odoacre, perpetuo sedit. Potuit etiam Zenoni cudi a Julio Nepote, qui, ut videbimus, illius ope ad Occidentale Imperium evectus est aliquot annis ante, quam Odoacer per vim Italiam ingrederetur. Idque fortasse probabilius est: typus enim nummi ante Barbarorum tempora videtur expressus. Quod si forte aliquis alius nummus ejusdem ætatis extet, ad Græcum aliquem Imperatorem spectans, qui diligentiam nostram fugerit, per eum censemus affinitatis, atque necessitudinis fœdus ostendi, quo utrumque Imperium copulabatur: Græci enim Augusti, ut cuique perspectum est, rebus occiduis se se sæpe sæpius immiscuere.

XIV.

NEC obstant opinioni huic nostræ litteræ COMOB &c. quæ in exergis eorum nummorum cernuntur, quos Ravennæ sculptos putamus; nam quamvis Ducangio, aliisque concedatur per eas Constantinopolim designari, quod tamen non omnino exploratum est; (a) non inde tamen sequitur, monetas

(a) Varias hac super re editas commentationes complectitur Hist. Acad. Parisiens. Inscript. Tom. I. p. 360. quam si consules, rejectis Cedreni, Harduini, ceterorumque opinionibus; in Vaillantii fortasse sententiam

R A V E N N A T I B U S. II

netas illas omnes Constantinopoli fuisse obsignatas ; quum notæ illæ in nonnullorum etiam Principum sive Tyrannorum nummis expressæ fuerint , qui vel nunquam in ea urbe sedere, vel cum Græcis Imperatoribus similitates exercuere , ab iisque reprobati sunt, exemplo Attali, Jovini, Constantii Comitis , Joannis Tyranni , nonnullorum Regum Fracorum , aliorumque, quos erudite refert Ducangius. (a) Id tantum addam apud Mediobarbum in Occone aucto p. m. 450. cerni nummum Maxentii , qui nullo pacto Constantinopoli signari potuit, quamvis laudatas toties litteras exhibeat , ex quo clare eruitur (si tamen genuinus sit) eas ante Constantinopoleos denominationem in nummos inventas fuisse. En ipsius descriptio :

IMP. MAXENTIVS P. F. AVG.

CONSERVATOR VRB. SVAE. CONS. *Roma in templo scuto insidens , dextra globum adstanti porrigens , sinistra bastam tenens cum captivo ad pedes.*

XV.

Et re quidem vera sciunt omnes Maxentium , ubi audit Constantinum Patri demortuo successisse , ejusque imagines Romam delatas fuisse , Imperium , quod per integrum sexfennium tenuit , usurpasse , ut refert Nazarius (b) , atque ab eodem Constantino ad Pontem Milvium profligatum fuisse , ac Tiberi absorptum. (c) Accedit ad hæc Maxentium anno 312. supremum diem explevisse , Encænia autem urbis (d) anno dumtaxat 330. V. Id. Majas celebrata fuisse , quo tempore lex lata est atque in columnam lapideam incisa , qua Byzantium novam Romam adpellari jubebat Con-

B 2

stan-

stantiam descendens , cui Augustinius prælusisse videtur , putantis per eas monetæ probitatem designari , ut proinde interpretandæ sint : *conflata moneta obryzata* , vel potius cum Bimardo , *conflata obryzo* , vel *conflata moneta obryzo*. Quid autem sibi velit hoc nomen obryzum docet Plinius lib. III. cap. 5.

(a) Diss. de Inf. Ævi Numism. (b) In Panegyrico Constantini.

(c) Idarius in Fastis. (d) Ibidem.

stantinus. (a) Ostendit autem Bandurius (b) ex Anonymo Antiq. Constant. Part. I. memorata die *Constantinopolis nomen eidem urbi impositum fuisse*. Confirmantur hæc omnia auctoritate Zoimi (c) id factum asserentis, postquam Constantinus variis temporibus Cæsares Filios suos adpellasset, quod certe contigisse multo post docent Historici. (d)

XVI.

Tab. I
num 3

UT autem ad litteras R V revertamur, quas in nostrum sensum interpretati videntur esse Rubeus (e), ac Bimardus (f), eas Ravennam indicare plane conjicitur ex nummo æreo, a nemine, quod sciam, edito, (g) in cujus anteriori parte mulieris caput murali corona redimitum cernitur, addita epigraphe FELIX RAVENNA, in posteriori vero victoriola cum litteris R V ad latera absque ulla officinæ nota in *exergo*: etenim quum in postica aliorum nummorum hujus urbis murali corona insignitæ, vel aquila alis expansis, vel Ravennæ monogramma cernatur, perspicuum fit istius loco, quod integrum poni nequirit, victoriola posticæ arcam occupante, litteras R V in nummo expressas fuisse.

XVII.

(a) Socrates. (b) Imp. Orient. Tom. I. (c) Lib. II. c. 33.

(d) Pagius, ac Tillemontius. (e) Histon. Ravenn. ad ann. 402. p. m. 64. ubi inquit: *Hanc* significare victoriam (Alarici nimirum) nummismata illud argenteum puto, quod postquam hæc scripsissem, & Templum D. Laurentii in Cæsarea ruinæ effoderentur, secundum parietem, qui respicit Orientem Solem, repertum est. Ab uno latere ipsius caput Honorii videtur laurea corona redimitum, porrecto naso, nulla, aut rarsa barba, nisi pili sint, quod e summo mento eminere cernitur. In ambitu hæc leguntur litteræ: D. N. HONORIVS P. F. AVG. Adversum latus simulacrum habet paludamento militari: dextra manu hastam, quæ victoriam refertur creditur, gestantem: prementem vero sinistro pede hominis simulacrum se se ex humo tollere adnitentis. In dextero latere simulacri paludati est littera K. in sinistro V. In ambitu vero VICTORIA AVGGG, erant enim hoc tempore tres Augusti, quum Arcadius Theodosium filium Augustum declarasset. Sub pedibus ita legitur. HONOR. " Corrige CONOB.

(f) Act. Academ. Corton. tom. III. p. 182.

(g) Existat apud Gabrielem Guastuccium Monachum Camaldulensem, Vinum apprime eruditum, qui hisce studiis mirifice delectatur.

XVII.

ADDATUR varie adeo descriptum fuisse anteaſtis tempori-
bus Ravennæ nomen, ut id quoque non levi eſſe poſſit ar-
gumento ad eandem rem confirmandam. Profecto Petrus
Diaconus (a) nos per litteras RHAV, ſive RE; Magon
per RAV, (b) & Valerius Probus per RHAV, aut RH.
(c) Ravennam antiquitus indicatam docent: quid ni igitur
& per RV, accedente vel maxime teſtimonio nummi non
multo poſt ea tempora percuſſi, quibus Occiduorum Impe-
ratorum monetæ ſignatæ fuerunt? Addatur fides marmorum
in quibus varie Ravennæ nomen iisdem temporibus expreſ-
ſum fuiſſe nitidiſſime apparet. (d)

I.

D. M

T. FLAVIO. CANDIDO
MILIT. CLAS. PR. RA
BEN. III. HERCVLIS.
NATIONE. SIRVS. C
IVLIVS. VICTORINVS
HERES. FACIENDVM
CVRABIT

2

D. M

M. AVR. ROMAN
MIL. CL. PR. RAV
III. AVG. N. SVR
STIP. XX. M. AVR
ROMANVS. MIL. CL. S. 9
PATER. FECIT

C. TRE.

(a) De Notis Literar. (b) Notæ Juris.

(c) De Not. Rom. interpretand.

(d) Priores tres Inſcriptiones ex Fabretto deſumſimus Inſcr. Doineſt. c. v. p. 365. Reliquas vero ex Muratorio, in hoc Archiepiſcoporum Mu-
ſeo exiſtentes inter ceteras, quas Mapheus Nicolaus Farſettus, olim
Antiqueſtes munificentiffimus, colligi curavit. De Claſſe autem Raven-
natæ loquitur Tacitus lib. 4. c. 5. Appianus lib. 3. Suetonius in Au-
guſto, & Vegetius lib. v. c. 1.

3

C. TREBONIVS. NARESSVS
LVPVS. MIL. EX. C. P. R. (a)
(b) III. PACE. V. AN. XXXVIII.
M. VAL. RVFINVS. H. C
DON. CVR. AMI. BENEMEREN

4

C. IVLI. ALEXANDRI
(c) AVG. M. R. (d)
C. IVLIVS. ALEXIS. LIB. ET
IVLIA. FAVSTINE
HEREDES

5

C. OCLATIO
ZOZIMO. VT VIRO
M. R. OCLATIA
ANTHIS
CONIVGI. SANCTISSIMO
H. SIBI. VIVA. P. C

6. M.

- (a) Intellige heic pariter Classẽ Prætoriam Ravennatẽ. De ea quoque mentio habetur apud Gruterum p. 457. 8. ubi *Celenius* quidam *Præfectus auxiliorum omnium classis Prætorie Ravennatis* indicatur. Lapidem haud exhibemus, ne in re clarissima diutius, quam par est, immoremur.
- (b) In hoc, & superioribus Marmoribus per notam III. *Trierem* significari docet Fabrett. in Syntagm. Colum. Traj. p. 113. Reineſius ad Inſc. 46. Class. VI. Philippus a Turre in Monum. Vet. Antil p. 60. Tres igitur vides *Trieres* designari, quarum prior *Herculis*, altera *Augusti*, posterior vero *Pacis* nomen referret.
- (c) Municipiis sui *Augures*, atque *Augustales* fuerunt. Panvin. Antiq. Veron. lib. II. cap. 2.
- (d) Heic autem per litteras R. M. Municipium *Ravennæ* designari docet Muratorius in Thesauro, & Lapis a *Rubeo* allatus Hist. Rav. lib. I. P. 9. hoc pacto.

M. AVR. DEMETRI
SARAPAMMONI. EC≡≡
AVGVRI. DEC. M. R. PAT≡≡
(a) COLL. FAB. ET. CENT≡≡ (b)

XVIII.

QUÆ de Ravennæ nomine a nobis prolata sunt, firman-
tur etiam auctoritate Manutii, qui, ut observat Orfatus (c)
per litteras RM. Ravennatem militum denotari arbitratus
est. Neque hætenus dictis obstat adesse alias urbes, quarum
nomina per easdem incipiant, quarumque nummi propte-
rea cum Ravennatibus confundi possint: nam vel ex mo-
netam haud scalpere, vel id superiori ævo factum est,
vel tandem per litteras RVS, non per RV designantur.
Apposite ad rem hanc locutus est Vaillantius. (d) *Pluri-
mæ Coloniae per has litteras RVS incipiunt: Rusellæ in Tu-
scia Plinio lib. III. c. V. sed Italiae Coloniae jus cudendæ mo-
netæ haud concessum. Rusadæ in Mauritania Tingitana,
Antonino in Itinerario, quum a Plinio Colonia non appelleretur,
a Trajano, aut Hadriano deductam putamus. Rusconia, Ru-
sicurium, & Rusazus in Mauritania Cæsariensi ab eodem Plinio*

P. VETTIO
P. FIL. CAM. SABINO
EQ. P. IIII VIR
AED. POT
ET. MAG. MVN. RAVEN
CORNELIA. MAXIMINA
MARITO. INCOMPARABILI
ET. SIBI. VIVA. POSVIT

Ravennates vero in Cammilia Tribu, de qua in marmore, censos fuisse
constat inter omnes.

- (a) De ejusmodi Collegiis differit Reines. Cl. VIII. n. 65. Fontaninus Antiq.
Hort. cap. v. n. 3. & 4. atque Eminentissimus Norisius, docens per
VIVVIROS ea quoque administrata fuisse Cenot. Pis. Diss. I. c. 6.
(b) Quamvis centonarii variis muneribus functi sint, ostendit tamen lauda-
tus Fontaninus loc. cit. eos homines ita dictos fuisse, qui arcibus,
navibus, militibus centones ipsos offerendos curabant. Consule etiam
Cl. Oliverium Marm. Pisaur. pag. 139. & seq. hac de re erudite
agentem.

(c) De Not. Romanorum. (d) De Numism. Colon. p. m. 43.

nio collocatur, lib. V. c. II. ... *Est Ruscino in Gallia Narbonensi Colonia &c.*

XIX.

Ut vero ingenue fatear, quamvis dilucide res ita demonstrata fuerit, magnam tamen dubitandi occasionem præbet Joviani nummus, quem refert Ducangius, (a) in cuius parte adversa eadem litteræ RV occurrunt, cum Siglis *Conob.* in *exergo*: etenim quum hic Imperator in Oriente Anno Ch. 363. ac proinde multis ante Honorium annis, fuerit renunciatus, ea videntur corruiere, quæ differuimus. Verum liceat mihi dubitanter dicere, iis temporibus Ravennatis officinæ Epocham fortassis esse adjudicandam: id enim fuit causæ, cur nihil superius pro certo atque explorato definierim. Tanta siquidem in Christianas res fuit Joviani pietas, ac studium, ut iisdem labentibus opem laturus, maxima ac difficillima bella sustinuerit, ingentesq. victorias reportarit, quas late describunt Cedrenus, Zonaras, Suidas, alique. Ravenna autem quum quovis tempore pietatis nobilitatisq. gloria floruerit, hoc fortasse magno beneficio affecta est a Joviano, vel ab aliquo alio Augusto; qui circa Joviani tempora vixerit, illam præsidium olim, columnæque Romanorum exercituum, atque Latinæ Ecclesiæ *Filiam* Primogenitam (b) fuisse memoria repetenti, utque eam urbem illustriorem redderet, quam & Romana Respublica antiquitus plurimi fecerat.

X X.

HÆC magis confirmabuntur si advertamus, mortuo Joviano, Imperium in Orientale, & Occidentale primo scissum fuisse.

(a) Const. Christ. Tab. 16. Ita autem nummus describitur: D. N. IOVIANVS P. F. AVG. Imp. cum diademate ex duplici unionum filo. VICTORIA AVGVSTORVM RV. CON. Victoria nuda alata, & galeata, dextra lauream, sinistra globum.

(b) Hoc nomine Ravennatem Ecclesiam S. Gregorius M. adpellavit lib. ix. ep. 28. Vide Rub. lib. 4. Ughell. num. 34. Fabricii Sacr. Mem. p. 434. aliosque. Hujus autem adpellationis causam affert Rubeus p. 24. inquit: Quia, vero omnium primus Apollinaris ad eam missus sit, Romanæ Ecclesiæ primogenitam dici, in Italiaq. solam post Romanam inter Apostolicas numerari patet.

fuisse : nam Valentinianus apud Nicæam in Bithynia Imperator electus, Valentem fratrem Augustum appellavit, Orientis Præfectura eidem tradita A. C. 364. Profecto & nummi ejusdem Valentiniani extant cum litteris RV in postica. Unum ex Occone aucto exscribam.

D. N. FL. VALENTINIANVS P. F. AVG. *Caput Imp. cum diademate ex unionibus.*

VICTORIA AVGG. CONOB. RV. *Figura stans, dextra Crucem, sinistra Victoriolam.*

Hi nummi autem fortasse prodire, quum Valentinianus Ravennæ degeret : *Per id enim tempus* (inquit Rubeus) *(a) Valentinianum Imperatorem Ravennæ aliquando morari solitum, rescriptum illud declarat, quod anno tercentesimo sexagesimo quinto, dum Consulatum cum Valente gerveret, Ravennæ ad Rufinum Præfectum Prætorio XI. Kal. Julias dedit his verbis.* “ Ordines curiarum, quorum nobis splendor vel
 „ maxime cordi est, non aggregentur, nisi nominati, nisi
 „ electi, quos ipsi ordines cœtibus suis duxerint aggregan-
 „ dos, nec quis ob culpam, ob quam eximi deberet, ex
 „ ordine mittatur in curiam,,. Confirmatur Valentinianum per ea tempora Ravennæ fuisse ex *Lege qui necessario C. de Advoc. divers. judic.* quam constat ibidem latam fuisse *Kal. Septembris Valente VI. & Valentiniano II. A. A. Cofs.* anno videlicet Christi 378. Somniavit autem Fabrius (b), & quicumque ei prælusit, quum *Legem eorum patrimonia C. de jure fisci lib. 10.* Ravennæ pariter ab his Imperatoribus latam affirmat ; quum compertum sit ab Honorio, ac Theodosio Arcadii filio complures annos post eam fuisse promulgatam. Atque ut ad Jovianum revertamur, alterum ipsius nummum exhibet Ducangius (c) in cujus postica hæc habentur : VOT. V. in *Laurea* ; in imo CONS & litteræ R. A. Ravennam autem per has quoque litteras fuisse designatam do-

C cet

(a) p. 57. (b) Ephemerid. viii. Julii p. 193. Ideo autem Fabrium criminati sumus, non quod exploratum habeamus Leges dubio procul in iis locis fuisse latas, quorum nomina referunt, quam rem inficiantur nonnulli ; sed quod eos libros haud consuluerit Fabrius, quos ipse citat. (c) Const. Christ. Tab. 16.

cet nummus Heraclii, quem cum ceteris hujus Imperatoris nummis referemus.

XXI.

EXPOSITIS iis, quæ ad notas Ravennam exprimentes attingunt, seriem nummorum Augustorum prosequamur necesse est. Præter laudatas monetas Honorii, ac Joannis, hæc quoque a Ducangio, Occone, aliisque afferuntur.

D. N. HONORIVS P. F. AVG. *caput Imperatoris ut supra.*

(a) VICTORIA AVGG. RV

Δ. RV

D. N. HONORIVS P. F. AVG. *eodem typo.*

(b) VICTORIA AVGVSTORVM. RV. CONOB. *Victoria insidens thoraci, ante quam puer alatus, ambo clypeum tenent, in quo VOT. XX. MVLT. XXX.*

D. N. HONORIVS P. F. AVG. *eodem typo.*

(c) XXX. MVLT. XXXX. *in scuto, quem duæ Romæ spoliis insidentes sustinent. Ad latera R. A. in imo vero COMOB.*

D. N. IOHANNES P. F. AVG. *Caput senile barbatum, corona gemmata cum busio.*

(d) VICTORIA AVGGG. CONOB. RV. *Imperator sinistro pede captivum calcans, dextra labarum, sinistra globum cum Victoria Imperatorem coronante.*

VICTORIA AVGVSTORVM. CONOB. *Victoria galeata sedens, scutum utraque manu sustinet, in scuto christi Monogramma, ad pedes figura parva scutum idem sustinet, quod trunco arboris impositum est, ad latus RV.*

XXII.

- (a) Mediob. Occ. auct. p. 526. ad Alaricum autem hi nummi fortasse sunt referendi. (b) Ibidem p. 528. dubio procul signatus est nummus anno 412. quo Honorius Vicennalia in nummo expressa Romæ celebravit. (c) Pertinet ad ann. 422. quo ab Honorio Tricennalia Romæ celebrata sunt, postquam Maximus Hispaniæ Tyrannus a Castino victus, ad eum missus fuisset. Extat autem apud Annibalem Oliverium. (d) Refer nummum ad ea tempora quibus Ardaburus a Joanne captus, ejusque exercitus profligatus est.

SUCCEdit rarissimus Constantii Comitis Nummus, de quo Augusto prius nonnulla sunt differenda, quam cum referamus. Constantium postquam ingentes victorias a barbaris consecutus esset, Placidiamque recusantem ab Honorio uxorem accepisset, Augustum, Imperiique consortem fuisse declaratum post veteres docet Sigonius (a) inquit: *extat rescriptum titulo de Repulsis cum præscriptione trium Augustorum*. Ad quæ verba hæc adnotavit Salinas Monachus Cassin. (b) *est lex 4 de Repudiis Cod. Theod. qua repudiorum levitas improbat*. Sunt & quatuor aliæ leges (c) nomine trium Augustorum datæ usque ad Kal. Aug. V. Chronolog. C. Theod. p. 166. Hanc vero Constantii nuncupationem non ad annum 420. ut prodit Prosper, sed in sequentem referendam esse, patet, quod leges præsentis anni latæ Honorii tantum, ac Theodosii exhibeant nomina, habeantque in subscriptione: *Theodosio IX. & Constantio V. C. Cos.* quæ vero sequenti anno emissæ sunt trium Auggg. nominibus insigniuntur. Theophanes insuper (subdit idem Salinas) anno Incarn. 413. secundum Alex. qui incipit a Kal. Sept. ann. 420. habet: *Hoc anno Constantius Valentiniani Pater Imperium obtinuit sexto Idus Febr. quarto nonas Septembris occisus est. Hinc Constantius anno sequenti Augustus renunciatus, eodemque anno obiit, ut Olympiodorus in excerptis*. Usus autem est Constantius auctoritate sibi ab Honorio collata, quum mandata adversus Cælestium Volusiano Romæ Præfecto dedit, quæ referuntur a Baronio ad ann. 420. §. 2. suo tantum nomine in tabulis inscripto præter eorum temporum (d) consuetudinem. Constantii etiam cum Honorio occiduas res moderantis illustre testimonium dat Inscriptio apud Gruterum (e),

C 2 quam

(a) De Imp. Occid. l. xi. (b) In Notis ad Sigonium de Occid. Imp.

(c) Has Leges viderat etiam Pagius, Diss. Hypat. p. 28. Vide Bacchinium in Observ. ad Vit. Joann. Angelopt, & P. I. p. 314.

(d) Tillemontius T. V. p. m. 647. id amanuensibus tribuit, quibus frequentissimus mos fuit illius tantum nomen inscribendi, a quo mandata dimanassent.

(e) Pag. 449. 7. ejus priora verba hæc sunt: DDD. NNN. invictissimi Principes Honorius, Theodosius, & Constantius Censores, remuneratoresque virtutum &c.

quam Maximi simulacro, flagitante Senatu, adfigi jusserunt. Utinam vero tanta dignitas Constantio invito, ac recusanti haud tradita fuisset; non enim ex mœrore (a) quod ratam eam minime habuisset Theodosius, occubuisset. Sunt tamen qui putent obiisse eum ex pleuritide, mense ab ipsius dignitate septimo, vel octavo, anno 420. si Marcellinum, sequenti vero si Prosperum audiamus. Hæc autem omnia ideo collegimus, ut facilius intelligatur rarissimus nummus, Ravennæ, ut putamus, signatus, in cujus anteriori parte visitur *Imperator laureatus & clamidatus cum litteris D. N. CONSTANTIVS P. F. AVG.* In postica figura *militaris capiti-vum calcans, labarum dextra, victoriam sinistram tenens cum litteris RV ad latera, addita epigraphe VICTORIA AVGGG. in imo vero COMOB.* Eum publici juris fecit (b) Bimardus.

Tab. I.
num. 4.

XXIII.

Quod de Constantii nummo diximus, de monetis etiam Gallæ Placidie dicendum putamus. Vixerat præstantissima hæc Mulier diu Ravennæ cum Honorio Fratre, antequam similitates cum eo exerceret: post cujus obitum ibidem cum Valentiniano Filio ad mortem usque imperavit, ubi splendida munificentie suæ signa reliquit. Non assentimur autem Bandurio, qui nummos omnes illius nomen exhibentes Placidie M. Theodosii Conjugi assignat, neque Medio-barbo, aliisque, qui Placidie ejusdem Theodosii uxori secundæ (c) attribuunt, sed Ducangio, ac Begero, qui post Baronium nostræ hujus Placidie esse arbitrantur. Mover nos ut ita sentiamus eorundem typus, quo fit, ut cum Honorii nummis in Occidente percussis, si Placidie imago tollatur, facillime confundi possint; movent litteræ RV, quæ in

(a) Paulus Diac. l. 4. Orof. l. 7. c. 40. (b) Aët. Accad. Corton. Tom. III.

(c) Hanc opinionem refellit Bacchinius ad Vit. S. Joann. Angelopt. & Joann. II. loc. cit. tum quod secundam hanc Theodosii M. uxorem Gallam tantum Scriptores dicant, neque Placidie cognomen illi conveniat, tum quod neque sua, neque Conjugis Vicennalia in quodam nummo expressa celebrare potuerit, quod brevi post Nuptias in puerperio decesserit. Errat tamen Bacchinius, vel potius Typographus X pro XX. ponens.

in iis sunt frequentissimæ; movet copia ipsorum, qui, dum vel Ravennæ, vel in ejus agro variis temporibus solum efunderetur, reperti sunt; movet demum hujus Mulieris potentia, quæ Augustorum Filia, Soror, Conjux, ac Mater extitit, quamque ad delicias, & fortasse plus nimio, dum in aula secum degeret, Honorius dilexit, & quæ tandem, Valentiniano Filio, sextum ætatis annum agente, Cæsare renunciato, nutu suo occiduas res moderata est. Claudit ipsius cineres onychina urna, quæ in SS. Nazarii ac Celsi Sacello servatur, quod vivens circ. ann. 440. ad Sanctæ Crucis Basilicam excitarat. Cellulas enim ejusmodi, quæ *Oratoria* etiam ac *Monasteria* adpellabantur, a nobilioribus Laicis Basilicis adhærentes construi solitas norunt omnes, qui hifce studiis delectantur. De hoc Sacello sic quondam lusimus:

Ardua quæ surgit gelidis spectanda sepulcris
 Et circum tristi fronde revincta Domus;
 Augustos cohibet manes, queis Roma triumphos
 Detulit: heu cineres quam brevis urna tegit!
 Heic spectanda Parens (a), jacet heic (b) generosa
 [Propago.
 Occidui heic (c) Frater jam caput Imperii.
 Quare age lacrimulis tumulos consperge Viator:
 Ni facias, dura durior es filice.

Exhibeamus modo seriem nummorum Placidia, quos Ravennæ percussos putamus.

Aur. D. N. GALLA PLACIDIA AVG.

(d) SALVS REIPUBLICAE. RV. CONOB. *Victoria insidens thoraci, clypeo inscribit Christi monogramma.*

(e) VOT. XX. MVLT. XXX. RV. CONOB. *Victoria alata stans, dextra Crucem longam.*

Æ D. N.

(a) Placidia. (b) Valentinianus III. (c) Honorius.

(d) Ad quem annum referendus sit nummus, ignoramus. Forte ad 414. quo in Foro Cornclii nupsit Athaulfo Gothorum Regi: tunc enim Reipublicæ salutem factam fuisse recte dici potest, quod Conjugem precibus adduxerit, ut paulo post pacem cum Honorio conficeret.

(e) Signatus est nummus ann. 412. quo Honorius Romæ Vicennalia splendide celebravit, de quibus nonnulla nuper adnotavimus.

Æ D. N. GALLA PLACIDIA P. F. AVG. *Augusta cum diademate ex unionibus.*

- (a) VICTORIA AVGGG. RV. CONOB. *Imp. stans, dextra labarum, sinistra globum cum victoria; pede sinistro captivum calcans.*

XXIV.

SUCCEDUNT Valentiniani III. nummi, de quo ita Sigonius: (b) *Hanc ille Urbem (Ravennam) quoniam pro Imperii sede habuit, omni inde monumentorum, atque ornamentorum genere insignivit. Nam Ædem (c) D. Joannis Evangelistæ ex voto construxit, & ducta ex Pado fossa flumen ipsum derivavit, atque ad mœnia urbis deductum, partim in Urbem insudit, partim mœnibus circumfudit, ut non solum commercio serviret civium, sed firmamento murorum. Confossus est Romæ in campo Martio Imperii sui anno trigesimo, Christi 455.*

Aur. D. N. PLA. VALENTINIANVS P. F. AVG. *Imp. cum diademate gemmato.*

- (d) VOT. X. MVLT. XX. RV. CONOB. *Imp. habitu consulari sedens, dextra globum, sinistra sceptrum.*

D. N. PLA. alii PLAC. VALENTINIANVS P. F. AVG.

- (e) VICTORIA AVGGG. RV. CONOB. *Figura milita-*

- (a) Hunc nummum cum Bacchinio libentissime referimus ad annum ipsum, quo Constantius in Imperii societatem assumus est. In eo autem Constantii indicantur triumphus, de quibus Historici.

- (b) De Occid. Imp. ad ann. 430.

- (c) Hujus Ædis constructio Placidiz maxime tribuenda est, quæ per id tempus, Valentiniano puero, omnia ad nutum moderabatur. Patet id ex Inscriptione ipsa, quam ad grammaticæ canones accommodatam exhibet Bacchinus ibidem p. 313. *Beatissimo Apostolo Jobanni Evangelistæ Galla Placidia Augusta cum Filio suo Placido Augusto, & Filia sua Grata Honoria Augusta liberationis periculo maris votum solvit.* d) Vicennalia in nummo expresso annum 435. respiciunt. Celebravit quoque Tricennalia, ut constat ex ipsius nummo, ac Placidiz, quæ adversus Baronium spectare ad annum 453. docet Pagius in Prolegomenis ad Dissert. Hypat. n. 30.

- (e) Refer. ad ann. 438. cum Ducangio ac Mediobarbo, quo Piratæ Vandal-

litaris stans, dextra Crucem elevans, sinistra globum cum Victoria fertum tenente: dextro pede serpentem capite humano calcans.

XXV.

AN Eudoxiæ Valentiniani Uxoris nummi apud nos scalpti supersint, ignoro, quum unum tantum apud monetarum Editores viderim, in cujus parte adversa litteras R. M. quæ cernuntur; libet cum Bandurio, ac Muratorio interpretari *Romana*, vel *Romæ moneta*, sive potius in nostra hypothesi *Romæ*, quam *Ravennæ moneta* cum aliis: non enim adeo patriam diligimus, ut, quæ illam vel leviter designare videantur, aucupemur. Si quis tamen velit eas litteras Ravennæ adjudicare, haud repugnabimus, dicemusque cum Poeta:

Utque ego non sperno, sic acceptissima semper
Munera sunt, auctor quæ pretiosa facit.

Non abs re tamen fuerit si illum exscribamus.

Aur. LICINIA. EUDOXIA. P. F. AVG. *Caput Mulieris corona redimitum, in cujus medio Crux.*

SALVS REIPVBLICAE. R. M. COMOB. *Figura radiata sedens, globum cum Cruce dextra, sinistra vero Crucem longam gestans.*

XXVI.

IDEM affirmandum est de rarissimis duobus Honorix nummis, quos cum superioribus singulis exhibent Ducangius, Bandurius, ac Mediobarbus. Quum nullam notam præter COMOB in postica referant, non immerito Ravennæ tribui poterunt: in hac enim Urbe ab Eugenio Procuratore supra-

li Siciliam populates profligati sunt, eorum Duce capto, atque interfecto; ni per serpentem humanum caput exhibentem Attilam intelligere velis, & ea Scripturæ verba heic apponere: *Super aspidem, & basiliscum ambulabis, & conculcabis Leonem, & Draconem.*

stuprata (a) concepit. Quod fuit in caussa, cur a Valentiniano Fratre expulsa Constantinopolim apud Theodosium secesserit. Eam *Augustam* dictam (b) testantur marmora: *Salutem* vero *Reipublicæ* nummi. Mirum hoc adpellat Bandurius, nosque id factum putamus, vel quadam Augustis adulandi consuetudine, vel quod Valentinianus, ad impetrandam ab Attila pacem, a qua Imperii salus pendeat, eandem se illi conjugem daturum cum Regni parte promiserit. Id ne acciderit, Attilæ interitu factum est.

Aur. D. N. IVST. GRAT. HONORIA. *Augusta cum diademate ex unionibus.*

SALVS REIPVBLICAE. *Christi monogramma in corona quercea. COMOB.*

(c) CXVX in laurea apud Norisum. Mediob.

XXVII.

PETRONII Maximi, qui, interfecto Valentiniano, Imperium Eudoxiamque usurpavit, nullum vidimus nummorum cum litteris R V. Fortasse id accidit, quod Ravennæ minime fuderit, ac tertio Imperii mense a milite quodam (d), sive, ut alii tradunt, a Populo interfectus, laniatusque fuerit. Huic Maximo convenire Inscriptionem eam, quam ubi de Constantio ageremus indicavimus, cum Tillemontio probabiliter conjectamus. Eisdem de causis fortasse defunt Aviti nummi ad Ravennam referendi; nunquam enim Ravennam vidit, & primo, vel, ut alii tradunt, secundo Imperii anno dejectus est.

XXVIII.

(a) Honoriz stuprum ex Marcellino ann. 435. accidisse, Theodosio XV. & Valentiniano IV. Cos. colligit Baronius. Vide Bacchin. loco nuper laudato de eo late differentem.

(b) Consulendus Bandurius Tom. II. p. 576.

(c) Extat etiam apud Janum Plancum V. Cl. ut nos per litteras monuit.

(d) Paull. Diac. l. 5. Jornand. de Reb. Get. Cedren. aliique.

XXVIII.

FL. Julii Majorani, qui a Leone Orientis Imperatore Magister militum dictus, atque ad Imperium occupandum missus, prope Ravennam A. C. 457. Augustus ab exercitu renunciatus est, singularem nummum vidi cum litteris RV apud Ducangium, quem ad victorias, quas Majoranus a Theodorico Visigothorum Rege anno 460. retulit, spectare arbitror. Anno 458. Ravennæ aliquot menses moratum esse, ibique nonnullas leges promulgasse, ferunt Historici. (a) Imperavit hic Princeps annos quatuor, menses sex, interfectusque est ad Hyram fluvium Ann. 461. VII. Id. Augusti, ut docet Pagius, quum IV. Nonas ejusdem mensis a Ricimere captus, Imperioque abdicare coactus fuisset.

Aur. D. N. IVLIVS MAIORANVS P. F. AVG. Caput galeatum hastam tenens cum pelta, in qua visitur Christi monogramma.

VICTORIA AVGGG. COMOB. RV. Figura militaris stans, dextra labarum cum Cruce, sinistra globum cum victoria.

XXIX.

LIBII Severi nummum cum litteris RV exhibet Ducangius (b), & alterum Mediobarbus (c), in quorum postica per Draconem ibi expressum fortasse Genfericus Vandalorum Rex est interpretandus, cui acriter restitit Severus, quum obiectas Africæ Insulas incurfaret Anno 461. Vicit quoque, interfecitque hic Princeps per Ricimerem armorum Ducem Ann. 464. Bergomi Begorem Alanorum Regem qui superatis Alpibus in Liguriam descenderat. Obiit quarto Imperii sui anno nondum expleto, vel potius, ut alii tradunt, Ricimeris fraude, Romæ cum esset, veneno sublatus est.

Aur. D. N. LIBIVS SEVERVS P. F. AVG. Imp. cum ferro ex duplici unionum filo.

D

SA.

(a) Sigon. de Imp. Occid. lib. 14. Rub. lib. 3.

(b) Tab. 23. (c) Pag. 548.

SALVS REIPVBLICAE. RV. *Imp. stans dextra Crucem, sinistra globum, dextro pede Draconem calcans.*

VICTORIA AVGGG. R. A. *eodem typo.*

XXX.

FL. Anthemii, qui Libio Severo successit, quique a Ricimere per id tempus omnia nutu suo moderante, cui Filiam in Matrimonium collocarat, anno Imperii sui sexto inchoato occisus est, nullum vidi nummum litteras RV præferentem. Id fortasse contigit, quod nunquam Ravennam venerit: quamvis non inficiari aliquem posse, ipsius monetas, quæ nullam, præter litteras CONOB, in postica exhibent notam (a) Ravennæ esse adjudicandas. Id quoque de Flavio Anicio Olybrio dicendum puto, qui eodem anno, Leone, ac Ricimere opem ferentibus, Augustus est renunciatus, septimoque, vel octavo Imperii sui mense occubuit, fato ne, an veneno, incertum.

XXXI.

FL. Glycerii, qui post interregnum mens. quatuor, dies. duodecim III. Non. Martias prope Ravennam, quum Romanus Senator esset, factus est Imperator, nummus singularis cum litteris RV extat in Thesauro Theupol. Quum vix integrum Annum regnarit, a Julio Nepote deturbatus est. Quid sibi velit Draco in nummo expressus, ignoro: ni ad Vindemirum Ostrogothorum Regem, quem ille donis ab Italia avertit atque in Gallias misit, referendum putemus. Sed, ut alibi advertimus, in nummis cudendis sæpe eodem typo utebantur *monetarii*, quo superiorum Imperatorum æs signarant; proindeque perperam antiquitatis cultores ea nonnunquam in ejusmodi monumentis cernere sibi videntur, quæ ne somniando quidem auctores cogitarunt.

Aur. D. N. GLYCERIVS P. F. AVG. *Imp. cum diademate ex unionibus.*

VICTO-

(a) Ibidem.

(a) VICTORIA AVGGG. RV. COMOB. *Imp. Drac-*
nem conculcans.

XXXII.

JULII Nepotis, qui A. C. 474. Glycerio dejecto, Impe-
rium invalit, nummum cum Ravennæ nota exhibet Ducan-
gius tab. 23. In ipsius postica per victoriam Auggg. trium-
phus ille fortasse exprimitur, quem Zenone, ac Leone Isau-
rico faventibus retulit, Glycerium pellendo: fuerat enim
Occidentis Imperio destinatus a Zenone, a quo Neptem
Conjugem acceperat, quum Glycerius interea regno per
fraudem potitus esset. Solio dejectus fuit ab Oreste exerci-
tus sui duce, qui militari favore fretus, post interregnum
mensium duorum, ac trium dierum, Imperatorem dixit Fl.
Momyllum Augustulum filium. Laudatus nummus sic des-
cribitur in Occone aucto. (b)

Aur. D. N. IVLIVS NEPOS P. F. AVG. *Imp. cum*
stemmate cristato, dextra spiculum, læva clypeum,
cui eques inscriptus.

VICTORIA AVGGG. RV. COMOB. *Victoria Cru-*
cem tenens: ad latus stella.

XXXIII.

IMPERIALIUM nummorum agmen claudit moneta Augu-
stuli (c), sub quo Occidentis Imperium corruiat A. C. 476.
Indictione XIII. Basilisco, & Armato Cofs. Dejectus is fuit
ab Odoacre, decimo Imperii mense, & in Lucullanum
pulsus:

Aur. L. AVGVSTVL. P. F. AVG. *Imp. cum du-*
plici unionum filo.

D 2

RV.

(a) Occo auct. p. 552. (b) Pag. 553.

(c) Imperatorem hunc non Momulum, vel Momyllum, sed Romulum, ne-
que Augustulum, sed Augustum dicendum esse auctoritate nummo-
rum docet Bandurius Tom. II. pag. 674. In nostro igitur nummo
pro Augustulo Augustum lege.

(a) R V. *Figura militaris galeata, dextra hastam, sinistra cornucopiam tenens.*

St cui autem in Imperatorum, qui Ravennæ sederunt, nummis interpretandis audaciores, quam par erat, fuisse videamur, sciat Eruditorum morem secutos esse, qui conjecturis plurimum tribuunt, mutare sententiam parati, atque in alienam abire, (b) ut de se ipso inquebat Jacobus de Bery, ubi conjecturæ probabiliores, & rationi consentaneæ magis accedant. Venio nunc ad ea, in quibus passim evidentiam haud desideres.

(a) Illum, ut exhibemus, desumimus ex Ducang. Const. Christ. Tab. 24. & ex Mediob.

(b) In Epistola, quæ extat in *Hadriani Relandi Palestina* apud Ugolinum, *Antiq. Sacr.* Tom. IV. p. 894. & seq.

CAPUT SECUNDUM:

*De Barbarorum Regum Nummis, qui Ravennæ Imperii
sui sedem collocarunt.*

I.

QUUM eo deducta res sit, ut de Regum Barbarorum, qui Ravennæ federunt, nummis loqui debeamus, ab Odoacre exordiamur necesse est. Nulla, quod sciam, illius moneta superest: verum libentissime Muratorio assentior opinanti ab eo quoque pecunias fuisse signatas: probabile siquidem est, constituta semel Ravennæ nummaria officina, numquam morem cudendorum nummorum ibi desuisse, quum præsertim per vim Odoacer Italiam occupavit, eamque XVII. circiter ante Ostrogothorum adventum tenuerit annos, regio tantum nomine, sed sine insignibus, ut testatur Cassiodorius in Chronico; quumque Ravennæ (a), *instituto jam ab Augustis exemplo, Regni sedem locavit.* Magis autem patebit per ea tempora Monetam, vulgo *la Zecca*, Ravennæ extitisse, si perpendamus, quæ commentatur doctissimus Gæretius (b), docens, Odoacrem monetam, cui Cassiodorius aliquando præfuit, percussisse.

II.

DE Theodorico pariter Ostrogothorum Rege, qui Zenonis hortatu, atque consilio adversus Odoacrem arma movit, illumque post nonnullas relatas victorias per fraudem necevit, dubitatur ab eruditis: nam qui solet proferri ipsius nummus Romæ sculptus, ex Strada suspectæ fidei auctore defumitur; (c) communiorque eruditorum sententia est in Italiæ

(a) Sigon. de Occid. Imp. l. xv.

(b) In vita Cassiodorii, quam ipsius Operibus ab se adnotationibus illustratis præfecit.

(c) Advertimus hæc cum Patre Salinas (ad Sigonii locum nuper laudatum)

liæ Regno, quod Augustorum beneficio moderabatur, numquam id juris usurpasse. Ast falluntur qui ita sentiunt, quum Muratorius Theodorici nummum Romanæ officinæ notam præferentem se vidisse affirmet, mihiq; testimonia sint statim subjienda, quæ Stradæ nummum haud fictum, corruptumve ostendant. Non inficior tamen aliquot etiam hujus Regis extitisse monetas, in quarum antica Imperatoris, qui per id temporis in Oriente sedebat, effigies cerneretur, ut colligere est ex quodam nummo, qui in anteriori parte Justinii effigiem præfert; in adversa vero, non Romanæ officinæ signum, sed Theodorici monogramma, ut Ephemeridum Florentinarum auctores optime sentiunt, (a) Bandurium secuti, qui nummum hunc cum altero Anastasii eandem posicam præferente ex Museo Philippi Stofchii V. Cl. contulerunt, in eoque præter litteras a Muratorio observatas, T, & E pariter, quæ ad Theodorici nomen exprimendum requiruntur, sibi cernere visi sunt. Miror autem Muratorium litteras RAOSD in nummo detectas interpretari: *Romæ obsignatus denarius*; quum ratio in hisce interpretationibus servanda requirat, ut *Ravennæ* potius *obsignatus denarius* dicatur.

III.

PRIOR ratio qua utor, ut probem Theodicum in Italia, ac Ravennæ præsertim nummos pertussisse sua impressos imagine, duobus Cassiodorii testimoniis innititur. Primum desumitur ex Variarum lib. vi. ubi sic Theodorici nomine loquitur in formula Comitum Sacrarum Largitionum. *Supplicum per te fortunas erigimus, Kal. Januariis assatim dona largimur, & lætitia publica militia tua est. Verum hanc liberalitatem nostram alio decoras obsequio, ut figura vultus nostri metallis usualibus imprimatur, monetamque facis de nostris temporibus futura sæcula commonere. O magna inventa prudentum! O laudabilia instituta majorum, ut & ima-*

go

tum) duplicem epocham Regni Theodorici esse statuendam: alteram ad ann. 489. quo Odoacrem Veronæ superavit; alteram vero ad ann. 493. quum Odoacer ab eo interfectus est. Priorem secutus est Procopius Hist. Goth. lib. 1. posteriore reliqui auctores.

(a) Tom. I. P. II. pag. 617.

go Principum subiectos videretur pascere per commercium, quorum consilia invigilare non desinunt pro salute cunctorum. Sed huic, ut ita dixerim, muneraria dignitati, præconem largitatis nostræ, publicæ felicitatis indicium, locum quoque Primiceriatus adjungimus, ut per te demus honores, per quem & nostræ pecuniæ conferimus largitates. Alterum depromitur ex Formula, qua moneta committitur, ubi hæc habentur (a): Omnis quidem utilitas publica fideli debet actione compleri: quia totum vitiosum geritur, ubi conscientie puritas non habetur. Tamen omnino moneta debet integritas quæri, ubi & vultus noster imprimitur, & generalis utilitas invenitur. Quidnam erit tutum si in nostra peccetur effigie, & quod subiectus corde venerari debet, manu sacrilega violare festinet? Additur quod venalitas cuncta dissolvit, si victualia metalla vitiantur: quando necesse est respui, quod in mercimoniis corruptum videtur offerri. Quis ergo patiaturs unius esse commodum dispendia scelestas cunctorum, ut detestabile vitium venire possit ad pretium? Sit mundum, quod ad formam nostræ Serenitatis adducitur. Claritas regia nil admittit infectum. Nam si vultus cujuslibet sincero colore depingitur; multo justius metallorum puritate principalis gratia custoditur &c.

IV.

PERCUSSIT igitur nummos sua effigie Theodoricus, qui ad Ravennam præcipue sunt referendi, quo tempore Cassiodorius ei ab epistolis fuit (b); quum enim iis muneribus summa cum laude functus esset, quæ sibi ab Odoacre fuerant demandata; adeo se Theodorico probavit, ut ad ejus Aulam accesserit, ibique ingenii, probitatisque suæ complura præbuerit monumenta. Patet hoc cum innumeris aliis ex locis, tum præcipue ex libro primo Variarum, ep. 4 ubi Theodoricus de Cassiodorio sic loquitur. *His itaque sub præcedenti Rege gymnasiis exercitatus, emeritis laudibus ad palatia nostra pervenit.*

V. VE.

(a) Variar. lib. VII.

(b) Garetiuss in vit. Cassiod.

VERUM ut clariora hæc fiant, advertendum est cum Ducangio (a) hac conditione Italiæ Regnum Barbaris concessum fuisse, ut nempe Imperatores *tamquam supremos Dominos agnoscerent, monetamque eorum imagine cuderent, nominibus suis iisdem tantummodo inscriptis*. Posteriori huic conditioni Barbaros non semper obtemperasse ostendimus, Theodorici exemplum fortasse secutos, quem nummos sua imagine signasse clare evincitur cum allatis Cassiodorii testimoniis, tum nummo, quem se vidisse testantur Strada, ac Muratorius, cui libentissime assentior dicenti, Theodorici potentiam *ejusmodi onere eum levasse*: quique propterea illud privilegium usurpavit, quod Francis Regibus peculiare tantum erat, signandi videlicet nummos eorum effigiem præferentes. De hoc fidem facit Procopius sic de Francis loquens: (b) *Nummos cudunt ex auro gallico, non Imperatoris, ut fieri solet, sed sua impressos effigie. Monetam quidem argenteam Persarum Rex arbitrato suo cudere consuevit: auream vero neque ipsi, neque alii cuiquam Barbarorum Regi, quamvis auri Domino, vultu proprio signare licet*. Ad quæ verba longe ante Muratorium adverterat etiam Doctissimus Petavius (c) inquit: *Ad hæc anno 548. Justinianum eosdem demereri Francos cupientem, Provinciæ possessionem suo iis decreto confirmasse; & ex eo tempore Arelate certamen equestre celebrasse, ac solidos aureos ex Gallicanis metallis, non ut gentes ceteræ, etiam Persæ, Romani Imperatoris effigie, sed suapte signasse, scribit Procopius*.

V I.

ALTERI vero conditioni, ut nempe Imperatores supremos Dominos agnoscerent, certo constat ex Scriptoribus aliquando Gothos Reges stetisse, aliquando vero eam sprevisse. Theodoricum certe eidem se subjecisse tradit Cassiodorius.

(a) De Inf. Æv. Nummism. num. LXXII.

(b) De Bello Gothico lib. 3. cap. 33.

(c) Rationar. Temp. Part. I. lib. VII. cap. VI.

rius. Nam ut prætereamus quæ habentur lib. I. Variarum epist. 4. sat id perspicuum sit ex ejusdem priori lib. II. epistola, qua de Felice Gallo ab se Consule creato Anastasium facit certiozem his verbis:

*Piissimo Anastasio Imperatori
Theodoricus Rex.*

Admonet nos consuetudo solemnitis dare fastis nomen, ornamentum proprium Romæ, terrenam Curia claritatem, ut per annorum numerum decurrat, gratia dignitatum, & beneficiis Principum sacretur memoria seculorum. Felix a Consule summat annus auspiciis, portamque dierum tali nomine dicatus annus introeat, faveatque reliquæ parti fortuna principii. Quid enim credi possit optatius, quam ut alumnos proprios ad ubera sua Roma recolligat, & in venerando nominis cætu Senatuum annumeret Gallicanum? Agnoscat Curia transalpini Sanguinis decus, quæ non semel coronam suam nobilitatis ejus flore vestivit. Novit inter reliquos fascis viros inde sumere consulares, qui longo stemmate ducto per trabeas, lege temporum originarius est honorum. Atque ideo vos, qui utriusque Reipublicæ bonis indiscreta potestis gratia delectari, jungite favorem, adunate sententiam. Amborum judicio dignus est eligi, qui tantis fascibus meretur augeri.

VII.

IMPERATORIBUS igitur aliquando obtemperavit Theodoricus, aliquando vero eos sprexit, nummos cudendo suam imaginem præferentes. Id fortasse fuit in causa cur similitudines cum eodem Anastasio exercuerit. Eæ satis indicantur per priorem Theodorici Epistolam, qua illum rogat, ut intermissam sibi pacem restituat, idque ea animi moderatione præstat, quæ ipsius obedientiam, demissionemque satis confirmet. Juvat pauca ex eadem delibare, ut evidentius constet, quod hactenus commentati sumus.

(a) *Anastasio Imperatori
Theodoricus Rex.*

Oportet nos, Clementissime Imperator, pacem quærere, qui causas iracundiæ cognoscimur non habere: quando ille moribus obnoxius jam tenetur, qui ad iusta deprehenditur imparatus..... Et ideo, Piissime Principum, potentiæ vestræ convenit, & honori, ut concordiam vestram quærere debeamus, cuius adhuc amore proficimus..... Quapropter salutationis honorificentiam præferentes, prona mente deposcimus, ne supendatis a nobis mansuetudinis vestræ gloriosissimam charitatem, quam ego sperare debui, etiam si aliis non videretur posse concedi. Cætera vero per latores præsentium pietati vestræ verbo suggerenda commisimus, ut nec epistolaris sermo redderetur extensior, nec aliquid pro utilitatibus nostris prætermisisse videremur &c.

VIII.

AGENTI de Theodorico liceat mihi breviter scrutari, num ipse cum regia potestate ac nomine regia quoque insignia sumserit. Affirmat Jornandes, inquit: (b) *tertioue ut diximus anno ingressus in Italiam, Zenonisque Imperatoris consulto privatim habito* (alii legunt *privatum habitum*) *suaque gentis vestitum reponens, insigne Regii amictus, quasi jam Gotthorum, Romanorumque regnator assumpsit.* Procopius autem videtur aliter sentire, ubi inquit (c): *At licet Imperatoris nec insignia, nec nomen usurpare voluerit, sed vixit contentus Regis appellatione, qua Barbari supremos Principes suos donare consueverunt; tamen subditis ita præfuit, ut ipsi nihil defuerit eorum, quæ sunt Augustorum moribus consentanea.* Dissentiunt igitur laudati Auctores, ni sub Regis appellatione regia quoque insignia delitescere arbitremur. Incredibile enim videtur eum Principem, quem Jornandes

(a) Baronius (ut observat Garetius) putat hanc epistolam scriptam fuisse anno 493. Legatos vero fuisse Faustum, & Ireneum. Vid. T. vi. Annal. p. 476. Edit. Antwerp.

(b) De Regnor. Success. C. LVII.

(c) De Bell. Goth. cap. primo, Maltretio Soc. Jesu interprete.

des (a) *Gentium Regem* adpellat, maximum hoc ornamen-
tum respuit. Sigonius certe solertissimus Scriptor cum Jor-
nande consentit, (b) ubi ait: *Superiorum Imperatorum exem-
plo Ravennæ Regni sedem firmavit, atque omnino instituit
Regnum Imperii ex omni parte simillimum.*

IX.

NON prior tamen Theodoricus Regiam hanc appellatio-
nem usurpavit, ut ex Guillelmo Fornerio opinatur Gare-
tius (c), quum ante eum, ut supra innuimus, Odoacer se
Regem dixerit. Ita Cassiodorus in Chron. *His Coss. (Basi-
liscus II. & Armatius) ab Odoacre Orestes, & frater ejus Paul-
lus extincti sunt, nomenque Regis Odoacer assumpsit, quum ta-
men nec purpura, nec regalibus uteretur insignibus.* Ut ut sit,
liquido apparet cognovisse Theodoricum Cæsaris dominatio-
nem, sed ita ei fuisse perspectam, ut ipsi nihil defuerit eo-
rum, quæ sunt Augustorum moribus consentanea: ac proinde
optime intelligitur quomodo ab Imperatorum Legibus de-
flexerit, nummoscudendo, in quibus propria effigies cerne-
retur. Ad monetæ nostras modo revertamur.

X.

PRÆTER descriptum a Strada, ac Muratorio nummum,
præterque alterum Theodorici, ut diximus, monogramma
præferentem, extat & quoddam quadrangularis formæ fru-
stum, sic a Muratorio descriptum (d). *Rarissimum frustu-
lum antiquitatis ad inclitum illum Regem pertinens exeram,
quod Mutinensi ex urbe in suum Museum intulit Cl. V. Apo-
stolus Zenus, antiquorum monumentorum venator indefessus,
hoc est nummum æreum (ita tantisper adpellare liceat) qua-
drangularis formæ, non minoris crassitudinis, quam numis-
mata*

E 2

(a) De Regn. Success. pag. m. 240.

(b) De Occid. Imper. lib. II.

(c) In Nor. ad priorem epistolam Theodorici apud Cassiodor. ubi inquit:
*Hic primus se Regem dixit, quum Odoacer ante eum se Imperatorem
Romanum diceret.*

(d) Ital. Med. Æv. Tom. II.

mata majoris moduli. In altera facie leguntur litteræ istæ D. N. THEODERICI. In altera una tantum littera visitur, sed exesa, formam T. referens, quæ fortassis est initialis nominis Theoderici, & corona laurea, seu quercea circumdatur. Duplex heic rarum occurrit. Alterum quod in exteriori limbo nummi (italice nel contorno) litteræ istæ leguntur: CATVLINVS. V. C. ET I.... L.... P. F. V. Alterum quod tum ipsius Theoderici, tum Catulini nomina litteris constant in ære cavatis, atque argento oppletis. In nomine Theoderici adhuc fere omnes litteræ supersunt: e Catulini nomine præter duas, aut tres, quæ remanent, reliquæ exciderunt, superstitute earum vestigio in ære. Gradum deinde facit Cl. Auctor ad Catullinam gentem, quam putat cum Catullina confundi posse, multaque ad ipsam spectantia eruditissime colligit.

X I.

(a) THEODERICO successit Athalaricus ex Amalefunta Filia Nepos, qui octo dumtaxat regnavit annos; octavum enim agebat, quum ad gubernacula Imperii accessit, decimum vero sextum, quum immatura morte sublatus fuit. Gothorum simul, ac Romanorum ab Avo creatum Regem, sique successorem, utrisque hisce populis suffragium ferentibus, patet ex aliquot ejus epistolis ad Justinum, ad Senatum Romanum, atque ad alios conscriptis, quas quisque apud Cassidorium consulere poterit (b). Justiniano autem, qui Justinus successit, numquam non obedientiam præstitisse Athalaricum, nullasque cum illo similtates exercuisse liquet cum ex nummis, qui vel Imperatoris imaginem, vel caput Romæ galeatum exhibent, tum ex humillimis, quibus usus est verbis, quum ad Cæsarem scriberet. In ipsius nummis, rari nil exhibentibus, haud diutius immorabimur: id enim
fatis

(a) Cassiodor. Procop. Jornand. alique.

(b) Juvat heic pauca describere ex epistola ad Liberium Galliarum Præfectum, apud Cassiod. lib. 8. Variarum: *In Sellam Regni sui nos dominos collocavit, quatenus decus generis, quod in illo floruit, in Successore protinus æquali luce radiaret, cui ordinationi Gothorum, Romanorumque desideria convenerunt.*

fatis præstitere, qui eos collegerunt, publicique juris fecerunt. Eorum seriem accipito ex Occone aucto.

Æ. D. N. ATHALARICVS REX. S. C. *Figura stans dextra hastam (a) sinistra clypeum tenens.*

INVICTA ROMA. *Caput galeatum.*

D. N. ATHALARICVS REX *in laurea*

INVICTA ROMA. *Caput galeatum.*

Ar. D. N. IVSTINIANVS. AVG. *Caput Imp.*

D. N. ATHALARICVS REX *in laurea.*

XII.

ATHALARICUM excepit Theodahatus ab Amalefunta Consubrina illi suffectus in Regnum anno 534. (b) Hujus Nummi, modo suam, modo Justiniani imaginem referentes, diligentius nobis sunt perpendendi. Crediderim discrimen hoc illis esse discordiis tribuendum, quæ Theodahatum inter, ac Justinianum ortæ sunt, quas, non abs re erit, si levi calamo attingamus. Prior harumce simultatum causa nex fuit Amalefunthæ illata, quæ eum sibi matrimonio conjunxerat (c). Theodoram Justiniani uxorem, veritam ne Imperator Amalefuntham sibi anteferret, Theodahatum ad id criminis impulisse, Auctor est Procopius in Anecdosis. Quæ odia cœpisse postquam conjux immemor consanguinitatis, post aliquantulum tempus a Palatio Ravennate abstractam in Insulam laci Vulfinensis eam exilio relegasset, adfirmat Jornandes. (d) Hinc autem fortasse factum est, ut nullus Amalefunthæ nummus supersit. Incredibile enim pene est, quam varius, efferus, subdolanusque Theodahatus fuerit; nam postquam summis Conjugem laudibus, ad Cæsarem scribens

(a) Hos nummos quoque Ravennæ signatos putamus, quod Gothorum Reges heic iis temporibus federent. Idem dicendum de reliquis illorum monetis, ea excepta, quæ ad Ticinum spectat, de qua inferius loquendum erit. Ad Ravennam certe refert Muratorius.

(b) Cassiod. Variar. lib. x. epist. 6. & 7. ex quibus doctissime colligit Garretius in vita ejusdem Cassiodorii §. 40. id circa medium, vel sub finem anni contigisse.

(c) Jornand. cap. 53. alii que. (d) Ibidem.

bens (a) extulisset, ad necem eam est persecutus. Altera tandem Theodahati cum Cæsare simultatum causa inde orta est, quod Imperatorem fefellerit, ejusque Legatos, postquam promississet, se Italiæ Regnum eidem cessurum, sicertam sibi pecuniam solvisset. Ita Procopius (b): *quando amoliri urrumque licet (bellum inquam, & Regnum) mihi certe neutrum arrides: hoc quidem quoniam satietate mulctatur, atque fastidio: illud vero, quia rerum insolentia perturbationem parit. Si modo habeam prædia, unde mihi quotannis auri pondo saltem mille, & ducenta proveniant, regnum sic posthabebo, ac tibi Gothorum, Itolorumque, Imperium tradam..... Age eum ocyus huc virum destina, cui conveniat a me Italiam, & quicquid ad Regnum spectat accipere. Quibus missis Legatis a Cæsare illudit, illosque eo loco habere coepit, quo abjecti homines haberi solent. Qua re commotus Justinianus anno Ch. 535. Gothis bellum indixit, ac Belisario Duce, concurrentibus in Dalmatia exercitibus æquo Marte dimicatum est, (c) magnaue utrinque clades confecta. Hoc prælio fortasse elatus nummos signavit Theodahatus hanc Epigraphen præferentes: VICTORIA PRINCIPIS. Verum belli fortuna brevi commutata, ingenti ditionis parte spoliatus est; quo deinde factum, ut Gothi conspirantes Vitigem sibi Regem elegerint, Theodahato paullo post, dum Ravennam se reciperet, jugulato. Duos circiter annos regnavit, hosque nummos scalpi curavit, quos ex Occone aucto describimus:*

Æ. D N THEODAHATVS REX. *Ipsius caput cum corona pileum referente.*

(d) VICTORIA PRINCIPV. *Victoria dextra lauceam, sinistra palmam.*

VI.

- (a) Vide Cassiod. Variar. l. x. ep. 4. ubi eam adpellat Dominam rerum, & toto orbe gloriosam; & epist. 2. in qua hæc habentur: *ab ejus iudicio... me nullatenus deviare certissimum est, quæ tanta sapientie luce resplendet, ut & propria regna mirabili dispositione componat & promissam cunctis gratiam robusta firmitate custodiat.*
- (b) Cap. v. ubi se Musis deditum, impotentem ad bellum ultro fatetur.
- (c) Idatius cap. v. (d) In hac inscriptione Principum loco Principis legimus in aliquot nummis, quos propriis oculis usarpavimus.

RAVENNATIBUS. 39

VICTORIA PRINCIPVM. S. C. *Victoria rostro navis instans, dextra lauream, sinistra palmam.*

VICTORIA PRINCIPVM S. C. *Eodem Typo, sed litteris C. & R inversis.*

D N THEODAHATVS.

VICTORIA PVBLICA REST. *Victoria gradiens, dextra lauream, sinistra palmam, ad pedes lituus.*

THEODAHATVS REX. *Caput ipsius.*

VICTORIA AVGVST. *Victoria gradiens.*

D N THEODAHATVS REX *in laurea.*

INVICTA ROMA. *Caput galeatum.*

XIII.

REX Italiæ ann. 536. renunciatus Vitiges, nummos quidem percussit, sed sua haud quaquam signatos imagine. Id ne faceret in causâ fortasse fuerunt tumultus, ac bella, quæ cum Belisario strenuissimo Justiniani duce gessit, metuens ne adverso Marte pugnanti ea sibi acciderent incommoda, quæ Theodahato noverat contigisse. Captum a Belisario Vitigem, & Constantinopolim perductum auctor est Procopius de eo sic scribens: *Quod audiens Vitigis (Romam nempe a Belisario captam) omnem Gothorum exercitum congregat, Ravennaque egressus, Romanas arces obsidione longa fatigat; sed frustrata ejus audacia, post quatuordecim menses ab obsidione Romanæ urbis aufugit, & se ad Ariminensem oppressionem præparat; unde par. renore frustratus, fugatusque Ravennam se recepit, & obsessus, nec mora, ultro se ad partes dedit victoris cum Malasuenta jugali, regiisque opibus, & sic famosum regnum, fortissimamque gentem tandem victor gentium diversarum Justinianus Imperator per fidelissimum Consulem vicie Belisarium (a), & perductum Vitigium Constantino-*

(a) Belisarii Consulatus contigit anno 535. Ita autem ex Auctoribus, ac Monumentis describitur Tom. II. Rationarii Temp. Editionis Venet. pag. 509.

Belisarius V. C. solus, vel post Consulatus. Paulini 535.

Post Consulatum Belisarii V. C. & in Occidente 536.

II. p. C. Paulini 536.

Iterum vel Anno 2. post Consulatum Belisarii 537.

& in Occidente III. p. C. Paulini.

sinopolim Patricii honore donavit. Hæc autem omnia quum ab anno 536. ad 540. gesta sint, liquet quandonam Vitigis nummi fuerint percussi.

Ac. D N IVSTINIANVS AVG. *Caput Justiniani.*
 D N VVITIGES REX *in laurea.*
 D N VVITIGES REX *in laurea.*
 INVICTA ROMA. *Caput galeatum.*

XIV.

SUCCEDUNT Totialæ, five Baduælæ nummi, de quo Rege videnda sunt, quæ ex Begero, ac Mediobarbo commentatur Bandurius, ubi de ipsius monetis mentionem facit. Is anno 541. a Gothis Rex electus, eorum res everfas omnino, jacentesque restituit, sæpiusque fufis Romanis exercitibus, ipsam urbem anno 546. recepit. A Narsete victus est, interfectusque, quum e prælio fugeret anno regni sui undecimo. Hujus bella cum Justiniani ducibus luculenter describuntur a Procopio, aliisque. Sequentes nummos ex Mediobarbo accipito.

Ar. DOMNO IAV IVVC. *Caput cum diademate*
 (a) D. N. BADVILA REX *in laurea.*
 Ac. D N BADVILLA REX. *Caput Regis*
 FIVREAS SMIES. *Miles stans, dextra (b) batam, sinistra clypeum.*
 BADVILA REX. *Caput ut supra.*
 LVRI ARR. X. *Miles stans.*
 D. N. BADVELA REX. *Prorome Regis*
 D N BADVELA REX *in laurea.*

FI.

- (a) Vides heic Gothicam barbariem, quæ in aliquot etiam horumce Regum nummis cernitur, ubi RIX pro REX usurpatur, quod Gassendus quoque in Peyreschii vita advertit.
- (b) Ejusmodi acclamationes quam ab iis differunt, quæ in Augustorum nummis visuntur! Pro omnibus ea sufficiat, quam Antonini Pii nummi præferunt: *Senatur, Populusque Romanus annum novum sanctum felicem optimo Principi pio*; & altera illa, qua Augustis incolumem vitæ diuturnitatem precabantur his verbis: *Multis vicennialibus impera.*

RAVENNATIBUS. 41

FIVREAZ ZEMPER. X. Imp. paludatus, & ga-
leatus, dextra hastam, sinistra clypeum.

D N BADVILLA REX in laurea.

FELIX TICINVS. Caput surritum, vel insulatum
cum busto.

Posteriorem hunc nummum adiecimus, quamvis putemus
Papiæ cum signatum fuisse: etenim jam inde ab Athalarici
temporibus eam Urbem Gothorum sedem existisse, docet
marmor a Mediobarbo exhibitum, quod heic afferendum pu-
tamus. (a)

✱ D. N. ATALARICVS REX ✱
GLORIOSISSIMVS HAS
SEDIS SPECTACVLI ANNO
REGNI SVI TERTIO FIERI
FELICITER PRECEPIT.

XV.

QUICQUID tamen in Marmore habeatur, inficiari nequit
Ravennam potiori jure Gothorum Regum sedem esse dicen-
dam, omnesque propterea illorum nummos eidem esse adju-
dicandos. Quid enim clarius ad id adstruendum, de quo
est sermo, ab illius ævi Scriptoribus quæri potest, qui num-
quam pæne Gothorum mentionem faciunt, quin Ravennam
nominent? Certe per id tempus nummariam officinam in
hac Urbe existisse ex Papyro evincitur, quam post Maffe-
jum Muratorius vulgavit Antiq. Italicarum Diss. xxii. quæ
de Origine linguæ Italicæ inscribitur. Ea anno 540. Ravennæ
exarata fuit; in eaque *Vitalis* quidam *Vir. Clarissimus Moni-*
tarius (hoc est *Ministro della Zecca*) subscribit. De hac
officina sit quoque mentio in papyro altera, anno 572. Ra-
vennæ pariter scripta, quam Scipio Maffejus ac Franciscus
Blanchinus V. Cl. interpretati sunt (b), ubi tabellionis no-
men hoc pacto exprimitur. *Johannis for (forensis fortasse)*
habens stationem ad monetam auri in porticu sacri Palatii.

F

Acce-

(a) Pag. 568. (b) Ille in Hist. Diplom. pag. 163. hic vero in epist.
ad Vincentium Buttrighellium apud Callogeræ Tom. xiii.

Accedat his omnibus Agnelli auctoritas (a) *non longe* (inquit) *a posterula Ovilionis, in loco, qui dicitur moneta publica*. Et alibi: (b) *ex Monasterio B. Apollinaris Abba fuit, quod est fundatum non longe ab Ecclesia S. Redemptricis Crucis ad Monetam veterem*. His autem docemur non modo tunc nummarias officinas Ravennæ existisse, sed eas plures fuisse, novam scilicet, ac veterem (c), ubi monetae aureæ, ac reliquorum metallorum conflarentur.

XVI.

GOTHORUM Regum, qui Ravennæ sederunt, quorumque nummi supersunt, agmen claudat Thejas, de quo obscure satis loquuntur Scriptores. Excepit is Totilam anno 552. & sequenti in acie interfectus est, corruitque cum eo Gothorum Regnum in Italia. Nummum Thejæ exhibet Bandurius ex Schedis Harduini, ita expressum:

DN ANASTASIVS P. Caput Anastasii, corona ex margaritis (d) cinctum ad pectus cum paludamento.
DOMNVS THEIA REX in corona.

XVII.

ANTEQUAM de nummis Exarchorum ævo apud nos scalpitis aliquid dicamus, inquirere liceat, breviterque scrutari, sintne ad Gothos Reges an vero ad Exarchos referendæ.

(a) In vita Reparati P. II. p. 293.

(b) In vita Gratiosi ibidem p. 450. Quæ omnia advertit etiam Thejas a Cornu Ravenn. Domin. p. 245. ubi aliqua ad Ravennatē Monetam spectantia more suo colligit.

(c) Vides hec confirmari ea, quæ de instituta Augustorum ævo in hac urbe nummaria officina commentati sumus. Non enim recens ea officina fuit excitata, quæ per id tempus vetus tunc diceretur. Consule epistolam ad Savernium ad calcem quarti Capituli positam.

(d) Cernis nummum multo ante, quam Gothi expellerentur, cūsum fuisse: teste enim Procopio Thejas A. C. 553. obruncatus fuit; Anastasius autem ann. 518. obiit. Cur igitur Thejæ nummi per id tempus signati, isque Rex adpellatus? Alii viderint. Malumus enim fateri rem nos, silentibus Auctoribus, ignorare, quam de Harduini fide vel leviter suspicari.

monetæ, turritum Mulieris caput exhibentes, hac inscriptione FELIX RAVENNA. Ducangius, Philippus a Turre, Bandurius, Muratorius, quique eos subsecuti sunt, ad Exarchos pertinere arbitrantur: verum nos aliquot haud spernendis rationibus innixi a tantorum Virorum sententia parumper recedimus, atque aliter sentimus. Videtur in primis minime consonum Exarchos, Græcorum Imperatorum vices in Occiduis Regionibus gerentes (a), quique Præfecti ab iisdem mittebantur, nummos signasse, eorum effigie in illis neglecta, quæ conditio, ut ante munuimus, Gothis Regibus, quum Italiæ Regnum iis traderetur, lata est. Quod igitur jure in tanta Imperii perturbatione haud licuit Barbaris, quos metuebant, nedum oderant Augusti, id Exarchos, quamvis Regia pene auctoritate ac nominibus donarentur, præstitisse arbitramur? Quam enim solliciti fuerint Augusti, ne Exarchi rerum potirentur, constat ex Actoribus, qui eorum temporum Historiam conscripsere. Altera ratio inde repetitur, quod ii nummi, qui Exarchorum temporibus ac jussu dubio procul cudebantur, Imperatorum Protomas, ac nomina referrent, ut capite sequenti ostendimus. Unde igitur tanta inconstantia oriri potuit, ut Augustorum nomine, ac forma sprete, diversis eodem tempore typis nummi ab Exarchis signarentur? Præterea si monetæ ejusmodi perpendantur, meridiana luce clarius erit eas similes adeo Gothorum nummis esse, ut ex eadem officina prodiisse evidenter appareat. Observavit id quoque Apostolus Zenus, in Antiquitatis studio nemini secundus, qui abs me per litteras interrogatus, quid hac de re sentiret, mihi mire consensit (b), illud addens, apud se nummum cum epigraphæ FELIX RAVENNA exstare, Athalarici, ac Vitigis monetis simillimum, in cujus adversa parte idem cernitur

Tab. I.
num. v.

F 2

tur

(a) Consule Rubeum Hist. Rav. l. 4. p. m. 175. de Exarchorum nomine, ac munere erudite differentem.

(b) Ad Dissertationis ornatum verba Cl. Viri exhibemus: *Le Medaglie da me vedute con la leggenda Felix Ravenna, furono a mio credere battute al tempo de' Goti, non mai al tempo degli Esarchi. Una che io ne tengo in piccolo bronzo, è somigliantissima di grandezza, e di fabbrica a quelle di Atalarico, e di Vitige. Ha nel rovescio il monogramma consimile a quella di Giustiniano in argento.*

tur monogramma, quod in Justiniani nummo visitur. Illud, quod a nemine exhibeatur, vulgandum esse arbitramur. His omnibus accedat consuetudo eorundem Regum, cudendi scilicet nummos cum capitibus Urbium murali corona redimitis, addito Felicis epitheto, ut ex eo Ticini evincitur, quem paullo ante retulimus. Id etiam præ ceteris animadvertit Carolus Patinus (a); ubi de Trajani nummis agens, Daciam felicem dictam docet, quemadmodum Ravenna, & Cartago (b): quem fortasse morem Urbium hoc vocabulo adpellandarum desumerunt Barbari ex nummis Augustorum, in quibus idem Epitheton sive in recto, sive in obliquo casibus frequenter occurrit. (c) Certe non nisi florentibus, ac magnis urbibus tribuebatur. Sed quid clariores argumenta queramus? quæstionem persolvat nummulus æreus, quem nos largiti sumus Guastuccio nostro alias laudato, qui hinc galeatum Romæ caput, ut Gothorum Regum Monetæ, inde vero Ravennæ monogramma affabre sculptum præfert. Duo autem complectitur nummus, quibus minime repugnare fas videatur.

Tab. I.
num. 6.

XVIII.

PERSPECTO tempore, atque principibus, ad quos prudenter laudatos nummos putamus pertinere, difficultas modo in iis interpretandis insurgit. Philippus a Turre (d), ac Bandurius, Spanemium secuti, ajunt felicem Ravennam prædicari, quod (verba sunt Philippi a Turre (e)) *ceteris Italiae Urbibus direptis, ac Barbarorum jugo oppressis (tunc enim Langobardi totam pene eam Provinciam subegerant) sola Imperatorum præsidio servata fuisset*. Docuerat enim ante idem

(a) Imp. Rom. Numism. ex Ære Med. & min. formæ p. 390.

(b) Nummi isti exhibentur a Seguin. Sel. Num. f. 43. & a Ducangio Const. Christ. Tab. 22. Præferunt autem hinc *Caput Hilderici Vandalorum Regis*, ipsius nomine inscripto: inde epigraphen *Felix Cartago*, vel *Kartago* circa Muliebre figuram stantem, frumentique spicas utraque manu tenentem.

(c) Vide Nummos Nervæ, Hadriani, Caracallæ, Commodi, Antonini, Neopotiani, Arcadii, Honorii, aliorumque.

(d) De Præst. & Usu Numism. Diss. 8. p. m. 757.

(e) Monum. Vet. Antii C. 1v.

idem Auctor, ejusmodi Epitheton claras urbes usurpasse, ut adularentur Principibus, se eorum beneficentia felices, percusso Ære publico, jactantes, vel quod beneficium aliquod essent consecutæ, vel quod restauratæ, aut subjectæ nuper fuissent, Carthaginensium exemplo, quos Tertullianus de *Pallio* vocat *vetustate nobiles, novitate felices*; & Daciæ, de qua Marmor apud Gruter. 249. 4. *Cujus virtute Dacia Imperio addita Felix est*. Quum igitur a Barbarorum jugo, ut diximus, per Imperatores erepta fuisset Ravenna, inferebat eam merito in iis nummis, quos Exarchi consilari curabant, se felicem adpellasse. Confirmari opinionem suam inde censebat, quod in postica eorum frequenter Aquila alis expansis cernatur, ut nempe Romanum Imperium indicaretur, addita Stella ad Phosphorum, sive Luciferum Orientis signum declarandum. Quod si binæ stellæ adjicerentur, ut in nummo apud Harduinum ac Muratorium, tunc ex Chiffletio argumentabatur Præful præstantissimus, eum nummum ab aliquo Augusto cūsum fuisse, cui utrumque Imperium subesset: duo siquidem hæc sydera Phosphorum, Hesperumque, eo auctore, significant.

Tab. I.
n. VII.

XIX.

QUICQUID tamen laudati Auctores sentiant, opinio mea minime infirmatur: non enim video, cur Ravenna felicitis Epitheton usurpare nequiverit in eorum Regum nummis cūdendis, qui & illam ceteras inter Italiæ Urbes delegerant, ubi sedem suam figerent, & eam ædibus, mœniis, ceterisque ejusmodi ornamentis locupletaverant. Profecto tum ut Barbaris illis blandiretur Ravenna, tum ut beneficiorum, quæ ab iisdem fuerat consecuta, laudem ad sempiternam memoriam propagaret, præstare id debuit. Sed de posticæ Aquila quid dicendum? Quum urbibus iisdem, atque Provinciis dominarentur Gothi, quæ Romani olim Imperii robur constituebant, quid mirum si eodem, quo Augusti signo usi sint, addito Lucifero Orientis Sydere, ut Græci Imperatores indicarentur, a quibus eam ditionem fuerant consecuti? Quod si Hesperus præterea Occidentis index, ut in aliquot nummis, adjiciatur, per eundem utriusque Imperii affinitatem

tem declarari non immerito conjectabimus. Quamvis solertiores nimis simus, si Barbari hujus ævi Symbola a casu sæpè sæpius proficiscentia, Pythiam facilius intellecturi, rimemur.

X X.

Tab. II. ANTEQUAM hoc caput absolvamus, observandum est, ut
 num. 2. superius etiam attigimus, reliquas Ravennæ Felicis monetæ hujus Urbis monogramma in postica referre, si eas excipias, quas victoriolam cum litteris RV ad latera, vel Aquilam alis expansis exhibere diximus: monogrammatum enim usus jam antiquitus obtinuerat (a), quamvis celeberrimus Mabillonius (b) a Carolo Magno ortum habuisse putarit; quæ opinio communiter refellitur ab eruditiss. Hæc autem monetæ forte ad ceteros Gothorum Reges referendæ erunt, quos imperasse tradunt Historici, quamvis nullum ipsorum extet publicum monumentum. Circa Gothorum tempora quoque eum nummum sculptum dixerim, in cujus antica eminet Justiniani caput hac inscriptione D. N. IVSTINIANVS P. AVG. in postica vero sequens monogramma, in quo interpretando multa commentantur eruditiss.

D N. Illud autem, siue Patriæ amore decipiamur, siue hariolandi genio abducamur, videtur interpretandum cum Muratorio D N. *Denarius RATS. Ravennatis Urbis*, tum quod id haud obscure indicent litteræ in eo expressæ; tum etiam quia in nummo apud Zenum ejusmodi monogramma stet loco illius, quod in *Ravennæ felicis* nummis, ad ejusdem urbis nomen significandum scalpi consuevit. Ut ut sit, notandum est hunc Justiniani nummum in Museo quoque laudati Zeni adseruari hoc discrimine, quod ad dextrum monogrammatiss. latus pro D littera S legatur. Muratorii autem interpretatio partim corrui; sed explicari commodè poterit S. N. *signatus Nummus Ravennatis Urbis*: non enim latinus sermo tunc elegantiss., ac perspicuitatis gloria florebat.

(a) Vide Cl. Maffejum Veron. Illustr. pluribus in locis; Vignolium in *Denar. Pontific. Montfauconium* Diar. Ital. c. 2. Lupum S. J. Presbyterum in *Epitaph. Severæ*, Paralep. Francisci Antonii Zacariæ in *Tisi Flavi Clementis Viri Consularis Tumulum* ab Edwardo de Vitry illustratum, aliosque.

(b) De Re Diplom. pag. 164.

CAPUT TERTIUM.

De Imperatorum Nummis Ravennæ signatis, quum Exarchi occiduas res moderarentur.

L

DICTURUS de eo nummorum genere, qui Exarchorum ævo Ravennæ signati sunt, ingenue fateor me non leviter commoveri, (*a*) quum sciam eas, qui Romana, Græcaque numismata, insculptas, excalptasque gemmas tractare solent, veteraque ob artem miranda artificia contemplari, hæc sequioris ætatis, magnifica licet vestigia, ut pote inelegantia..... aspernari, quod morosis illis Antiquariis, qui altero a superiori sæculo florere, solemne fuit, ac plane dolendum, quum plura ab iisdem neglecta perierint, quæ non modicum lucis tenebricosis iis sæculis affundere poterant. Verum quando operis ratio id postulat, in arenam alacres descendamus necesse est. Everso per Belisarium, atque Narsetem strenuissimos Justiniani duces Gothorum regno, iisque ab Italia expulsis, novum Ravennæ dominationis genus institutum est. Eodem siquidem tempore, quo Langobardi, auctore eodem Narsete (*b*) ut Anastasius, ac Varnefridus tradunt, in Italiam irrupere, Exarchi, Græcorum Imperatorum Præfecti, primum missi sunt, qui utcumque Langobardis resistentes, Imperium pene omnino

(*a*) Ex Francisco Valesio V. Cl. Diss. de Turri Comitum, quæ exstat in Collect. Callogeræ Tom. 28. p. 35. & seq.

(*b*) Narsetus obitus circa annum 574. consignat Agnellus, cui Anastasius consentit. Dubia igitur redditur sententia Baronii Langobardorum adventum in Italiam contigisse asserentis ann. 567. vel 568. Hoc ideo adnotandum duximus, quod nonnulli Baronium secuti, Narsete mortuo, Fl. Longinum in Italia a Justino missum autument, inter quos Mediobarbus: diximus enim usque ad annum 574. vixisse. Quicquid tamen hæc de re sit, erravit Henschenius, a Bacchinio notatus, quod ad caput primum vitæ Maximiani Archiep. ex Rubeo desumptæ dicat, Exarchos Vigilii Pontificis ac Justiniani temporibus Ravennæ fuisse, quum ante Langobardorum irruptionem nequaquam in Italiam missi fuerint.

nino lapsum, eversumque tutarentur, (a) longe tamen majora, ac Barbari ob impotentiam, atque avaritiam eidem damna inferebant. Verum tandem Langobardis victas manus dare coacti sunt, Aistulpho eorum Rege Ravennam armis occupante (b). Caput, ut diximus, isthæc Exarchorum dominatio sub annum 568. circaque annum 751. vel 752. extincta est, postquam annos circiter 185. Italiæ præfuissent. A Gothis autem exactis usque ad Exarchorum adventum monetas Ravennæ cudi minime desiisse docent duo numismata Justiniani apud Bandurium anno 558. scalpta, & alterum ab hæredibus Zvoniorum servatum (c), ad annum eundem referendum. Miramur autem in iis nullam habitam esse rationem ætatis: eodem enim typo conflata sunt, quo Justiniani florecentis nummi signari solebant. Ea ita se habent:

D N IVSTINIANVS P F AVG. *Caput Justiniani cum stemmate cristato ad pectus cum lorica; dextra tenet globum crucigerum, sinistra elata cum crucicula a sinistris in area.*

ANNO XXXIII. M. *magno intermedio cum crucicula supra, & infra inter curva A, in ima parte RAVEN.*

D N IVSTINIANVS PIC (sic) *caput Justiniani, ut supra.*

ANNO XXXIII. M. *magno intermedio cum crucicula supra, in ima parte RAVENNA.*

IVSTINIANVS. *Caput Justiniani, ut supra, dextra globum crucigerum tenentis.*

ANNO XXXIII. M. *magno intermedio: in imo RAVENNA.*

Tab. II.
n. 10.

II.

(a) D. Gregorius M. lib. 5. epist. 42. Romani fraudes, nequitiamque exagerans hæc habet: *ejus in nos malitia gladios Langobardorum vici; itaut benigniores videantur hostes, qui nos interimunt, quam Reipublice Judices, qui nos malitia sua, rapinis, atque fallaciis in cogitatione consumunt.* (b) Rub. lib. 4. p. 221.

(c) Illud nobiscum communicavit Petrus Franciscus Manettus Mutinensis, Sanctæ hujus Metropolitanæ Ecclesiæ Canonicus Pœnitentiarius, atque Seminarii Rector, quem honoris causa nominamus.

II.

JUSTINI Junioris, qui Justiniano Avunculo successit, & a quo Exarchi primum missi sunt, nullum vidi nummum ad Ravennam pertinentem. Nemo, reor, inficiabitur id temporum injuriæ essetribuendum, suffragium ferentibus hac de re nummis Græcorum Imperatorum imaginem præferentibus, qui Justinum exceperunt. Suspiciari etiam quis poterit, nam Ravennæ tribuendæ sint nonnullæ Justiniani monetæ, quæ nullum Urbis signum exhibent, in qua cusæ fuerint, quum barbaries per ea tempora longe lateque grassaretur. Certe Longinus Exarchus diu Ravennæ moratus est, ibique complura memoratu digna gessit, quamvis Langobardi, nonnullis Urbibus direptis, everfisque, magna Italiæ parte potiti sint: Neque dubium esse potest eam Civitatem per id tempus cudendis nummis supersedissee, quæ præ ceteris Italiæ Urbibus florebat, ubique Imperatoriæ Leges, Jurisque Scientia tantum vigeat: teste enim Gravina viro summo, Ravenna ad reliquas Italiæ partes ea dimanavit.

III.

A Justino ascitus in Imperium Tiberius Constantinus Thrax anno 578. postquam Mauricium Generum suum adoptasset, anno Imperii-quarto (a) e vivis sublatus est: Princeps profecto sapientia, æquitate, strenuitateque conspicuus. Hujus singularem nummum ad Ravennam pertinentem ex suo Museo nobis suppeditavit Vir nobilissimus Annibal Oliverius, in cujus antica cernitur *Imperator cum diademate, addita epigraphæ* TICO - AN PP A *in postica vero* M. ma-
Tab. II.
n. 11.
gnum, ad cujus pedes litteræ RAV.

(a) Vide quæ habentur in epistola, quam appendicis loco capiti quarto subjecimus.

IV.

TIBERIO Constantino mortuo ann. C. 582. Mauricius, qui Augustus jam fuerat renunciatus, Imperii habenas moderari cepit. Ut rebus Italicis labentibus opem ferret, ac Barbaris validius resisteret, in Regni sui primordiis Longino (a) Zmaragdum suffecit, qui, si Historicis fides habenda, Ravennæ oris ann. 583. appulit. Is ut Ravennatibus rebus confuleret, bellum Classense, quod tamdiu Longinum distinuerat, feliciter confecit, ac Classense Oppidum, Langobardis propugnantibus partim cæsis, partim male mulctatis, recepit. Revocatus a Mauricio fuit circa annum 587. postquam sapius, ut Pomponius Lætus apud Rubeum scribit, victor ab Hostibus Langobardis excessisset. Tres in Occone aucto ex Ducangio, ac Strada, Mauricii nummi exhibentur, quorum descriptionem sic habeto:

D. N. MAVRIC. TIBER PP. AVG.

(b) *M. Magnum in medio nummo cum crucicula supra. Ad latera ANNO QNNO. in imo RAVEN. ex Mediob.*

Tab. II.
n. 12.

D. N. MAVRITIVS. PP. AVG. *Caput Imp. globum crucigerum tenentis.*

ANNO QUINT. M. *magno intermedio cum crucicula supra, & intra crura &. In imo RAVEN. ex Mus. Zavon. & Classensi, cum hoc discrimine, quod Zavonianus nummus QNNT refert.*

D. N. MAVRIC. TIBER. PP. AVG.

S S

X † X

RAVEN ex Mediob. Band. aliisque.

D. N.

(a) *Augusti quum soli imperare cæperunt, revocato qui sub Prædecessore administraverat, alterum in Provinciam mittebant. Ita a Mauricio Zmaragdus, a Phoca Smaragdus iterum, ab Herculo Johannes Demiges, seu Remiges, & a Constante Theodorus Calliopas missi sunt. Banchin. Observ. ad vit. Mauri. Schismatici P. II. p. 289.*

(b) *Prior nummus referendus est ad annum 587. quo revocatus est Zmaragdus, Romano Patricio, quicquid alii dicant, eidem suffecto. Posteriores vero duo annum vigesimum Mauriciani Imperii indicant, quod Christi anno 602. responder.*

RAVENNATIBUS. 51

D. N. MAVRIC PP. AVG.

S S
X † X

RAVEN. Ex iisdem.

D. N. MAVRITIVS. PP. AVG. *Caput Imp. globum tenentis &c.*

R [†] K A

VENN. ex Bandurio, & in Mus. Zavon. Clafs. & apud nos varie exprefs.

Caput Mauritiū cum diademate ex unionibus, globum crucigerum tenentis. Tab. II. n. 13.

M. Magnum cum litera I supra. In imo RAV. ex Mus. Zavon. & Clafs.

Non fumus nescii dubitari posse, num posterior hic nummus ad Mauritium sit tribuendus, cum ipsius formam minime referat. Verum alii viderint. Nos in rebus adeo obscuris nil definire audemus.

V.

A Phoca abdicare coactus Mauricius, cum quinque filiis interfectus est, quorum secundo loco genitum (a), Tiberium nomine, Occidentis Imperatorem destinaverat, quamvis per Exarchos quicquid hujus Imperii erat reliquum regi soleret. Præter tunc Italicis rebus Callinicus, qui non multo post Ravennæ obiit, Zmaragdo iterum in Italiam misso. Singularem Phocæ nummum Ravennæ scalptum vidi apud (b) Bandurium ita descriptum:

D. N. FOCAS PERP. AVG. *Caput Phocæ.*

(c) RAVENNA (sic) K in medio nummo cum crucicula supra.

G 2

Alte-

(a) Murator. Annal. Ital. Tom. IV. ad ann. 602.

(b) Tom. II. pag. 674.

(c) Difficillimum esset annum definire, quo signatus fuit nummus, tum quod per notam nullam id indicetur, tum quod in Phocæ nummis annorum numerus valde claudicet: in iis enim, in quibus annus xxxx. vel xxxxi. legitur, monetæ pretium designari optime conjectat Jobertus (Inst. XI.) quod octo tantum annos Phocas imperarit. Non igitur in obscuris rebus, nobis auctoritatum præsidio destitutis, diutius, quam par est, immorandum.

Tab. II.

n. 14

Alterum autem in eadem urbe signatum in suis cimeliis servat Dominicus Pulazzinus Patricius Cæsenas, qui Antiquitatis studio plurimum delectatur. Is ita se habet.

D N FOCAS PERP. AVG. *Caput Phocæ Acaciam (a)*
dextra, globum crucigerum sinistra tenentis

ANNO

X * X

RAV

V I.

(b) SUCCESSIT Phocæ Heraclius, omnibus notus non minus religione, cui in Regni sui primordiis impense armis favit, quam hæresis Monothelitarum Dæmonumque præstigiis, quibus in senectute deditus omnino fuit, quamvis Chosroë victo, ac profigato, Persideque vastata Christi Crucem feliciter, ac non sine speciali Numinis auxilio recepisset: quibus omnibus accessit turpe illud cum Fratris Filia matrimonium, quod jure quisque improbabit. Sexto, & sexagesimo ætatis suæ anno occubuit, priapismone, an hydrope incertum, postquam annos triginta, quatuor menses, ac dies sex regnasset. Editis Heraclii nummis aliquot Ravennæ scalptos addemus, qui annorum, quibus imperavit, seriem plurimum juvabunt.

Æ. D D. N N. HERACLIVS ET HERA CONST.
P P. AVG. *duo Imperatorum capita, viri nempe, ac pueri*

- (a) Post Anastasium mappæ genus in Augustorum manibus visitur, græcis AKAKIA dictum, quo is, qui circensibus ludis præerat, cursui signum dabat. Eo proprio veluti signo Græci deinde Imperatores uti sunt, postquam Consules perpetui esse voluerunt. Vide quæ post Ducangium, ac Bonarotium notat Bimardus (La Scienc. des Médail. T. I. p. 21.) ut sive eorum opinionem diluat, qui putant Acaciam sacculum fuisse cinere, ac pulvere oppletum, quo accepto Augusti dum turpissima adulatione consecrarentur, monebantur, ut pietatis, mortisque recordarentur; sive aliorum, qui ajunt Acaciam volumen quoddam chartarum fuisse, quod Principibus, Consulibusque præbebatur, ut responsa darent.
- (b) Id contigit ann. 610. Vide hac de re Agnelli sententiam P. II. p. 239. & quæ commentatur doctissimus Bacchinius, ut eorum temporum Chronologiam restituat.

RAVENNATIBUS. 53

pueri cum stematibus crucigeris (a) supra, inter utriusque caput crucicula.

X * X in medio nummo; in ima vero parte RAV. ex Ducang.

D. N. ERACLIO AVG. Duo capita gemmata corona redimita.

X * X

RAV ex eodem.

DD. NN. HERACLIVS. ET. HERA. CONST. PP. Tab. II.

AVG. Duo capita, viri scilicet, ac pueri, & in^{n. 15.} priore, litteris, nomina referentibus, pene deletis.

ANNO VII. M. magno intermedio cum crucicula supra: in imo RAV. ex Mus. Zvoniorum.

DD. NN. HERACLIVS. ET. HERA. CON. PP. A.

Tria Imperatorum capita sertum crucigerum habentia: quod a dextra cernitur, Augusta.

(b) ANNO VII. M. magno intermedio: in imo R A. apud Bandurium.

DD. NN. HERACLIVS. ET. HERA. CON PP. Duæ

Imperatorum protomæ, quarum quæ ad dextram augustæ. Media habitum consularem gerit, seu Lorum. Supra singula capita adest crucicula.

ANNO VIII. M. magno intermedio cum crucicula supra, & infra crura A: in imo vero R A. ex Ducang. & Band.

DD. NN. HERACLIVS ET HERA CON PP. Duo Tab. III.

Imperatorum capita, & alterum Augustæ cum crucicu-^{n. 16.}

(a) Heraclius Constantinus, de quo in nummo, coronatus fuit anno Heraclii III. Christi 612. Eodem hoc anno Joannes Lemigius Thrax Zmagado sufficitur, ab eoque duos hosce nummos percussos putamus.

(b) Hunc nummum vidimus etiam in Museo Zvoniorum, & apud nos in adversa parte pro M magno litteram K præferentem. Circa hunc annum autem qui fuit Christi 617. Eleuterius, qui Lemigio a Ravenatibus interfecto, quod superbe se, arroganterque gereret, ac tributa inclementer exigeret, successerat, Campsani perfidia vindicata Regem se Italiz declaravit. Verum a Ravennatis militiz Ducibus apud oppidum Luceolum trucidatus est, quum Romam, Imperium suum confirmaturus, se conferret. Vides autem in nummo Heraclium ipsum, Martinam Neptem, quam uxorem duxerat, eorumque Filium Heraclium Constantinum, anno 613. Imperii Collegam declaratum.

culicis in vertice, si (a) Augustam excipias. A-
pud nos.

ANNO XVI. M. magno intermedio cum crucicula
supra: Intra crura A. in imo RAV.

Tab. III.
 n. 17.

D NN HERIA. Eodem typo. ex Museo Jani Planci.

ANNO XVI. Heraclii monogramma cum crucicula
supra: in imo RAV.

DD. N. HERIA. Tria Capita, ut superiora.

HK. Nempe Heraclii monogramma, sub quo ad-
sunt binæ Cruces. Mediob. ex Ducang.

Eodem typo.

(b) ANNO XX. M. magno intermedio, supra
monogramma Christi, infra inter crura A, in ima
parte RAV. Ducang. Band. &c.

Eodem typo.

(c) ANNO M. magno intermedio cum Chri-
sti monogrammate supra, in imo vero RAV. Du-
cang. Band.

Duo Imperatores stantes, qui a dextris est altior habitu
militari, dextra hastam tenens pedeque dextro seden-
tem caprivum calcans. Eum quoque vidimus in Foro
Livii apud Georginum Medicum Meldulensem.

ANNO XXI. M. magno intermedio cum crucicula
supra; infra vero crura Δ, Θ in ima parte RAV.
Ducang. Band.

(d) *Duo Augustorum capita, senile unum, juvenile alte-*
rum, Cruce intermedia.

ANNO

(a) Hoc tempore res moderabatur Ysaacius Patricius, qui virtutis gloria, re-
liquisque animi dotibus florebat, ab Heraclio suffectus Eleuterio.
Hortatu Honorii Pontificis hoc ipso anno 625. Provinciam sumisit
Alvaldi in Regnum restituendi, quod illi feliciter omnino cessit: quam-
vis non ita multo post Alvaldus, conspirantibus Arrianis, veneno
sublatus fuerit.

(b) Hic & sequentes duo nummi male a Ducangio referuntur ad Constan-
tem, iis de causis, quas supra retulimus.

(c) Obscuros hos caracteres fortasse intelliges, si adibis Cl. Beveregium
Instit. Chronolog. p. m. 226. & seq.

(d) Hunc pariter nummum annum XXII. Heraclii exhibentem vidimus a-
pud Guastuccium tres Imperatores stantes in antica præferre. Illum
haud incidendum curavimus, quod ejusmodi anterior pars in nostris
tabu-

ANNO XXII. M. magnum in medio nummo, cu-^{Tab. III.}
jus interiores litteræ ita interfecantur, ut veluti A^{n. 18.}
magnum efforment. Supra adest crucicula: infra
RAVE. ex Museo Annibalis Oliverii.

DD NN HERACLIVS ET HERA CON. Duo Impp.^{Tab. III.}
stantes, qui a dextra habitu militari, & altior^{n. 19.}
hastam tenet; alter globum crucigerum.

ANNO XXIII. M. magnum in medio nummo in-
terioribus lineis A efformans, cum crucicula su-
pra. In imo RAV. Ex eodem Museo.

Tres Imppp. stantes, globumque crucigerum tenentes.

ANNO XXIII. M. magnum cum Christi mono-^{Tab. III.}
grammate, ut supra: in imo RAV. apud Olive-^{n. 20.}
rium, ac Baptistam Costam Pictorem Ariminensem.

Iidem tres Imppp.

ANNO XXV. cum M. magno, ac Christi mono-^{Tab. III.}
grammate. Infra RAV. ex Mus. Zavon.^{n. 21.}

Eodem Typo.

ANNO XXVII. in exergo RAV. Ex Museo Oli-^{Tab. III.}
verii, & Guastucci.^{eodem numero.}

Tres Augg. ut supra, sed in laurea.

(a) ANNO XXX. M. magnum cum reliquis pa-^{Tab. III.}
riter in laurea. In imo RAV. Apud Oliverium,^{n. 22.}
Plancum, ac Pulazzinum.

Duo Imperatores stantes cum ferto crucigero, crucicu-^{Tab. III.}
lam oblongam tenentes. Ad laevam adstat labarum^{n. 23.}
cum voce (b) NIKA.

M. ma-

tabulis sat frequens occurrat. Servat eum etiam Oliverius cum hoc
discrimine, quod duos Imperatores stantes ostendit, quorum qui a
dextra habitu militari incedit, ut in sequenti nummo, sed sine
Epigraphe.

(a) Spectat hic nummus ad emortualem Heraclii annum, eodem Isacio Ita-
liam regente, qui sequenti anno, Christi nempe 641. & ipse migra-
vit ex hac vita, postquam summa cum laude exarchatum modera-
tus esset.

(b) Vides heic unum ex iis verbis in Coelo expressis, quibus Constantino
Magno Victoria prænunciabatur: nempe: *quæ tu vixit*, vel *in quæ tu vixit*;
hoc est: *hoc vince*; vel *in hoc vince*. Consule exercitationem criti-
cam Jo. Alberti Fabricii, qua disputatur Crucem, quam in Cœlis
vidisse se juravit Constantinus Imp. fuisse *Phænomenon Naturale in*
Halone Solari, ubi plura de hoc eodem verbo erudite pronuncian-
tur.

M. magnum cum Christi monogrammate, ut supra: ad latera ANNO XXX. in imo RAV. Eum nobis supeditavit Gualtuccius.

VII.

Ab Heraclio ad Constantinum Pogonatum gradum facimus, omissis nummis haud sano consilio Constanti ejus Patri a Ducangio tributis. De Constantino hoc, cujus nummum Ravennæ sculptum in suo Museo servat Vir de hac nostra Dissertatione optime meritus Annibal Oliverius, & alterum Gualtuccius noster, pauca dicamus necesse est. Is anno 668. ad Imperium evectus, in id unum incubuit, ut bellum cum Saracenis, qui septem annos Constantinopolim obsedere, conficeret, paxque in annos triginta optimis conditionibus facta est (a). Ad pacandam deinde Ecclesiam mentem, cogitationesque omnes transtulit, hacque de causa sextum generale Concilium indictum fuit, in quo plura sanctissime sancita sunt, sed præcipue decretum est duas in Christo esse voluntates, totidemque actiones, qui secus docuerant pro hæreticis jure ac merito damnatis. Neque universalis tantum Ecclesiæ bono consuluit Constantinus, sed Ravennati quoque mirifice studuit, ut constat ex Privilegiis Reparato Ravennatum Antistiti ab eo concessis (b), quæ in Opere Musivo magnificæ Ædis D. Apollinaris in Classe indicantur. Pœnituit hunc Præfulem, postquam a tribus Suffraganeis consecratus fuisset, Palliumque non a Romano Pontifice, sed ab Imperatore accepisset, *Autocephalia* a Mauro inuenta usum fuisse: verum mors fuit in causa, cur honos ad Pontificis obedientiam redeundi Theodoro ejus Successori reservaretur (c). Nummum Pogonati, quem priori loco exhi-

Tab. III.
n. 24.

tur. Ea autem habetur in Volumine VI. Biblioth. Græc. Nil de Labaro addam, quod de eo multi agant, ac præcipue præstantissimus Spanhemius de P. & V. Num. diss. ix. ubi de signis agit.

(a) Theophanes, Cedrenus, Diaconus, alique.

(b) Vide Agnellum in vita Reparati, atque Bacchinii in eandem observationes: quibus addes Ciampinium Vet. Monum. P. II. hac super re adversus Aqueductium Camaldulensem Monachum, & adversus Fabrium differentem. (c) Anastasius Bibliot. in Bono.

exhibemus, dubio procul eusum fuisse a Theodoro II. Exarcha putamus, qui Gregorio suffectus est. Ille autem est ejusmodi:

DN CONSTANTINVS PP. *Imp. globum crucigerum tenens.*

(a) M. *Magnum intermedium cum crucicula supra, & annus tertius ad latera. In imo RAV.*

D.N. CONSTANTIN= *Imperator cum stemmate cri-* Tab. IV.
stato, dextra gestat spiculum humero dextro innixum. n. 25.

M. *magnum cum crucicula supra, & inter crura O. ad latera duo Imperatores stantes, dextra Crucem longiorem tenentes.*

VIII.

GRÆCORUM Imperatorum, quorum nummi apud nos scalpti supersunt, postremus est Leo Isauricus. Successit hic Theodosio Dramitteno, qui ei sponte cessit Ann. Ch. 717. Indictione 15. VIII. Kal. Aprilis, ut ex Theophane optime docet Petavius. Quam crudeliter in Sacras Imagines sævierit, edictum illud testatur, quod (b) anno 730. Indict. 13. proposuit. Studuit Gregorius II. tunc Pontifex per litteras ab hæresi illum abducere, sed frustra: quapropter Romani Concilii Patribus hortantibus, eum anathemati subjecit; quo factum est, ut quicquid Italiæ erat reliquum ab ipso desceverit, Classe frustra contra Italos missa, quæ anno 732. in Adriatico mari tempestate jactata periit. Quot scelera adversus Ravennam, in epistola priore, quam Gregorius II. ad eum misit, Metropolim dictam, contraque ipsum Pontificem molitus fuerit per suos Exarchos, perque Luitprandum Langobardorum Regem, nemo est qui ignoret. Verum sic resistit Summus Pontifex, ut Langobardo occurrens, eum flexerit, atque a proposita sententia dimoverit. Obiit scelestissimus Vir ann. Ch. 741. postquam vigesima quintum Imperii sui annum inchoasset. Tres sub Leone Ravennæ Exarchi mo-

H rati

(a) Annus III. Constantini convenit cum anno Ch. 670. Septem & duos regnavit annos, obiitque anno 685.

(b) Theophan. Diacon. & Nicephorus.

rati sunt, nempe Scholasticus, Paullus, atque Eutychius, qui Imperante Constantino Leonis filio circa annum 751. vel 752. Aistulpho Ravennam cedere, atque in Græciam se recipere coactus est: sicque Exarchatus Italiæ omnino periit. Sub quonam ex laudatis Exarchis sculptus fuerit æreus nummus, quem ex Museo suo nobiscum suppeditavit V. Cl. Janus Plancus, fatemur nos ignorare. Illum pro capitis hujus coronide describemus.

Tab. IV
n. 26.

D LEON..... *Imperator cum crucicula supra caput, globum crucigerum manu tenens.*
M. magnum in medio, supra quod crucicula: infra RAV.

I X.

EORUM Augustorum serie expleta, quorum nomina, atque effigies in nummis Exarchorum ævo apud nos sculptis cernuntur, rerum ordo posceret, ut de Langobardis aliqua dicerentur: scimus enim Aistulphum, hac urbe capta, Ravennæ aliquando moratum fuisse, ejusque Ecclesiam (a) pluribus donis ditasse, postquam *Petrianam* Ædem, quæ terræ motu corruerat, restaurasset: verum quando nullum illius temporis Monumentum id indicat, reliquum est, ut ad monetas nostrorum Antistitum, quibus nil potius unquam habuimus, deveniamus.

(a) Agnell. in Vit. Sergii P. II. p. 422. Sigon. de Regn. Ital. lib. 3. Rub. lib. 4. pag. 221. & seq. aliiq.

CAPUT QUARTUM.

De Nummis Ravennatum Archiepiscoporum, quibus ii adduntur, quos Commune Ravennæ signavit.

I.

RAVENNATES Archiepiscopos Romani Pontificis beneficio, non Pallium modo (a), ac *Metropolitana* Potestatem jam inde a Valentiniani III. temporibus assecutos esse, ni malimus eam ab Apostolorum temporibus cum Rubeo, aliisque derivare, sed & sæculo Ch. octavo universum Exarchatum cum tribus Tribunis, qui Comitibus publicis eligerentur, administrandum suscepisse, constat inter omnes. Hinc factum est ut eorum potentia, ac dominatu amplificato, etiam post *Autocephalam* extinctam Summis Pontificibus aliquando restiterint. Nummosne cuderit Leo Archiepiscopus, qui primus inter Ravennæ Antistites Exarchus (b) a Stephano II. renunciatus est, ignoro: non enim me omnibus hac super re Monumentis destitutum divinandi cupido coepit. Certe si Reparati Vitam consulamus, comperiemus Agnelli temporibus *publicam Monetam* Ravennæ fuisse. Vitam autem produxit Agnellus ad ea tempora, quibus Ravennatum Antistites rerum potiebantur: quis autem in animum inducat Præsules Urbis pæne Dominos ab hac re temperasse? Verum id alii viderint: nos ea tantum proferemus, quæ tempus, quo Præsules nostri signandorum nummorum prærogativa donati sunt, liquido declarant, ut horumce nummorum series, quantum per sequioris ævi obscuritatem licet, illustretur, libentissime consentientes plurimum debere nos V. Cl. Petro Paulo Ginannio Cassinatum Præsidi, ac D. Vitalis

H 2 Abba-

(a) Consule Bacchin. in Præfat. ad Agnelli Historiam late, atque erudite de hoc differentem adversus Rubeum.

(b) Hoc nomen, quod tunc potestatis fuit, successu deinde temporis nostris Archiepiscopis honoris tantum causa permissum est. Consule Rubeum pluribus in locis, Fabrium, aliosque.

Abbati, qui luculentissimum Indicem Tabularii Archiepiscoporum Ravennatum adornavit, ex quo ubi singula monumenta hac de re agentia delitescerent didicimus, cumque nostris Scriptoribus contulimus, ut sive errata corrigerentur, sive quæ deerant supplerentur.

II.

PRIMUS (a) inter Ravennates Archiepiscopos cudendæ monetæ jure donatus est A. C. 998. Gilbertus natione Gal-
lus, quem alii Gerebertum, alii Herbertum adpellant, ut
videre est in Appendice ad Agnellum p. 92. Nos Gregorii V.
litteras, & celeberrimi Codicis Farfensis auctoritatem secu-
ti, Gerbertum vocabimus. Hic est Gerbertus ille, primum
Floriacensis Monachus, deinde Remensis, ac postea Raven-
næ Archiepiscopus, qui tandem Silvestri II. nomine Roma-
nus Pontifex creatus est. Exemplum litterarum Gregorii ad
Gerbertum, vetustate colendum, atque ab Aloysio Amade-
sio Viro eruditissimo, atque amicissimo nobiscum commu-
nicatum, iterum vulgandum duximus, ut quisque oculis
usurpare queat, quantum ab ea lectione, quam Rubeus ex-
hibuit, sive Orthographiam spectes, sive verba ipsa, discre-
pet. Monitos autem Lectores volumus, tabulas eas omnes,
quarum numerus tantum hoc, ac sequenti Capite indicatur
in notis, loco prætermisso, unde depromptæ fuerint, ad idem
Archiepiscoporum Tabularium pertinere: id enim hoc con-
silio fecimus, ne eodem nomine sæpius repetito nauseam
alicui crearem (b). “Gregorius Episcopus Servus Servo-
rum Dei Gerberto Sanctæ Ravennæ Ecclesiæ Archiepisco-
po,

(a) Diximus priorem Rav. Archiepiscoporum fuisse Gerbertum, qui facul-
tatem obtinuerit cudendæ monetæ, quod nullum antiquius de hoc
documentum extet. Memorat quidem Rubeus in Indice Scripturarum
Archivi Romani ad Archiepiscopatum spectantium *Privilegium Ortho-*
niz III. de moneta cudenda, concessum ann. 993. verum quum illud
minime viderimus, neque Rubeus in Historiis suis referat, liceat no-
bis ab eo Archiepiscopalis monetæ epocham minime derivare, vel
de illo saltem prudenter ambigere.

(b) Exstat in Capsa F. num. 1983. verba autem Diplomatis, quæ signavi-
mus, nulla in notis adjecta lectione, quæ ab iis discrepet, vetustas
delevit.

„ po, ac (a) *nostro Spirituali Filio*, ac per te in eandem
 „ Ecclesiam, cunctisque Successoribus tuis Archiepiscopis
 „ *in perpetuum*. Quoniam Apostolice Sedis benevolentia,
 „ & antike Sedis consuetudini, Zeloque *provocati frater-*
 „ *nitatem tuam* Eccl. rav. prefecimus, insignia presulum
 „ ejusdem Eccl. dignum duximus t.ⁱ conferenda cum usu
 „ pallii, quo uti (b) *debebis* certis temporibus, certisque
 „ modis, sicut anteces. *tuos usos fuisse cognosces*. Hoc
 „ te (c) *nilominus admonentes*, ut sicut a nobis vius deco-
 „ ris usum, ac Sacerdotalis officii honorem accepisse te gau-
 „ des, ita etiam morum, atque actuum probitate susceptum
 „ in Christo Sacerdotium adornare contendas: sic enim *al-*
 „ *terno eris* decore conspicuus, si cum abitu corporis, men-
 „ tis quoque bona concordant, ut foris compositus, *intus*
 „ *autem directus*, Deo cum Propheta vere dicere possis, Pro-
 „ video Deo in conspectu meo semper, ut sit a dextris
 „ mihi ne unquam commovear. Ut autem *caritate* (d) in
 „ nobis fundate dulcedinem recognoscas, ex gratuita largi-
 „ tate nostra post mortem Adeleide imperatricis auguste do-
 „ namus tibi, tueque Eccl. districtum rav *urbis*, ripam in-
 „ tegram MONETAM, toleneum, mercatum, muros, &
 „ omnes portas civitatis. Si vero alia privilegia aliquibus
 „ facta aparuerint Sancte Ecclesie *obnoxia*, & uic nostro pri-
 „ vilegio contraria, auctoritate Dei, & Sancti Petri ad ni-
 „ hilum redigenda illa diiudicamus, & hoc, quod facimus,
 „ stabilimus, & intactum permanendum jubemus. Donamus
 „ tibi, tueque Ecclesie Comaclensem comitatum post mor-
 „ tem Adeleide imperatricis auguste, ut tu, tuaque Sancta
 „ Ecclesia, tuique successores illum cum omnibus inibi per-
 „ tinentibus libere teneant, & ordinent in perpetuum, &
 „ quod bene factum est, ut bene reservemus, & in melius
 „ corroboremus privilegium, quod tuo predecessori Johan-
 „ cum monteseretrana, & Cervienſe (e) *Ecclesias*, & cum
 „ omnibus que sibi largiti sumus ex nostra benevolentia ti-
 „ bi, tueque Sancte Rav. Eccl. tuisque Successoribus confir-
 „ mamus, & incorrupta semper esse decernimus. Item
 „ Mo-

(a) Et. (b) debeas (c) nihilominus.

(d) Caritatis (e) Ecclesiis.

„ Monasterium Sancti Tome apostoli, & Sancte Eufimie mar-
 „ tiris cum omni integritate eorum, & omnibus, *cum omni*
 „ (a) *possessionib. & reb.* eorum cultis & incultis tam in civitate
 „ Ariminensi positis, quam extra, scilicet in Comitab. Pi-
 „ sauriensi, Ariminensi, & Monteseretrano collocatis; Que
 „ omnia per centum jam curricula annorum vestra Ecclesia,
 „ & vestri Antecessores tenuerunt, & vos Deo gratia tene-
 „ tis quiete, idest Castellum, qd. voc. Ligabicci cum om-
 „ ni pertinentia sua, nec non & castrum qd. voc. Grana-
 „ riolo cum omnibus rebus & possessionibus suis; & (b) *ca-*
 „ *stellum qd. voc. e curbino cum omni integritate sua,*
 „ *nec non & integrum Castellum, quod vocatur Crucis cum*
 „ *omnibus rebus, & possessionibus suis;* & ut paternitas bo-
 „ nitatis nostre filiationem tue devotionis summo affectu,
 „ & affluenter in Christo enutriet auctoritate Dei omnipo-
 „ tentis, & Santi Petri principis Apostolorum hoc nostro pri-
 „ vilegio preceptum de regiense Episcopatu cum omnibus
 „ sibi adjacentiis a *VV* Othone (c) Augusto tibi, tueque
 „ Ecclesie, tuisque Successoribus attributum, confirmamus,
 „ stabilimus, & inconvulsum permanendum precipimus, ut
 „ teneas, defendas, regas, & ad Dei onorem tam tu, quam
 „ successores libere ordinetis. Confirmamus etiam tibi, tue-
 „ que Ecclesie in perpetuum donamus *Cesenam* cum omni-
 „ bus (d) *sibi* pertinentibus, & potestate apostolica jube-
 „ mus, ut de subtus strata usque ad mare nullus audeat di-
 „ strictum, aut venacionem ullam exercere, nisi cui tu,
 „ aut tui successores jusserint, sed absque omnium homi-
 „ num inquietudine ad onorem, & utilitatem tuam pote-
 „ stative omnia ibi facias, & precipias. Omnia etiam pri-
 „ vilegia jam pridem a Predecessoribus nostris tue Ecclesie
 „ collata, omniaq. precepta aut a regibus, aut imperato-
 „ ribus pro Dei respectu attributa hoc nostro privilegio in
 „ voluntate Dei, & auctoritate Sancti Petri confirmamus,
 „ corroboramus, & in eternum valere volumus, & preci-

„ pi-

(a) rebus & possessionibus. (b) Hec omnia desunt in Rubeo. Ginan-
 nius autem laudatus ita supplet duo verba, quæ temporum injuria
 periere: *quod vocatur Montecorbino.*

(c) Vides heic confirmari donationem Othonis III. cui fortasse adicieba-
 tur privilegium de moneta cudenda, de quo supra. (d) inibi

„ pimus. Si quis igitur contra ec q. p. hoc nostrum privi-
 „ legium pie, & firmiter disposita sunt, temerario ausu ire
 „ temptaverit (a) sciat se auctoritate beati Petri principis
 „ Apostolorum, cujus immerito vices agimus, anathematis
 „ vinculo innodatum, & cum diabolo, & juda traditore
 „ (b) eterni supplicii incendio concremandum, sicque inre-
 „ mediabiliter involvendum, ne unquam a nexibus anathe-
 „ matis sit absolutus. At vero, qui observator (c) in om-
 „ nibus extiterit, custodiens hujus nostri Apostolici constitu-
 „ ti auctoritatem, ad cultum Dei nostri respiciens, bene-
 „ dictionis gratiam a misericordiosissimo Deo nostro multi-
 „ pliciter consequatur, & vite eterne particeps efficiatur
 „ (d). Scriptum per manum Petri Notarii, & Scriniarii
 „ Sancte Romane Eccl. in mense Aprili, & Indictione xi.
 „ (e). ✠ Benevolentie.

„ Dat. IIII. Kal. Maii per manum Episcopi Sancte Alba-
 „ nensis Eccl. & Bibliothecarii Sancte Apostol. Sedis anno
 „ Pontificatus Domni Gregorii Summi Pontificis, & univer-
 „ salis Pape in sacratissima Sede beati Petri apostoli anno
 „ secundo, Imperante Domno Otone III. a Deo coronato
 „ magno, & pacifico imperatore, anno secundo in mense,
 „ & indic. supradicta undecima.

„ (f) *Ego Rambertus Christi misericordia rav. tabelleo, &*
 „ *not. Sancte rav. Ecclesie scripsi oc exemplum.*

III.

DE harunce litterarum sinceritate dubitat doctissimus Mu-
 ratorius (g), I. quod minime constet Romanos Pontifices per
 ca

(a) tentaverit (b) deest in Rubeo.

(c) extiterit in omnibus. (d) Datum IIII. Kal. Maii &c.

(e) Male Rubeo pro Undecima decimam Indictionem scribit: Id nos edo-
 cet exemplum ipsum litterarum bis laudatam Indictionem referen-
 tium, ut legenti appareat; constatq. ex Pagio hunc Pontificem IIII.
 Kal. Maii in secundo regiminis sui anno fuisse.

(f) Hæc omnia desunt in Rubeo. (g) In libro, cui titulum fecit: *Of-
 servazioni sopra una lettera intitolata „ Il Dominio temporale della Se-
 de Apostolica sopra la Città di Comacchio p. 30.*

ea tempora urbes donare fuisse solitos. II. quod donatio in litteris indicata tanta sit, ut injussu Imperatoris, cujus in ditione Cymaclum tunc erat, fieri nequiverit. III. quod ad eam Adelaidis Augustæ consensus requireretur, ad quam ea Civitas tunc pertinebat, quæque anno dumtaxat Christi 999 e vivis excessit. IV. tandem quod nonnulla litterarum verba cum Historia pugnent: supponunt enim Othonem Ravennæ Metropolitano Regiensem Episcopatum, qui jamdiu illi suberat, tribuisse, ut diploma ipsum innuere videtur, inquit: *preceptum de Regiense Episcopatu, cum omnibus sibi adiacentiis a V V. Othone augusto tibi, tueque Eccl. ruisque successoribus attributum confirmamus &c.*

I V.

VERUM bona venia tanti Viri putamus cum doctissimo Fontaninio (a), cujus argumenta hic exscribimus, nullam suspicionis notam subesse his litteris. Quis enim ambigat ad Gregorianam donationem asserendam sufficere si constet eam factam fuisse? Id autem in dubium dumtaxat revocabit qui non modo Honorii III. Innocentii II. Gregorii IX. atque (b) Alexandri IV. Pontificum diplomata eandem confirmantia ignorarit; sed nesciat præterea aliquot Imperatorum tabulas extare, quibus idem adstruatur. Neque insolens Pontificum mos fuit urbes donandi: Benedictus (c) enim III. A. C. 857. Interamnâ Civibus suis largitus est, qui illam everfam pene, atque deletam a Spoletinis Ducibus restauraverant. Quod autem ad eam factam tectamque servandam Imperatoris consensio haud requireretur, exemplo suo ostenderunt Veneri, quorum Dux Badoarium fratrem Romam misit, ut Cymaclum ex Pontificis largitate consequeretur, ratus nempe injussu Imperatoris donari illud potuisse. Num autem Principatuum Feudorumque Ecclesiasticorum Dominatus per Pontifices Imperatoribus tribui potuerit, ea conditione adjuncta, ut post eorum obitum ad Pontifices eosdem devenirent, docet Baronius (d) ubi ex Cencii Camerarii Codi-

(a) Dominio della Santa Sede sopra Comacchio p. 160. & seq.

(b) Rub. p. 389. (c) Ughell. Ital. Sac. Tom. I. p. 814.

(d) Tom. XII. ad ann. 1133. §. 5.

Codice Diploma exscribit, quo Innocentius II. Papa Lothario II. Imperatori, atque Agneti ejus Conjugi *Allodium* concessit Comitissæ Mathildæ, iis adhibitis solemnitatibus, quæ illustre illud redderent; hac lege tamen, ut post eorum obitum *proprietas*, & *jus ad Dominium S. Romanæ Ecclesiæ cum integritate, absque diminutione*, & *molestia reverteretur*. Ceteras conditiones heic prætermittimus, ne longiores simus; idque tantum addimus, *Allodium* Mathildæ amplissimum fuisse, quum magnam ditionis Mantuanæ, Parmensis, Regiensis, ac Mutinensis partem, omnemque pene Gratinianam complecteretur. Quod vero spectat ad verba nostri Diplomatis, quibus Regiensis Episcopus Ravennæ-Metropolitano subjici videtur, dicimus, per ea confirmare Gregorium quoddam privilegium (quodcumque illud fuerit) supra bona Regiensis Episcopatus, Ravennati Ecclesiæ olim ab Othone concessum: frustra enim in illius ævi monumentis eam perspicuitatem requiras, quæ in hac nitidissima temporum luce aliquando etiam desideratur.

V.

NEQUE a Summis Pontificibus modo, ut diximus, cudentæ monetæ jus Ravennatibus Archiepiscopis confirmatum est; verum etiam ab ipsis Imperatoribus, qui Ecclesiam hanc plurimi semper fecerunt; ni affirmare malimus ab Augustis illud primo dimanasse. Fridericus Cæsar eo Diplomate, quo (a) confirmavit Widoni omnia Privilegia, quæ usque ad eam diem Antecessores ejus fuerant consecuti, hæc habet: *confirmamus etiam prædicto Archiepiscopo Guidoni, & ejus Ecclesiæ districtum Ravenn. cum portis, ripis, & portubus, muris, publicariis, omnibus teloneis; Moneta, & omnem potestatem in omnibus intra, & extra Civitatem Ravenn. exceptis illis nostris regalibus cum districtu &c.*

VI.

IDEM etiam præstitit Anno 1163. Henricus III. ut in laudato Indice Rubeus docet, & Otho IV. anno 1209. cujus hæc

I

(a) Ughell. Ital. Sac. Tom. II. p. 371. & seq. illud ex Codice Vaticano exhibuit. Emisum autem fuit Diploma anno 1160. ut videre est apud eundem Auctorem.

hæc sunt verba (a). *Confirmamus etiam ipsi Archiepiscopo Hubaldo, & ejus Ecclesie districtum Ravenne cum portis, ripis, & portubus, muris, publicariis omnibus, teloneis, Moneta publica, quam hinc in antea ibi fieri precipimus, sub potestate sancte dicte Ecclesie superius, ejusque Presulum &c.* Et quoniam in hoc Archiep. Archivo supersunt (b) Honorii III. & Gregorii (c) IX. Diplomata, præclare de hac re agi censemus, si eorum verba afferamus. Ita Honorius: = *confirmamus in comitatu Ariminensi Castrum montis Columbi cum jurisdictione temporalis, & aliis pertinentiis suis: Districtum Ravennatis Urbis, ripam integram, Monetam, teloneum, muros, & omnes portas civitatis: & Comaclensem comitatum, & pertinentiis suis.* Gregorius vero hæc habet: *In territorio Ravennatenſi Ravendulam, villam Sancti Pancratii, villam S. Arcangeli, villam Ruffi, & Cabo, Castrum Case Murate cum curribus, jurisdictione, & pertinentiis suis, districtum Ravenne Urbis, Ripam integram, monetam, teloneum, muros, & omnes portas Civitatis, & quidquid habes in Exarcatu Ravenne.* Neque solum laudati Imperatores, summique Pontifices in Ravennate Ecclesia amplificanda certasse videntur, sed superioribus sæculis alii complures. Lique hoc ex Bulla D. Gregorii Magni ad Marinianum Archiepiscopum, quam post Rubeum, & Ughellum nuper ex hoc Archivo emendationem dedit Amadeſius (d) in qua hæc habentur: = *Confirmamus omnia precepta, que a piissimis Imperatoribus Valentiniano, Theodosio, Archadio, & Honario, nec non Justiniano, Tiberio, & Domino nostro Mauricio piissimo Cesare semper Augusto, eidem sancte Ravennati Ecclesie sunt attributa, omnia privilegia, que a Sanctis Predecessoribus nostris Innocente, Innocensio, & Sanctiss. Leone, & gloriosiss.*

(a) Cap. P. num. 8276. Illud quoq. ex Codice Vaticano descriptum publici juris fecit Ughellus ibidem p. 374. atque ex hoc nostro Tabulario Amadeſius *disſ. de Jurisdictione Ravenn. Archiep. in Civit. & Diaceſ. Ferrarienſi*, loco nuper laudato.

(b) Ex Tom. xxxviii. Archivi in bulla Sixti IV. contentum, qua Honorii diploma confirmatur. Habetur etiam ſejunctum a Bulla in capſa L. num. 4977. Diploma autem Honorii ann. 1224. exiit; confirmatio vero Sixti anno 1472.

(c) In capſa A. num. 29. & apud Ughell. loc. cit. Datum fuit ann. 1218.

(d) Ex eadem capſa A.

riossissimo Gelasio, felicissimo & Agapito, & Spiritus Sancti fervore repleto beatissimo Pelagio, ob amorem summi omnipotentis Dei, sanctique Apollinaris Pontificis, & martiris reverentiam eidem Ecclesie, tibi, tuisque Successoribus in perpetuum sunt data. = Scio doctissimum Muratorium de hujus quoque monumenti sinceritate dubitare; verum brevi spero futurum, ut per laudatum Amadesium vindicetur. Id unum nobis negotium faceffit, quod Muratorius minime animadvertit, Marinianum nempe, nostrosque Antistites in Bulla, seu Diplomate *Archiepiscopos* dici, quum de iis loquens, ad eosque sæpissime scribens (a) Gregorius perpetuo *Episcopos* vocarit, quumque Marinianus ipse in Concilio Romano, seu Lateranensi III. quod exstat in Conciliorum collectionibus, subscribat: *Marinianus Ravennas Episcopus*. Crediderim tamen id amanuensis vitio factum fuisse, qui vocem ævo suo perfamiliarum usurpavit: nam hoc in more positum est (inquit Patricius in explicatione Patenæ S. Petri Chrysologi p. 90.) iis nominibus appellare *Episcopos* quibus fulgent tempore loquentis. Hoc pacto *Episcopos Hierosolymitanos* etiam ante Concilium Calcedonense, immo ante Nicæum posteriora tempora vocant *Patriarchas*: eruditi tamen doctique viri optime norunt, eos neque *Patriarchas* tunc adpellatos fuisse, neque revera dignitatem obtinuisse. Sed ad rem nostram redeamus.

VII.

QUUM Ravennates Archiepiscopi cudendorum nummorum prærogativam amisissent, instauravit Leo X. Nicolao de Flicco Cardinali, Archiepiscopo Ravennateni, Diplomate dato Romæ apud S. Petrum anno Incarnationis Dominicæ MDXVII. XIV. Kal. Octobris, Pontificatus anno v. cujus verba ad rem facientia sic habeto: (b) *Hinc est quod nos motu proprio, & ex certa nostra scientia, auctoritate Apostolica, renore præsentium cudendi monetas, nec non quascumque alias, etiam quantumcumque majores concessiones, donationes, & gratias,*

I 2

ac

(a) Consule libros epistolarum hujus Pontificis, ubi duodequinginta epistolas ad Ravennatum Præsules spectantes invenies; atque literam nostram ad calcem hujus capituli positam hac de re agentem.

(b) Ex Tom. xxxvi. Arch. Arciep. Illud quoque afferunt Fabrius in Mauri vita, atq. Amadesius Diss. cit.

ac privilegia, & indulta quaecumque Ecclesiæ Ravennatensi, cui dilectus Filius noster Cardinalis de Flisco ex concessione, & dispensatione Apostolica præesse dignoscitur, ejusque Ecclesiæ Archiepiscopo pro tempore existenti, tam conjunctim, quam divisim per Romanos Pontifices Prædecessores nostros, ac Imperatores, & Reges, ac Principes quoscumque quomodolibet concessa, quorum omnium, nec non quorumcumque, literarum, & scripturarum desuper quomodolibet confectarum, tenores præsentibus, pro sufficienter expressis, ac de verbo ad verbum insertis, habemus, ipsasque literas, & scripturas, & in eis contenta quaecumque, etiamsi in usu non sint, approbamus, & confirmamus, & de novo concedimus..... Volumus autem quod monetæ prædictæ sit ligæ per Cameram Apostolicam tam in Urbe, quam in aliis Romanæ Ecclesiæ locis ordinatæ.

VIII.

MIRAMUR autem maximopere Nicolai Successores hanc prærogativam, unde tantum honoris ad Archiepiscopos veniret, penitus neglexisse, quod viros in Ecclesiæ suæ juribus vindicandis acerrimos minime decebat: verum fortasse instaurandi hujus privilegii gloriam Deus O. M. Divusque Apollinaris Æmilix Apostolus Benedicto XIV. Pontifici Summo reservarunt, a quo cum in Ferdinando Romualdo Guicciolo accepimus Antistitem, qui & ejus sapientiam, pietatemque studeat æmulari, & pro virili parte curet, ne florentissima Ecclesia, & quondam longe potentissima quid detrimenti capiat; sed potius ad veterem dignitatem, quantum per tempora licet, accedat. Verum, ut eo revertamur, unde discessimus, animadvertendum heic est, Philippum Archiepiscopum anno 1257. declarasse, cudendæ monetæ jus ad Ravennatam tantum Ecclesiam, non autem ad Commune pertinere. Pulcherrimum hac de re monumentum suppeditavit nobis hoc Archiep. Archivum (a) quod integrum heic damus: M. CC. LVII. Mense Aprili XV. Indictione in Palatio Communis Ravennæ in generali consilio Communis Rav. sono campanæ more solito congregato, presentibus Derisolo, Johanne Paradiso, Arnulfino, &c.

Nos

(a) In Capf. H. num. 3210.

Nos presbiter Bonus (a) Cardinalis, & Sym. propositus Vicari &c. de mandato & voluntate ipsius Domini Philippi (b) electi, auctoritate nostra ordinaria, & delegata ex persona ipsius = Requiritur, & monemus vos Dominos Allidoxium judicem, Drudo de Signorellis, Bën Cittadinum, & Mattheum Cauchum Consules Civitatis Ravennae, & consilium universum pro vobis, & nomine totius communis Rav. Urbis, etiam sicut vobis mandavit, prohibemus, iniungentes in banno marcharum argenti, quod non faciatis pactum, vel congressum, aut promissionem, seu conditionem aliquam alicui, vel aliquibus Communibus Civitatum, vel aliorum locorum, seu aliquibus persone, vel personis de Carena, Malcoletto, passagio, telloneo, datio, moneta, ripis, & pontibus Civitatis, & Districtus Ravennae, vel aliis juribus quibuscumque ad ipsam Ravenn. Ecclesiam pertinentibus ex privilegiis, & concessionibus Imperatorum, & Summorum Pontificum; & si in aliquo fecistis, vel venistis contra hoc, quod supra dictum est, protestamus, & dicimus pro Domino nostro electo, & Ecclesia Ravennae, quod sibi, nec nobis placet, nec volumus, nec consentimus, immo & si quod factum est contra, cassamus penitus, & in irritum revocamus, prohibentes insuper expressius, nec de cetero per vos, vel per aliquam personam submissam, vel submitendam predicta, vel aliquid predictorum fiant, vel attententur: & si feceritis, ex nunc vos, & dictum Commune Ravennae ab omnibus juribus, rationibus, & que commune Rav. habet, & tenet ab Ecclesia Ravennat. privamus, ea omnia ad jus, & dominium ipsum Domini Electi, & Ecclesiae Raven. integre revocando.

Item monemus, & requirimus vos ex parte dicti Domini Electi, ut hinc ad Kal. Martii proximi Solvatis M. V. CC. libr. pro custodia Castri Rav. sicut tenemini vos, & ut in statuto communis Ravennae continentur, alioquin de predictis faceremus, quod nobis ab ipso nostro Domino est injunctum.

IX.

- (a) Ravennae Canonicos Cardinales adpellatos fuisse docent Historiae. Floruit autem hic Bonus sub Federico, & Philippo Archiepiscopis, cuius posterioris etiam Vicarius fuit.
- (b) Philippus Fontana Ferrariensis, prudentia & literis clarissimus, Federico successit ann. 1251. obiitq. Ravennae anno. 1270. Rub. ad annos mox enuntiatos; Fabr. Sac. Mem. P. II. p. 305. & Ughell. in Episc. Flor. & Ferrar.

IX.

Nunc modo per has tabulas Philippus vetuit, ne *Commune* Ravennæ cudendorum nummorum jus usurparet, verum etiam quodammodo nos docuit, monetas, quæ absolute Ravennates tunc dicebantur, (a) ex Archiepiscoporum officina prodiisse. Clariora hæc fient, si chartam exscribamus, qua Raynaldus (b) Archiep. Ann. 1321. concedit *Maximo quondam Albighiesi* licentiam cudendi Ravennanos grossos, & parros. Ea autem est hujusmodi.

Cum nos Raynaldus permissione divina Sce..... ciam, & requisitionem Nobilium, & prudentium virorum, & Dominorum potestatis..... ac volentes prædecessorum nostrorum vestigiis inherere, concessimus Maximo quondam Albighiesi licentiam cudendi, seu fabricandi monetas in Ravenna videlicet Ravennanos grossos, & parros, pro ut ex Instrumento super hoc confecto plene continetur, & ad dictum officium habere..... etate oporteat Incisorem ferrorum pro dictis monetis excutiendis, seu fabricandis, & pro ipsarum..... ne fraus aliqua possit committi in eis, & qui sit persona sufficiens, & legalitate mu..... sona Magistri Petri, Magistri Thomaxini de Arimino, de quo satis laudabile testim..... itate, ac discretione plurimum commendatur, ipsum Magistrum Petrum deputamus incisorem..... ad ipsas monetas fabricandas, & assazatorem earum usque ad dictum tempus contentum in Instrumento concessionis super hoc confecto, qui promisit, & juravit ad Sancta Dei Evangelia, tactis scripturis, dictum officium fideliter, & legaliter, nec ferrum incidere ullo modo, nisi quantum pro dictis monetis fuerit opportunum, & quod finito dicto officio ista ferramenta nobis integre assignabit. In cujus rei testimonium mandamus de prædictis fieri publicum instrumentum per Basianum Notarium. Actum Argenteæ in Capella Castri dicti Domini Archiepiscopi, præsentibus religioso viro Salamiti Ordinis Minorum in Sacra Theologia Magistro, pres-

(a) De hac re late differemus capite sequenti, ubi Libram, solidos, ac denarios Ravennates recensebimus.

(b) Capl. 1. num. 3989. Hic autem est Raynaldus hujus nominis primus, quem Divum colimus, quique hoc eodem anno xv. Kal. Septembris in cælestem Patriam evolavit.

presbytero Raynaldo Cappellano, Dopno Guidone Ordinis Cisterciensis Officiali, Domino Henrico Basserio Clerico, Balzaro de Medda Notario, & familiaribus præfati Domini Archiepiscopi, & prudenti viro Johanne Fragerio civis Ravenn. ad præmissa testibus vocatis, & rogatis sub anno Domini millesimo trecentesimo vigesimo primo Indictione quarta die VII. Maii.

L. * S. Ego Basianus quondam Nigri de Baronis de Lande, Imperiali auctoritate Notarius, & dicti Domini Archiepiscopi scriba prædictis interfui, & ea de mandato dicti Domini Archiepiscopi scripsi, & publicavi.

X.

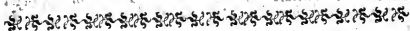
Hæc de Archiepiscoporum moneta dicta sint. Quod vero ad Ravennæ Commune spectat, quandonam nummos cudere coeperit, incertum est. Signasse autem liquido constat non modo iis temporibus, quibus Veneti rerum potiebantur, (a) verum etiam sæculo Christi XIII. Hæc Rubeus ad annum 1249. ubi Anconitanos cum Ravennate Republica, ejusque Archiepiscopo convenisse de moneta cum Ravennæ, tum Anconæ cudenda diserte tradit: = Eodem hoc anno Bertonus Calcheria Anconæ Prætor, ipsique Anconitani, Senatu in domo filiorum Tarabotti habito, Marcum Florentia, & Pederectum Castatem Legatos crearunt, qui Ravennam venientes cum hujus Urbis Republica, & Archiepiscopo agerent de cudenda tam Ravenna, quam Ancona moneta, deque pactis, concordia, & immunitatibus, quæ inter utriusque civitatis Commune intercedebant, probarentque, & ratum haberent quicquid de modo, numero, & omni ratione cudendæ monete cum Ravennatibus transgissent.

XI.

RAVENNÆ tandem officinam collapsam omnino, jacentemque restitui curavit Julius Alberonius S. R. E. Cardinalis vere

- (a) Veneti Ravennam primum susceperunt anno 1441. quum nempe ejus Civitas, ab Hostasio Polentano deficientes, Venetum Senatum conlamarunt, eidemque se dederunt. Deinde vero eadem potiti sunt anno 1527. missis ad tuendam adversus Hispanos nobilissimam Urbem subsidii. Vid. Rub. p. 627. & 692.

vere Eminentissimus, quum post Bartholomæum Massæum, qui idem opus molitus erat, minacium fluviorum cursum avertit, atque argenteam, æreamque pecuniam conflavit, quæ sive Clementis XII. Pontificis Maximi, ab cujus munificentia isthæc omnia processerant, stemma, atque imaginem referret, sive D. Apollinaris effigiem, urbisque nostræ insignæ exhiberet. Ex eadem officina Ærei nummi etiam nunc prodeunt, qui minimæ monetæ inopiæ mirifice consulant.

Series Numismatum, vulgo Medaglioni, ac Monetarum ad Archiepiscopos spectantium, quibus bini nummi ad Commune referendi adduntur.

I.

Tab. IV.
n. 26.

PAUCOS heic eos nummos exhibemus, qui cum ceteris minime periere, seriem libentissime aucturi, si alii occurrant. Prior qui servatur a Petro Paulo Ginannio Cassinatium Præside alias laudato, est Bartholomæi Roverellæ Patricii Ferrariensis, quem anno 1445. labente successorem Thomæ Perendulo Eugenum IV. dedisse ferunt Rubeus (a), Fabricius (b), aliique. In anteriore nummi parte Bartholomæi caput *visitur cum hac epigraphe* BARTOLOMEVS ROVERELLA CARDINALIS RAVEN. *In posteriori vero sub galero dignitatis suæ indice hæc leguntur verba.* OB CLE. IPSIVS. MORQ. SANCTIMO. ET. IN. SE. AP. INGEN. MERITA. Ideo autem Cardinalis Ravennæ dicitur in nummo, quod anno 1461. in Cardinalium Collegium a Pio II. coopatus, qui amor ipsius fuit in nostram Ecclesiam, semper eo nomine adpellari voluerit. Ipsi autem Clementiam, morum Sanctimoniam, inque Apostolicam Sedem ingentia merita statificant, quæ præclare gessit non Ravennæ modo, cujus Ecclesiam piissime, sapienterque rexit, sed Romæ, ubi difficillima munera obivit, atque alibi, quum pluries Apostolicæ Sedis Legatus missus est. Posticæ verba autem eadem sunt;

(a) Hist. p. 632. (b) Sac. Mem. p. 534.

sunt, ut optime advertit Fabrius (a), quibus usus est Pius II. quum eum Cardinalem renunciavit, quo tempore nummum fuisse signatum exultationis causa a Ravennatibus jure arbitramur. Id memoratu dignum accidit sub hoc Antistite, quod nempe anno 1457. quum Veneti Senatus decreto Arx munitissima Ravennæ esset excitanda, Bartholomæus supplicatione omnium ordinum indicta, ut loquitur Rubeus, Kal. Junii primum lapidem jecit. Utinam vero superesset descriptio nummi illius aurei, & argentæ, æneæque monetæ, quas Petrus Georgius Patricius Venetus, tunc temporis Ravennæ Prætor, ac Præfectus, subter priorem lapidem posuit; ipsarum enim typum ad dissertationis nostræ ornatum libentissime exhiberemus.

II.

SUCCESSIT Bartholomæo, e vivis sublato ann. 1476. Fyliafius Fratris Filius, quem ille ab Sixto Pontifice superiori anno Ravennatem Archiepiscopum designari curaverat. Is ultra quadraginta annos Ecclesiam hanc rexit, atque doctrinæ, pietatis, virtutumque omnium gloria quam maxime floruit. Quæ de Fyliafio eleganter scribit Rubeus sat ostendunt, ea de illo recte prædicari, quæ in numismate quodam a Fabio descripto, quod servat etiam Ginannius, cernuntur. In *antica circa caput ipsius leguntur hæc verba*: FYLIAS. Tab. IV.
n. 28. ROVORELLA. ARCHI. RAVENNAS: in postica vero *mulier visitur læva calicem gestans, dextra pueri caput tangens, intuensque solis radios e superiori parte erumpentis, qui Theologicarum virtutum typus est, addita epigraphæ*: FIDES. CHARITAS. SPES. Curavit Fyliafius, ut sibi Ravennatis Ecclesiæ regimine ultro abdicanti sufficeretur.

III.

NICOLAUS Fliscus Genuensis Cardinalis, qui anno 1516. Ravennæ Archiepiscopus renunciatus est. Variis privilegiis a Leone X. donatum fuisse diximus, quibus Ecclesiæ nostræ dignitas augeretur, jusque iterum cudendæ monetæ Ravennatibus Archiepiscopis traderetur. Nonnullas in Ædi-

K bus

(a) Ibidem p. 535.

bus Archiepiscoporum ex ære, argentoque conflari monetas curavit Nicolaus, quarum binas adhuc superstites ex Floravante (a) recudimus.

Tab. IV.
n. 29.

LEO X. PONTIFEX. M. *Pontificis stemma, quod utrinque Leones salientes sustentant.*

ECCLESIAE RA. S. RESVRRE. *Christus Dominus Resurgens dextra benedicit, sinistra vexillum tenet: ad dextrum latus insigne Ravennæ, Crux scilicet (b); ad sinistrum stemma gentilitium Cardinalis Nicolai Flisci.*

Per ea verba *Ecclesiae Ravennatis S. Resurrectio*, non modo indicari Ecclesiam nostram Christo resurgenti dicatam fuisse, adpellatam proinde iis temporibus, quibus Græci Imperatores Ravenna potiebantur *Agia Anastasis*, sed etiam ea, quæ ipsi Leoni X. acciderant, arbitratur Floravantes: quum enim ipso die Paschatis captus ab hostibus fuisset in pugna, quæ commissa est prope Ravennam, *sequenti anno anniversario*, ut post Platinam Panvinius tradit, (c) *cladis Ravennatis die, munificentissimo apparatu, tota urbe aulæis, & festivis frondibus, arcubusque ornata, Basilicam Lateranensem Pontificum instituto visitavit.* Alter nummus hic est.

Tab. IV.
n. 30.

LEO X. PONT. M. *Stemma Pontificis, infra ad dextram parmula, in qua Crux, Ravennæ Urbis insigne, ad sinistram Flisci Cardinalis Stemma.*

S. APOLLINARIS. RAVENNÆ. S. *Apollinaris Protome Episcopali habitu induti, dextra benedicit, sinistra pedum tenet.*

I V.

SUBSEQUITUR Benedicti Accolti numisma, de quo Præsule inter ceteros Fabrius. (d) Illud nobiscum communicavit doctif-

(a) Antiq. Romanor. Pontific. Denarii P. II. p. 199.

(b) Errat heic Floravantes, cujus verba excipimus: Crux enim non Ravennæ Urbis, sed Ravennatis Ecclesiæ insigne est. Nil de ea agimus, ne in alienam provinciam ingrediamur; Magna enim cum voluptate Stemmata ad Ravennates spectantia nitide expressa, & ad Blasonis modum exposita vidimus a Marco Antonio Comite Ginannio, Josephi V. Cf. Fratre, qui hisce studiis maximopere delectatur.

(c) Pag. 278. (d) Sac. Mem. P. II. p. 543.

doctissimus Apostolus Zenus, qui nonnulla de eo differit in notis ad *Eloquentiam Italicam* V. Cl. Iusti Fontanini, quas ad umbilicum perductas anno superiore vidimus, quum Venetiis essemus. Suffectus fuit sibi Benedictus a Petro Patruo, iisque temporibus vixit, quibus Bembus, Sadolerus, Paulus Manutius, ac Cælius Calcagninus, qui cum summis ornarunt laudibus, florere. Factus plurimi fuit a Carolo V. Romanorum Imperatore, atque ab Ecclesia, cui præerat, Ravennæ Cardinalem dictum fuisse, præter Historias, docet numisma, quod exhibemus; in cujus antica circa caput ipsius legitur

BE. ACCOLTVS. CAR. RAVENNAE

Tab. V.
n. 31.

in postica vero *Neptunus sinistrorsum sedens visitur, læva tridentem gerens, ac turrim spectans, ex qua duæ prominent faces accensæ, cum epigraphe: OPTIMIS. ARTIBVS.*

His autem verbis, hacque turre, de qua Plinius l. xxxvi. (a) quæ perpetuo nocturno lumine certum navigantibus, opportunumque inter cæcas noctis tenebras signum, & remedium præbebat, Ravennæ Pharon indicari, ut iis temporibus Patriam hanc nostram Literarum, quas Benedictus fovit, atque tutatus est, domicilium fuisse ostenderetur, sapienter statuit idem Zenus.

V.

CUM Accolti Numismate illud conjungendum putamus, quod eodem typo ex triplici Metallorum genere conflatum Maphæus Nicolaus Farsettus Patricius Venetus subter priorem Ursianæ Basilicæ lapidem posuit, quam collabentem ære suo a fundamentis excitandam susceperat A. C. 1734. quamvis immatura morte præreptus conficere eam haud potuerit. Obiit Antistes optimus anno 1741. die vi. Februarii, ætatis suæ sexagesimo tertio, postquam annos xiii. M. xi. D. xx. commissam sibi a Benedicto XIII. Ecclesiam ea munificentia, pietate, vigilantia, ceterisque virtutibus Summo Principe dignis rexisset, ut Urbis deliciarum, Pauperumque Patet proprio quodam jure adpellaretur. Numisma in antica præfert ipsius protomen *Mitra*, ac Pontificalibus vestibus induti hac inscriptione: MAPHAËVS. NICOLAVS. FARSET-

Tab. V.
n. 32.

K 2

TL.

(a) Rub. pag. 14.

TI. PATRIC. VENET. RAVENN. ARCHIEPISCOPVS.
ET. PRINCEPS.

In postica vero novæ Ædis frontem, addita epigraphe:

CHRISTO. DEO. REPARATORI: atque ad Ædis latera:
HINC PAX HINC VICTORIA.

V I.

Tab. V. ^{nr. 33.} POSTREMUS Archiepiscoporum nummus quandonam scalptus fuerit, ignoramus. Fortasse ad ea tempora est referendus cum Muratorio, quibus Archiepiscopi Ravennatium res moderabantur. In *antica legitur* ARCHIEPISCOPVS: in *postica autem* DE RAVENNA. Extat duplici typo Romæ apud Cl. Equitem Victorium, & Ravennæ apud Ginanium, & Guastuccium. Alterum horum vulgavit Muratorius.

V II.

Ad Venetos spectat numulus ex argento, & ære conflatus, in cujus anteriori latere *Divus Apollinaris visitur habitu Pontific. indutus; sinistra pedum tenens, dextra benedicens, cum litteris* S. APOL. RAVEN: In altero autem *Leo Divi Marci index hac epigraphe*. D. MARCVS VENET. Cui si numisma illud addamus, quod aureum, argenteum, æreumque Romæ signari curarunt Corsinii, quum Julius Alberonius Cardinalis amplissimus Fluviorum aquis in novum alveum deducendis operam daret, elegantiam alii, alii eruditionem, diligentiam nemo in hac nostra opella desiderabit. *Præfert hinc Clementis XII. Pont. Max. effigiem bis litteris*: CLEMENS. XII. P. M. A. V. (anno quinto); inde *vero Ravennam inter duo flumina, quorum nomina indicantur, placide cubantem; cui Pinus adstat ipsius stemma, hac inscriptione* SECVRITAS. POPVLI. RAVENN. MDCCXXXV. *Ad lævam urbis Lupæ simulacrum visitur, ex cujus uberibus Romulus, ac Remus pendent*. Quantum autem Summo huic Pontifici debeamus, neminem latet. Is certe Ravennatum felicitatem perpetuo respexit, eorumque saluti mire consuluit: cumulus propterea iis laudibus, quibus Romani olim Cæsares suos ornabant. Sed sit hisce nummis modus, non autem capiti, quod absolvet epistola ad Amicum, qua proxime superiora duo capita plurimum illustrantur. Antequam vero
illam

illam proferamus, sciat Lector, in exprimendis nummis usos nos esse opera Petri Monachi, æris incidendi peritia clarissimi, quod etiam in Re Numaria Patavinorum notandum duxit doctissimus Brunatius.

Jos. Antonius Pintius Dominico Mariæ Savernio JC.^{to}

S. P. D.

„ PLURA ex me quæris, Saverni suavissime, quæ ut voluntatem in me tuam abunde declarant, ita mihi in rebus adeo obscuris hæsitanti negotium faceffunt. Ita ne amor indulget, ut ad studia me tua conferre aliquid posse arbitreris? Peccas profecto, ingenuoque amore peccas, Verum quando sic jubes, obtemperabo: non enim amicitia honesta petenti est aliquid denegandum, quæ non indignabitur, si quid absonum, ac minus proprie dictum amico exciderit. Antequam vero id præstem, sine me tibi gratias agere, habiturum etiam, si occasio fuerit, de Numismate eo *Ravennæ Felicis*, cujus effigiem ære incisam nuper donodidisti, in Libelli nostri fronte expressam visurus. Hanc prius grati animi significationem præbendam statui, quam tibi obtemperarem.

„ Quæris igitur primo, quid sentiam de voce *Archiepiscopus* quam Sacræ Ravennæ Metropoli pene coævam arbitrantur nonnulli: deinde rogas ut eum lapidem explicem *Georgii Argentarii*, qui olim ad Divi Zachariæ, quæ est Agri Ravennatis Villa, nunc vero in Archiepiscoporum Museo adest, de cujus Chronologia, deque *Argentariorum* adpellatione nonnulla cognoscere cupis: tandem postulas in quanam Urbis regione Nummaria eæ Officinæ sitæ essent, quarum aliquando Ravennates Historici mentionem habent. Ut tibi faciam satis, libere dicam quod sentio, ne in me ingenuitatem eam desideres, a qua nunquam abhorruui. Doctos enim quosque viros semper plurimi feci, at non ita, ut jurasse me in verba Magistri queri possit Horatius. Ut igitur a voce *Archiepiscopus*, de qua primo me interrogas, exordiar, sentiunt aliqui jam inde a sæculo Christi sexto eam apud nos obtinuisse. Nituntur „ aucto-

„ auctoritati Agnelli dicentis (a) donasse Maximianum Ur-
 „ fianæ Ecclesiæ duo *Chrismataria* (b), quorum alterum
 „ suis temporibus adhuc supererat hac inscriptione: *Servus*
 „ *Christi Maximianus hoc Chrismatarium ad usum Fidelium*
 „ *fecit fieri*. (c) Addunt fidem Marmoris in laudato Mu-
 „ seo existentis, quod refertur etiam ab Agnello (d), cu-
 „ jus posteriora verba hæc sunt: *Hic requiescit in pace A-*
 „ *gnellus Archiepiscopus, qui sedit Annos XIII. M. I. D. VIII. &c.*
 „ quæ omnia una cum Valentiniani III. privilegio de Ufu
 „ Pallii, deque Metropoli Ravennate constituta, quod fin
 „ supposititium, ut nonnulli, at certe mendosum a melio-
 „ ris notæ Criticis exploditur, sufficere sibi videntur, ut
 „ statuunt multo ante, quam reliqui Occidentis Antistites,
 „ Archiepiscopos nostros hoc nomine fuisse donatos. Verum
 „ ne veritati fucum faciamus, plura sunt, quæ aliter sen-
 „ tire nos jubeant. Movet in primis Marmorum omnium
 „ illius Ævi Auctoritas, quæ nunquam Archiepiscopi vo-
 „ cem usurpant. Si autem Maximianus, atque Agnellus
 „ omnium primi hoc nomine usi fuissent, cur non constan-
 „ ter adhibuerunt? Cur ille Episcopum se dicit in Marmo-
 „ ribus Consecrationem Ædium DDD. Vitalis, Apollina-
 „ ris, ac Stephani indicantibus? Cur hic, cum in Ursiano
 „ Templo celebre illud Suggestum ex marmore, pulcherri-
 „ mis ornatum imaginibus faciendum curasset, Episcopi vo-
 „ ce contentus ab ea adpellatione abstinuit? Cur successores
 „ ipsius idem fecerunt? Cognovit id Rubeus, qui sive
 „ ductus auctoritate Codicis, quo utebatur, sive quod hu-
 „ jus rei repugnantiam videret, quo erat ingenio, loco Ar-
 „ chiepiscopi semper Episcopum posuit (e). Sed hæc haud
 „ sufficiant. Movet secundo consensus Scriptorum, qui per
 „ ea tempora floruerunt, atque in primis Gregorii M. qui
 „ dum ad Ravennæ Antistites scriberet, deque iis verba fa-
 „ ceret, nunquam Archiepiscopos vocavit. Movet demum
 „ pri-

(a) In ejus vita p. 99. (b) Vide Ducangium in Gloss. & Bacchini-
 um in Observ. ad vitam hujus Episcopi de hac voce differrentem.

(c) Rubeus scribit *fieri jussit*. p. 164.

(d) In vita ipsius p. 126.

(e) Historicorum nostrorum loca in reliqua epistola haud recensemus, quod
 ex iis, quæ dicuntur, satis consent.

„ privilegium Constantis, & Heraclii Augg. ad Maurum,
 „ quod refert Agnellus P. II. p. 285. in quo scelestus hic
 „ Præful *Aurocephaliæ* auctor Episcopus adpellatur. Certe si
 „ Joannis temporibus Archiepiscopi titulo Antistites nostri
 „ donati fuissent, non illum prætermisisset, quum quæstio-
 „ nes ipsum inter, ac Gregorium M. de Usu Pallii interces-
 „ sere, quas late eleganterque describunt Rubeus, atque
 „ Bacchini: in ea namque re plurimum causæ suæ ad-
 „ jumenti positum putasset. Erravit igitur Agnelli exscrip-
 „ tor Archiepiscopum pro Episcopo usurpans; erravitque
 „ Lapidida in marmore laudato, quod tamen non genui-
 „ num, sed iterum sculptum putamus, ne scilicet in publi-
 „ cis monumentis Agnelli Antistitis optimi memoria peri-
 „ ret, quod frequenter accidere consuevisse exploratum est
 „ omnibus, qui Antiquitatis studia vel a limine salutarunt.
 „ Neque quis dicat multo ante Agnelli tempora Alexandri-
 „ nos Patriarchas hoc nomine usos fuisse, ut ex Athanasio,
 „ atque Epiphanio docent Thomassinus, & Ducangius, quæ
 „ vox ab Ephesina Synodo deinde anno 451. usurpata est:
 „ nam non *Metropolitani*, sed *Primatis* dignitatem per id
 „ tempus significabat, neque ad Ravennæ Antistites exten-
 „ di potest, ni Scriptorum, monumentorumque fides acce-
 „ dat, quam falso iis suffragari hætenus demonstravimus.
 „ Si autem quæras quonam tempore eam vocem invec-
 „ putem, curiosius id facis, quam oportet: nil enim certi
 „ apud me exstat. Sed quoniam jacta est alea, Rubiconem
 „ transeamus necesse est. Censeo igitur illam Maurum Au-
 „ tocephaliæ auctorem ad dignitatis suæ ornatum priorem
 „ adhibuisse. Confirmatur isthæc mea suspicio auctoritate
 „ marmoris in ejusdem vita ab Agnello relati, ubi hæc ha-
 „ bentur. *Hic requiescit in pace Maurus Archiepiscopus, qui*
 „ *vixit Annos plurimos* (lege cum Bacchinio P. M. idest
 „ plus minus) *LXVII. qui tempore Domini Constantini Im-*
 „ *peratoris liberavit Ecclesiam de jugo Romanorum servitutis.*
 „ Tandem illud argumento est mihi, ne conjecturæ istius
 „ poeniteat, quod nempe Damianus, & Felix, qui Theodo-
 „ rum excepere, ac post illos reliqui deinde Archiepiscopi
 „ eandem vocem assument. Tria tantum marmora exscri-
 „ bam, quæ hujusce rei testes locupletissimi esse poterunt.
 „ Prio-

- „ Priora duo ex Templo D. Apollinaris in Classe refert Ru-
 „ beus ; alterum ad annum 708. spectans ex Turri Ecclesiæ
 „ Cathedralis Cymacensis exhibet Fabrius: singula vero ex
 „ his Auctoribus Bacchinius.

I
 D. N. DAMIANVS ARCHIEPISCOPIVS FECIT.

2
 HIC TVMVIVS CLAVSVM SERVAT CORPVS FELICIS
 SANCTISSIMI AC TER BEATISSIMI ARCHIEPISCOPI

3
 ✱ TEM. DN. FELI. TR. B. ARCP. SCE. ECC.
 RAV. F. D. F. VINCENTIVS RIMV.
 EP. C. ECC. SCI. CASSIANI. CI. CVM.
 PRIM. EDIFIC. P. IND. VI. ✱
 FELICIT.

- „ Venio nunc ad lapidem hunc Georgii Argentarii, cu-
 „ jus explicationem secundo loco requiris.

HIC REQVIESCIT IN PACE
 GEORGIVS VC ARGENTA
 RIVS FILIVS PETRI VC AR
 GENTARII IVN. QVI VIXIT
 ANN FL M XVII. DEP. SVBD
 PRID NONAR AVG. IND. XIII
 IMP. DN. N. TIBERIO CONSTAN
 TINO PP AVG. ANNO VII. ET PC
 EIVSDEM ANNO III. Φ

- „ Duo te haud satis intelligere ais in marmore, quod
 „ heic post Fabrium a mendis expurgatum recudimus; cur
 „ nempe anno Tiberii Constantini Septimo sculptum dica-
 „ tur, quem tamen literarum monumentis compertum est
 „ quatuor tantum annos regnasse: numque repetita ibi Ar-
 „ gentarii vox ad Familiam aliquam pertineat indicandam,
 „ quemadmodum de Juliano illo Argentario nonnulli, iique
 „ non omnino spernendi auctores suspicantur. Ne quæso
 „ sollicitus esse velis in rebus intelligendis, quarum altera
 „ haud

„ haud difficilem explicationem requirit ; altera post Bac-
 „ chinium non ut antea tenebricosa videtur : cui si notatio
 „ quædam nostra accedat , quod dubitationis adhuc supere-
 „ rat eliminabitur . Ideo igitur , quod ad priorem interro-
 „ gationem spectat , eæ notæ Chronologicæ in marmore po-
 „ nuntur , quod ex eo tempore , quo Tiberius a Justino Cæ-
 „ sar fuerat renunciatus ad id , quo inscriptio Georgii scal-
 „ pta est , septem anni effluxissent . Dictus siquidem fuerat
 „ Cæsar Tiberius Constantinus anno 574 . tribus annis an-
 „ te , quam Imperator fieret , quos si quatuor iis , quos re-
 „ gnavit , adjicias , annum septimum in marmore indicatum
 „ habebis . Cave autem putes novum id in lapide accidisse ;
 „ quamplurima enim possem ejusdem rei exempla af-
 „ ferre , si per otium liceret . Verum neque tu is es , qui
 „ amicos frustra delassandos , neque ego , qui tempus teren-
 „ dum , ubi necessitas haud flagitet , censeam : cur enim
 „ fluctus in simpulo excitemus ? Ut vero de nostris Argen-
 „ tariis aliquid proferamus , omiſſis aliis muneribus , quæ
 „ per hanc vocem , prout latinus sermo varie jactabatur ,
 „ declarata sunt , sentio cum Bachinio eos nullo pacto (a)
 „ a Græcorum Trapezitis differre , iisque hoc muneris de-
 „ mandatum fuisse , *ut Ecclesiasticos redditus apud se depositos*
 „ ad Episcopi præscriptum , *vel juxta conventa cum Clero*
 „ Archipresbytero , Archidiacono , Primicerioque traderent
 „ distribuendos . Neque hæc Bacchini conjectura ab Eccle-
 „ siæ consuetudine vel tantillum recedit : quis enim nesciat
 „ ejusmodi Gazæ Episcopalis Præfectos , sive Custodes , quos
 „ etiam a Thesauro per id tempus *Saccum* dicto , *Saccella-*
 „ *rios* vocabant , inter Ecclesiæ Ministros fuisse cooptatos ?
 „ Ita autem se rem habere ex hoc maxime evincitur , quod
 „ Julianus ille Argentarius V. Cl. qui de sua pecunia cum
 „ Bachauda genero Archangeli Michaelis Ædem excitarat ,
 „ cum Episcoporum jussu id fecit , *mandante Ecclesio* , at-
 „ que *Ursicino* exstruxisse dicatur . In ære autem alieno fuisse
 „ videtur , qui Episcoporum mandata publice persequere-
 „ retur . Ceterum , ut eo revertar unde discessi , *Argenta-*
 „ *riorum* adpellationem in nostris marmoribus officium , non

L

„ co-

(a) Vide etiam Ducangium in Glos.

„ cognomen declarare (neque enim fieri id potuit , quo
 „ tempore cognomina minime adhibebantur) conjicitur ex
 „ duabus papyris Ravennæ exaratis , ubi ejusmodi monu-
 „ menta confici solebant , quarum utraque cum testium , qui
 „ subscribunt nominibus , munera pariter , quibus iidem
 „ fungebantur , conjungit . Quum igitur inter ceteros duo
 „ Argentarii quoque subscribant , illud consequi perspicuum
 „ est hanc vocem , ut ceteræ ; ad munus aliquid indican-
 „ dum pertinere (a) . In priore papyro ad annum 539. re-
 „ ferenda hæc habentur :

..... Serapio Vir.....

..... anus Argentarius gener Johanni Pim... (b)

..... trus Collectarius (c)

Latinus possessorum parens.....

Candidianus VI.....

„ In altera vero sub annum 540. scripta , præter Vitalem
 „ V. C. *Monitarium* , & Romulum V. C. *Silentiarium* , cer-
 „ nitur etiam Paulus quidam V. C. *Argentarius* , qui , si ad-
 „ datur Juliano Viro celeberrimo , Georgio , ac Petro , quos
 „ memorat lapis noster , & Joanni illi , de quo loquitur Gre-
 „ gorius M. lib. 9. ep. 23. quinque Ravennatis Ecclesiæ Ar-
 „ gentarios recensebimus . Neque id tantum colligimus ex
 „ posteriore papyro ; verum etiam docemur sexto Christi
 „ sæculo Argentarios longe a Monetariis distasse , quam-
 „ vis , ut ostendit Ducangius in *Gloss. Latin. Barb. in Wi-*
 „ *figoth. L. 2. tit. 4. §. 4.* pro una eademque re usurparen-
 „ tur . Superest modo , ut de eo quod posteriore loco po-
 „ scis aliquid disseramus .

„ Si quis Officinarum situm , ubi nummi antiquitus Ra-
 „ vennæ cudebantur , inquirat , is oleum & operam perdet .
 „ Ut enim ejusmodi res variis temporum vicissitudinibus
 „ fuerunt obnoxia , ita nullus dubito , quin idem officinis
 „ contigerit , de quibus est sermo . Nos pro epistolæ modo
 „ ea tantum pronunciabimus , quæ aliena haud videbuntur ,
 „ ne per nimiam audaciam omnia fusque deque miscentes
 „ in

(a) Hæ Tabulæ referuntur a Maffæo *Scient. Diplom. p. 143.* atque a Mu-
 ratorio *Antiqu. Italic. Tom. II. pag. 1002.*

(b) Cernis heic Julianum illum , de quo supra . (c) Lege *Petrus* .

„ in Ravennatum rebus describendis censoria virgula note-
 „ mur. Ubi enim hæreat aqua, quid probri, si ignorare
 „ rem fateamur? Tria sunt quæ *Moneta* situm aliquo pacto
 „ ostendant: subscriptio nempe Joannis illius in papyro ann.
 „ 572. & duo Agnelli loca, quorum sub finem capitis se-
 „ cundi in dissertatione meminimus. Subscribit ille: *Johan-*
 „ *nis for.... habens stationem ad monetam auri in porticu Sa-*
 „ *cri Palatii*. Agnellus vero docens, unde Reparatus, ac Gra-
 „ tiosus educi fuissent, quum Archiepiscopatum obtinuere,
 „ *de Monasterio*, inquit in vita prioris, *S. Apollinaris qua-*
 „ *situs est hic Ravennæ non longe a pusterula Ovilionis in*
 „ *loco, qui vocatur Moneta publica*. Vitam vero alterius
 „ exordiens, ita loquitur. *Ex Monasterio B. Apollinaris Ab-*
 „ *ba fuit, quod est fundatum non longe ab Ecclesia S. Re-*
 „ *demptricis Crucis ad Monetam veterem, unde Sanctissimus*
 „ *Reparatus fuit*. Si per Monasterium D. Apollinaris, ex
 „ quo ad Archiepiscopatum laudati Antistites evecti fuere,
 „ celebris ea ædes a Theodorico Gothorum Rege excitata,
 „ Divoque Martino primum, nunc vero D. Apollinari sa-
 „ cra intelligi posset, difficile haud foret *Auræ* illius *Mo-*
 „ *netæ* situm investigare, de qua in papyro. Quum enim
 „ diserte tradat Rubeus, ex eoque Fabrius, eam Urbis regio-
 „ nem, in qua nunc est D. Vincentii Paroecia, quæ parum
 „ certe a D. Apollinaris distat, dictam fuisse *S. Vincentii de*
 „ *Moneta aurea*, quid vetaret, quominus Sacri Palatii no-
 „ mine Theodoritianum Palatium, in quo post Gothos ex-
 „ ctos fortasse degerunt Exarchi, intelligentes, papyrumque
 „ cum Agnello conferentes, certi aliquid statueremus? Ve-
 „ rum neque Monasterium illud D. Apollinaris pro eo,
 „ quod hac tempestate sic vocatur, usurpare licet, quod scia-
 „ mus circa annum 856. a translato D. Apollinaris corpore
 „ nomen tantum invenisse, cum perpetuo S. Martini adpel-
 „ latione vocetur ab Agnello; neque vero simile videat-
 „ ur ab aurea ea Moneta, de qua in papyro, S. Vincen-
 „ tii Regionem dictam fuisse: papyrus enim septem ac plu-
 „ ra secula eam Urbis divisionem antevertit, quam anno
 „ 1185. contigisse docet Rubeus per hæc verba: *hoc tempo-*
 „ *rem Urbem Ravennam in quatuordecim divisam Regiones*

„ *invenio*. Restat igitur ut relata Agnelli verba accuratius
 „ perpendentes, eo loci sitam fuisse *auream* papyri *Mon-*
 „ *etam* statuamus, ubi *Monetam publicam*, ac *Monetam Ve-*
 „ *terem*, quæ eandem Officinam per Agnellum significant,
 „ collocare is videatur. Ea mihi suspicio pluries injecta est,
 „ *Monetam* Augustorum temporibus ad S. Apollinaris in Ve-
 „ clo, in ea scilicet parte, quæ Sanctæ Crucis Templum nunc
 „ Parœciam respicit, extitisse. Id ut censeam in causâ
 „ sunt Agnelli verba, quæ utraq; has *Ædes* sibi pæne
 „ conterminas affirmant. Minime autem dubito quin San-
 „ ctæ Crucis Templum idem sit, quod Placidia excitavit;
 „ superest enim SS. Nazarii ac Celsi Sacellum, illi olim ad-
 „ hærens, quod rei hujus fidem faciat. Monasterium vero
 „ D. Apollinaris cum ea *Æde*, atque Parœcia convenire,
 „ quæ in præsentia hoc nomine donatur, sat indicant & lo-
 „ cus, ubi sita est, & Bullæ Alexandri III. atque Urbani IV.
 „ ejusdem rei testes locupletissimæ. Quid plura? Auctoritas
 „ doctissimi Bacchini facit, ne ab hac suspitione dimovear;
 „ quamvis enim de Officina Nummaria haud disceptarit,
 „ ea tamen profert de Pusterula Ovilionis, deque memo-
 „ ratis Templis, ut decipi cum illo gloriosum videatur:
 „ licet enim opinari Augustorum *Ædes*, quarum meminit
 „ papyrus, ad SS. Nazarii ac Celsi, ubi etiam nunc eo-
 „ rum sepulcra cernuntur, sitas fuisse. Dicendum tandem
 „ foret aliquid de recentiore Officina Nummaria Ravenna-
 „ tium: sed nil lucis affulget, qua eruditiores fiamus.
 „ Theseus a Cornu, qui nobiscum antea sensit, quamvis stri-
 „ ctim atque obscure satis locutus sit, ad S. Vincentii Pa-
 „ rœciam fuisse positam suspicatur, ea ratione, quod nem-
 „ pe de *Moneta aurea* iis temporibus dicta fuerit, quibus
 „ Archiepiscopi Ravennatum res moderabantur. Conjectura
 „ veri non omnino similis videtur. Aliorum tamen esto ju-
 „ dicium. Ego quovis monumento destitutus nil ausim de-
 „ finire. Probabile certe est Archiepiscopos rerum Domi-
 „ nos nummos signasse. Habes, Saverni ornatissime, quæ
 „ ne officium desererem conjectando, vel potius divinando
 „ sum assecutus; quæ si tibi haud clara satis videbuntur,
 „ dicam cum Livio: *in rebus tam antiquis, si quæ similia ve-*
 „ *ri*.

RAVENNATIBUS. 85

„ *ri sunt, pro veris accipiantur, satis habeam.* Obtempera-
 „ *vi autem, non quod me eum putem, qui cuiquam in*
 „ *ejusmodi rebus facere satis queam, sed quod meretricula-*
 „ *rum more sacramento me veluti obstrinxerim, ne quem*
 „ *tristem dimitterem. Tu si me amas, ut reor, volunta-*
 „ *tem in te meam æquo animo excipies; ac mea alias ope-*
 „ *ra uteris: etsi enim doctrina omnibus, candore certe,*
 „ *ac benevolentia nemini concedo. Vale.*

„ Ravennæ ex Ædibus Seminarii v. Calendas Novem-
 „ bris CIOCCXLVIII.

CAPUT QUINTUM.

De Libra, Soldis, ac Denariis Ravennatibus, deque ceteris pecuniæ generibus in eadem urbe conflatis.

I.

DE variis pecuniæ generibus acturi, qua posterioribus seculis Majores nostri usi sunt, ut a nostra incipiamus rerum ordo non minus, quam ratio postulat. Nil apud Scriptores, nilque in nostris Archivis post seculum Christi decimum frequentius occurrit, quam *Libra Ravennæ*: verum quid ea esset, quotque *solidis*, ac *denariis* constaret haud liquet. Nos ea proferemus, quæ ex tanta rerum caligine erui potuerunt, ut faciem aliis præferamus, qua spartam hanc doctius ornare queant, remque totam haurire.

I I.

LIBRÆ Ravennatis initium, atque originem si quis inveniat, erit mihi magnus Apollo. Eam primum constasse denariis, sive nummis ab Archiepiscoporum officina prodeuntibus minime dubitamus, quum illius mentio habeatur per ea tempora, quibus, ut dictum est supra, Philippus declaraverat conflandorum nummorum prærogativam ad solos Archiepiscopos pertinere. De ea sic mentionem fieri animadvertimus in tabulis, quibus anno 1015. quorundam bonorum dominium conceditur *Tedbaldo*, & *Marotie jugali filiis*, & *Nepotibus* a Sergio Ravennatis Ecclesiæ Archidiacono, & Abbate Monasterii S. Georgii Martyris (a) *Caligariorum nomine* persolvat, *idest Libram unam Rav. pro denariis solidis sexaginta*, & *pro unoquoque solido Rav. denarios duodecim*. In charta agente *de quodam tenimento in Regione Herculana Ravene*, anno 1197. scripta per Mercatellum Tabellionem, hæc habemus (b): *dare debeatis omni anno in*

men-

(a) Capf. B. num. 316.

(b) Capf. A. n. 46.

menſe Marcii, vel infra indiſt. duos Den. Rav. & paullo poſt: quia exinde das nobis octo ſoldos Rav. De hac moneta loquitur pariter ſententia electorum Arbitrorum in controverſia de Manſo Caligariorum, & duabus partibus Ducatus inter Archiepiſcopum Ravennatem (a), & Petrum Traverſariam, quam ex Archivo Eſtenſi vulgavit Muratorius (b). Ea pertinet ad laudatum annum 1197. Pro penſione tribuat nummum Ravennatis moneta ſingulis annis. Libram Ravignanorum nominant etiam nonnullæ Chartæ ſeculo XIII. & XIV. exaratae. Binas dabimus ex Claſſenſi Archivo, traditas nobis cum aliis compluribus a D. Gabriele Guaſtuccio ejusdem Cuſtode, curante D. Maria Angelo Fiacchio Claſſenſis Bibliothecæ Præſecto, Viro literis, moribus, modeltiaque ſpectabili. Prior eſt exemplum autenticum Inſtrumenti, ſive Laudi lati inter Comune Ravenne, & Comune Cexene, reperti in Archivo publico diſtæ Comunitatis Ravenne, quod ad annum 1432. Ind. xv. diem x. Novemb. eſt referendum. Eaſque a diſtis partibus emologari, & confirmari ſub pena mille Librarum Ravignanorum in compromiſſo inſerta a parte non obſervante predictæ parti obſervanti ſolvenda. Inſtrumentum autem ipſum anno 1288. conſectum fuiſſe docent, quæ ſequuntur: Latum fuit hoc arbitrium, & laudum per diſtos arbitros ſedentes, preſentibus, & volentibus diſtis ſindicis &c. ſub ann. Domini MCCLXXXVIII. Indiſt. prima, die Mercurii XX. Octobris. Altera charta Inſtrumentum dotale continet cujuſdam Dom. Beatriſiæ de Melariis. Ea eſt hujusmodi. In Chriſti nomine amen. Anno Nativitatis ejusdem Milieſimo Ducenteſimo nonageſimo, Ind. XII. Raven. die XV. menſis Junii in domo dicendorum fratrum &c. ibique Nicolaus, Oddo, & Franciſcus de..... ſatris fuerunt contenti, & conſenſi habuiſſe, & recepſiſſe in dorem, & dotis nomine a Domina Beatriſia, Filia olim Fantbolmi Merzarii de Ravenna, preſente Uxore diſti Domini Nicholai pro matrimonio contracto inter diſtum Nicholauum, & ipſam Domnam Beatriſiam, videlicet in rebus mobilibus extimatis comuni

(a) Intellige Guilielmum, qui. & Guilielmotus, & Otho diſtus eſt, atque anno 1190. Gerardo ſucceſſus.

(b) Antiq. Italic. Tom. V. Diſt. V.

muni concordia inter eos sexaginta libras Ravignanorum &c. Duas Tornaturas, & mediam terre laboratorie extimatas quinquaginta libras Ravignanorum pro Tornatura, positas in plebatu Sancti Appollinaris in Ronco nigro in Burgo porte Sancti Mame Civitatis Raven. &c. Subscribit Tabellio:

Ego Ambrosius filius Petri Gignalis Imperiali auctoritate Notarius de Raven.

III.

HUJUSMODI autem Ravignanos in grossos, & parvos divisos fuisse, præter Chartam, qua diximus (a) Divum Raynaldum concessisse Maxio quondam Albiglieti licentiam cudendi, seu fabricandi monetam in Ravenna, videlicet Ravignanos grossos, & parvos, (b) docet etiam Instrumentum quoddam Transactionis inter Dominum Lionellum de Polenta, & Dominam Margheritam de Badais, occasione litis ventis inter ipsos, ubi hæc habentur. In Christi Nomine Amen, Anno ejusdem Nativitatis Millesimo trecentesimo trigesimo nono, Indictione septima, tempore Domini Pape Benedicti duodecimi, die vigesimo secundo Octobris in Guaita Sancti Petri Majoris, in Domo Domini Francisci de Rasponi. Judicis &c. Item dicebat dictus Bentinus predictum Ugolinum, ejusque heredes esse obligatos predicto Domino Leonello ex causa depositi in sexaginta octo Libris Ravignanorum parvorum. Item in alia parte in quinquaginta libris Rav. quas confessus fuerat dictus Ugolinus habuisse a dicto Domino Lionello a Domina Cathalina quamdam suam domum positam in Civitate Ravennæ in G. Sanctæ Agathe Majoris juxta dictum D. Lionellum &c. Scripsit has tabulas Ghomeus de Catis de Ferraria &c. Cum iis, quæ de Ravignanis grossis ac parvis diximus consonant, quæ in Veteri Statuto habentur (c) lib. V. Rubrica LVIII. cui titulus: quod nullus de Rav. debeat recusare monetam Rav. Et qui habet monetam falsam frangere debeat. Inquit autem: Statuimus, & ordinamus, quod quilibet de civitate R. teneatur, & debeat trasse monetam tam grossam, quam parvam,

(a) Pag.... (b) Ex Archivo Classensi.

(c) Codex hic membranaceus Legum Municipalium nitide scriptus servatur in publico grammatophilacio.

vam, & eam non recusare si fuerit bona, & Legalis. Et qui eam recusaverit condemnatur comuni pro quolibet denario grosso in quinque soldis R. pro quolibet denario parvo in duodecim denariis Rav. & teneatur quilibet ad cujus manus pervenerint aliqui denarii falsi, illos frangere, & non expendere. Et si aliquis inventus fuerit habere quinque soldos R. simul, vel ab inde supra de denariis falsis capiatur, & duci, & presentari debeat coram Potestate Rav. qui contra eum procedat, sicut de jure fuerit procedendum. Et hoc intelligatur etiam de monetis bonis, & cursum habentibus in Civitate Ravennae.

IV.

HACTENUS de libra Ravennae generatim sumpta: modo de ejusdem valore pauca dicamus. Ad componendas, dirimendasque lites ad duos Julios posterioribus temporibus redactam fuisse, norunt omnes. Verum, rectene factum id fuerit, inquirendum. Si chartas perpendamus, nil certi ex iis erui poterit. Duo tamen habemus, quae lucis aliquid tenebricosis hisce difficultatibus adferre poterunt. In Testamento (a) Lamberti de Polenta, confecto anno 1316. die decima octava Junii in Villa Alturae districtus Rav. in Domo, seu rumba dicti Dom. Lamberti, posita in dicta Villa, praesentibus Dom. Presb. Filippo Rectore Ecclesiae S. Sixti de Santerno, Magistro Pellegrino Medico, Magistro Franciscino de Imola Medico, Magistro Compagno de Ferraria Medico, Cambio de Artusinis Not. Dominico Bonetti, Bletta de Ugulis, Mezzosilio Philippo de Ferraria, & aliis testibus ad haec vocatis, & rogatis a dicto Testatore: haec habentur: Item reliquit de aliis suis bonis egregiae Dominae Juliae Marchisoni Estensi Uxori suae duo mille lib. Rav. sive mille florenos auri, quos confessus fuit idem Dom. Lambertus ab ipsa habuisse in dotem tempore contracti Matrimonii. Subscribit quidam Guido Ravaldus Rav. Imp. auctoritate Notarius. Librae igitur duae Ravennates saeculo XIV. unum florenum auri aequabant: ex quo inferri potest earum unam duos Julios currentes parum excessisse.

M

V.

(a) Ex Archivo Canonorum Later. S. Mariae in Portu cap. A. num. 102.

V.

Quod ad alterum testimonium pertinet, ex eodem Legum municipalium Codice liquet singulas libras viginti soldis constasse. En ejus verba lib. I. Rub. *de Sallariis Advocatorum, & Procuratorum, & solutionibus Notariorum.* = Statuimus, & ordinamus, quod super quacumque causa, que ventillabitur in foro civili civitatis R. possit Advocatus assuntus pro suo patrocinio, & salario petere, vel habere de questione, vel causa, que sit quantitatis vigintiquinque librarum infra viginti soldos, & procurator decem. Ex vigintiquinque libris supra usque ad quinquaginta inclusive advocatus habeat quadraginta soldos, & procurator viginti. Et a quinquaginta libris supra usque ad centum inclusive Advocatus habeat tres libras, & procurator triginta soldos. Ex centum libris supra Advocatus habeat pro primo centenariorum tres libras, ut dictum est, & procurator triginta soldos. Et pro omni libra ab inde supra, quantacumque fuerit quantitas, habeat Advocatus sex denarios, & procurator tres.

VI.

HUNC tamen Ravennatis Libræ valorem pro temporum ratione, locorumque varietate immutatum esse docent, quæ ex libris, ut vocant *Reformationum Civitatis Eugubii*, in secretiori Archivo existentibus, nobiscum communicavit præstantissimus, atque eruditissimus Abbas Josephus Garampius Ariminensis. In laudato autem libro habetur, statutum fuisse Anno 1338. die 17. Februarii quod in omni solutione, in qua Florenti auri intrarent, seu quod possent intrare, Florenus debeat dari, solvi, & recipi pro quinquaginta Sold. Ravenn. Quam quidem pecuniam per id tempus plurimi factam fuisse indicant, quæ anno 1327. die 4. Feb. ibidem sancita sunt. Quod nempe in nullis mercationibus possit dari pro pagamento moneta Esculana, vel Marchionalis, cum sit mala moneta, & quia figuram habeat Ravennatis, & in substantia, & veritate non valeat dimidium, & sic tamquam deceptiva moneta, & fallax non currat. Libram vero nostram Perusinæ duplam fuisse inde colligitur, quod, ut supra notatum est, binæ Ravennates Libræ unum Florenum æquarent, ad
eum

cum vero constituendum quatuor Perusinae Libræ requirerentur. En verba quæ paullo post sequuntur : *Item quod omnis moneta debeat ponderari aurea, & argentea ad pondera Perusina, & debeat currere, & valere prout ibi currit & valet. Videlicet Vulterranus XX. den. parvos Perusinos, Populinus XXX. Guelfus tres solidos, Anconitanus XLV. den. Florenus vero aureus IV. Libras, & XII. Den. dicte monete Perusine parve.*

VII.

SED de Solidis ipsis, ac Denariis quid dicendum? Res quidem tenebris obducitur; non ita tamen, ut lux nulla prorsus affulgeat. Solidos duodecim denariis constasse, proindeque duodecim Denarios unum solidum æquasse, ostendunt ea, quæ produximus, quum de Ravennatis Libræ origine ageremus: *persolvat lib. unam Rav. pro denariorum solidis sexaginta, & pro unoquoque solido ana denarios duodecim.* Ad quæ verba advertere oportet, quod tradit Ducangius in Glossario ad Scriptores Mediæ, & infimæ Latinitatis, vocem nempe *Denarii* adhibitam fuisse tum pro nummo cuso duodecim nummulis constante, quem solidum dicebant, tum pro ipso nummulo, qui duodecimam Solidi partem constituebat: usu vero factum esse, ut majores nummi *Solidi*, minores vero *Denarii* adpellari solerent. De denariis etiam posteriori hoc sensu intellectis eruitur ex Protocoll. xxxiv. Arch. Archiep. p. 554. (a) ab anno 1468. ad 1487. eorum duodeviginti æquasse *bajocchos* tres; ab anno autem 1488. ad 1517. quod per integrum annum 1535. etiam contigit, *bajocbum* unum.

VIII.

INQUIRENDUM modo superest, quomodo argentei nummi ab æreis in chartis, ceterisque ejusmodi monumentis secerendi sint, quum id minime declarent. Hæc mihi constans opinio est, quum de *Ravignanis grossis, ac parvis* absolute loquuntur chartæ, argenteam pecuniam intelligi; quum vero de solidis ac denariis, eorumque libra mentio habetur,

M 2 num-

(a) Id nobis indicavit Advocatus Petrus Pasolinus, Patricius Ravennas, ac Provicarius Generalis, cui nonnulla alia debemus.

nummos ex ære conflatos innui. Argentiam monetam ex Archiepiscoporum officina prodiisse docent, quæ diximus, ac nummi quos supra retulimus: eam vero per *grossos*, ac *parvos* designari colligitur ex vetusto Legum Municipium codice laudata Rubrica V. ubi hæc habentur. *Et qui eam (pecuniam) recusaverit, condemnetur pro quolibet denario grosso in quinque solidis R. pro quolibet denario parvo in duodecim denariis.* Ubi vides *grossos* a solidis, ac *parvos* a denariis absolute dictis longe differre. Hoc autem discrimen vario metallorum generi, quo per ea tempora in signandis nummis utebantur Ravennates, tantum tribuendum videtur. Certe ex nummulo eo sub Venetis percusso, *denarios parvos* argenteos fuisse inferri potest. Confirmantur hæc omnia exemplo aliarum urbium, quarum nummi majores, *grossi* etiam dicti, ac *parvi*, argentei esse solebant. Qui plura cupit, consulat ea, quæ de Nummis Patriarcharum Aquilejensium differit V. Cl. Bernardus de Rubeis, quæque de *grossis* Venetis, Veronensibus, & Tridentinis, de *Re nummaria Patavinorum* agens colligit doctissimus Brunatius.

I X.

QUÆRI tandem posset, cur superioribus temporibus merces, ut agri, ædes, vestes &c. paucarum librarum, solidorum, aut nummorum Ravennatum pretio venderentur, nunc vero longe majore ad id pecunia opus sit. Verum huic difficultati satisfacit laudatus Bernardus de Rubeis p. 55. inquiens: *causæ plures adduci possent; ac primo ipsa denariorum conditio, qui sive pondus, sive notam spectemus, deteriores ex officinis monetariis prodire. Adde immanem auri, argentique vim advectam in Europam, ex quo tempore detectæ sunt Indiæ Occidentales: inde namque factum, ut passim vili pendî pretio pretiosa metalla cœperint. Sed neque præteriri debet inveciti luxus ratio, sive qui ad victum spectat, sive qui ad vestitum, aliasque hominum aut necessitates, aut voluptates. Aliæ demum sunt causæ, quæ reperi ex variis rerum, temporumque circumstantiis possunt: neque diligentius eas expendere nostra inter negotia est.* Dixi de eo pecuniæ genere, quæ apud nos conflata est: age nunc de extera quoque pauca dicamus.

CAPUT SEXTUM.

De nonnullis exteris nummis, quibus post sæculum Christi x. ad sæculum xvi. Ravennates usi sunt.

I.

UT prætereamus *Solidos* auri, & *Mancofos*, quorum jam inde a sæculo Ch. VI. in Papyris ad Ravennam pertinentibus habetur mentio, ut erudite in Italicis Antiquitatibus Medii Ævi advertit Muratorius, præterque *Libras auri*, & *auri cocti*, quæ in chartis, ac codicibus vetustissimis memorantur, ut docet idem Auctor, utque videre est in hoc Archiepiscoporum Chartophylacio, unde pleraque monumenta rem nostram illustrantia desumimus; primi anno 1030. occurrunt *Denarii unius Crucis*, sic dicti a signo, quod præferebant, his verbis: (a) Gebeardo (b) Arch. anno Dom. propitio Pontificat. Dom. Pth. (c) Sum Pontificis, & universalis Pape in Apostolica Sacratissima beat. Petri sede sexto, sicque imperante dom. Chonrado in Italia anno quarto die nono..... Ind. terciadecima..... vobis vestrisque successoribus vel Sancte vestre Rav. Eccl. actoribus singulis quibusque annis in Mense Marcii vel infra Ind. denarios quindecim de denariis unius crucis inferre debeamus.

II.

SUCCEDUNT *denarii Papienses*, quos sic refert charta anno 1039. Ravennæ conscripta (d): *Denarios quadraginta de denariis Papiensium pensionem singulis quibusque indictionibus Sancte vestre Rav. Eccl. inferre debeamus.* Papiam autem, sive Ticinum jam inde ab iis temporibus, quibus Gothorum Reges eam Urbem incolere, atque amplificare cœperunt, pecuniam

(a) Capf. E. 1799. (b) Integra charta legi haud potuit.

(c) Intellige Joannem XIX. & Conradum II.

(d) Capf. E. num. 1838.

cuniam signasse, docet præter cætera Baduilæ nummus, de quo supra disseruimus.

III.

DE Bizantiis quoque, & aureis loquitur charta (a), scripta anno ab Incarnacione Domini nostri Jesu Christi mill. cent. septuagesimo septimo de mense Novembri, octavo die, intrante indic. X. donno Alexandro Papa (b) Eccl. Dei..... Friderico romanor. imperatore regnante. Girardus (c) servus servorum Dei divina gratia sancte ravennat Eccl. Archiepiscopus, & ejusdem civitatis exarchus &c. sub statuta pensione de prefata mass solid. viginti, & per unumquemque solidum denarios XXXVI. & pro fundo papiriano bizanzium unum, & tertiam partem unius bizanxi, & pro fundo fabiani binos aureos &c. In altera Charta ad annum 1058. referenda hæc moneta pariter indicatur. (d) Anno Deo propizio..... Summi Pontificis, & universalis Pape in Apostolica Beati Petri sede primo, die secundo Mensis Marcii Ind. XI. Rav. &c. Archiepiscopo Sancte Rav. Eccl. vel suis Successoribus, aut illorum nunciis reddiderint, vel persolverint predicto Jobanni de Alberto, & sue Coniugi, vel illorum filiis, aut nepotibus debitum, quod est centum & decem libras de denariis veneticorum, & bisantios decem.

IV.

VERUM de nulla pecunia frequentius sermo instituitur in Ravennatibus monumentis, quam de Lucensi, ac Veneta. De utraque nunc differendum. In tabulis Gualterii Archiepiscopi de Cavalcaconte Comite de Castro Britonorio (e) libram Denariorum Lucensium, cui Marabotini adduntur, sic anno 1130. invenias: *Pro eo quod centum libras bonorum denario-*

- (a) Ibidem n. 1730. (b) Intelligendus Alexander III. & Fridericus Æno-
barbus Conradi III. Patruus.
(c) Gerardus hic circa ann. 1170. Archiepiscopus renunciatus, Alexandro III.
numquam non adhæsit: cujus Pontificis binæ ad eum Literæ adhuc
exstant. (d) De Nicolao II. loquitur charta.
(e) Capf. B. n. 381. Vide etiam Muratorium Diss. Ital. Tom. I. p. 633. &
Tom. II. p. 1248. ubi idem Archiepiscopus laudato anno concedit jure
Feudi nonnulla bona cuidam Mazziacani, qui solvere debeat Denario-
rum Lucensium viginti Libras.

nariorum Lucensium nobis tribuis coram subscriptis personis..... & pro eo quod multum mihi, & successoribus meis servire promittis, & precibus tuorum militum, & nostrorum fidelium, remittimus tibi terciam partem de pensione, quam Antecessores tui nostro Archiepiscopatu reddere solent, & in festivitate S. Apollinaris octo Maraborinos dare pro pensione nobis promittis -- tunc dare, & componere promittit pars parti servanti fidem legitime boni auri libras sex &c. Denarii Lucenses infortiati visuntur pariter in tabulis ad annum 1141. spectantibus hoc pacto: (a) Anno ab Incarnatione Domini MLL cent. quadragesimo primo, die primo Decemb. Indict. quarta arzene. Gualterius (b) Archiepiscopus S. R. Eccl. debeat pro eo dare libras quadraginta quinque Den. Lucen Infortiatorum. Subscribit quidam Ugo Tabellio, & Notarius. Libra Lucensis quoque sic memoratur in testamento Johannis Ducis (c) obli gnato. In nomine Domini anno ab Incarnatione ejus mill. centes. septuagesimo octavo, die nono decimo mensis septemb. Ind. undecima Ravennæ &c. Relinquo ad dandum, & distribuendum post meum obitum pro anima mea de meis bonis ducentas libras Luc. & tertiam, quam inferius designa vero: & pro predictis ducentis libris inveniendis habeant jam dicti fidei commissarii mei plenam potestatem &c. Ego Millanesius Rav. Tabellio scripsi &c. Solidos autem Lucenses videas in charta quadam (d) ad Bagnolum, Castrum Ecclesiæ Ravennatis pertinente sub Gubernatore Teodorani, per hæc verba: Anno millesimo centesimo octuagesimo, tempore Alexandri Pape, & Federici Imperatoris die septimo decimo... Ind. XIII. in Bagnolo &c. Liceat vobis triturare, sine visione nostra, nostrum missum cum onore suscipere debeat sine fraude, & omni anno in Natale dare debeatis. facias duas, & galinam unam, & non vendere, nec donare, nisi inter vos, aut in Monasterio nostro, pro eo inde acceptare C† denariorum Lucensium solidos quatuor. Scripsit Cal-

VUS

- (a) Capf. L. n. 2448. (b) Gualterius hic, qui & Valterius in Tabulis dicitur, anno 1119. cunctis Clericorum suffragiis Archiepiscopus factus est. Obiit ann. 1144. postquam XXV. annos Ravennatem Ecclesiam rexisset. Præclara de illo narrant Rubeus, Fabrius, atque Ughell. (c) Capf. B. num. 318. (d) Capf. A. num. 44. Innuitur autem Alexander III. & Fridericus, de quibus paulo ante locuti sumus.

us Tabellio. Denarios tandem Lucanorum cernimus in tabulis (a) anno 1156. his verbis: *sub statuta pensione denariorum Lucanorum quatuor:* Libram vero eorundem in Diacepto vetustissimo Classis p. 177. per acta D. Bernardini de Bosis Not. Rav. Ann. MCCCLXXXIII. Ind. 1. die XXVI. Julii. *In centum annos renovandum pro tribus Libr. Lucanorum veterum.* Quid autem per libram Lucanorum veterum intelligeretur, exponitur in *Diacepto* ann. 1617. Ind. xv. 28. Julii pag. 42. per acta Alberti de Gambis hoc pacto: *pensionis nomine unum sextarium fabarum, & tempore renovationis Libras tres Lucanorum, quæ pro vera intelligentia dictæ monetæ pro qualibet libra intelligitur florenus auri, qui tunc valebat solidos triginta duos.* Idem etiam declaratum fuerat in *Diacepto* novo Classis de anno 1544. Ind. II. die II. Mensis Maii per acta Dom. Hieronymi a Portu, cujus verba omittimus, ne recoctam crambem exhibeamus.

V.

Ad Venetam pecuniam nunc gradum facio. Eam jam inde ab anno 1058. Ravennæ adhibitam fuisse vidimus, ubi de Bisantiis ageremus: quod anno etiam 1079. factum fuisse docent excerpta ex Archivo Portuensi, Capsa prima, quæ diversorum Instrumentorum inscribitur per hæc verba: *In nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti Regnante Henrico Imp. Filio q. Henrici Imp. anno 23. sub anno dominice Incarnationis 1079. Ind. II. Rav. P. Martinus Abbas S. Marie & S. Andree in Insula Sarra dedit jure pacti Dominico Monacho, qui vocabatur de Brusco nomine Mon. S. Marie de Pomposa quinque Tornat. terreq. territorii Rav. plebe S. Petri intra silvam cum pensione annua duar. Denar. Venet. Joannes Rav. Tab. Dominicus Monachus subscripsit.* Post hunc annum autem vix credas, quam frequenter ejusmodi denarii occurrant. De Solidis Venetis vero hæc invenias in Tabulis (b) Gualterii Archiepiscopi, Abbatem Monasterii S. Petri in Vinculis respicientibus anno 1122. *donec vero divinitas in ac luce jusserit permanere, sub statuta pensione Denariorum veneticorum solidos duodecim Venet. singulis quibus-*

(a) Capf. G. num. 2675.

(b) Capf. A. num. 367.

busque Indictionibus actoribus S. nostre Rav. Ecclesie solvere debeatis. Sic pariter indicantur in charta (a) scripta per Calvum Rav. Tabell. Anno Domini millesimo centesimo trigesimo octavo, tempore Innocentii Pape, die quartodecimo mensis Julii Ind. I. ubi hæc habentur. Non liceat nobis tritura-re, neque vendemiare sine visione vestra, vestrum missum cum onore suscipere debeamus sine fraude, pro eo inde acceptare denariorum Venerorum solidos viginti. Demum Ducati Vene-ti aurei cernuntur in tabulis (b) anno 1439. confectis se-dente Eugenio IV. ubi etiam quantum valerent exponitur: Damianus filius quondam Magistri Sanctis de Panochis de Ba-gnacavallo, capitanius habitator civitatis Ravenn. fuit con-fessus, & contentus habuisse, & recepisse, ac sibi integre da-tos, solutos, & numeratos fuisse sine ulla diminutione, vel defectu aliquo a Magistro Guarnerio q. Magnifici de Cremona fornasario habitatore civitatis ravenn. ducatos quinquaginta venetos boni auri, & justi ponderis ad rationem solidorum quadraginta septem Ravennatum pro quolibet Ducato. Exstat quoque apud Carolum Rasponium Patricium Ravennatem Instrumenti cujusdam exemplum autenticum, quod servaba-tur olim penes Hieronymum Rasponium, Prosperi, & The-sei, quos heic honoris causa nominamus, Proavum, quo an-no mil. centeno, Ind. V. die II. mensis Madii, tempore Pon-tificatus Dom. D. Pasqualis divina providentia Pape secundi in Civitate Ravenne, in Domo magnifici Dom. Francisci de Ferondis Equitis, & Senatoris Sancte Romane Eccl. presenti-bus Dom. Antonio de Palatiis, & Dom. Nicholao de Traver-sariis, & Dom. Jacobo de Honestis — magnificus, & genero-sus Ostasius de Rasponis de Ravenna, Eques, & Senator San-cte Romane Eccl. fuit contentus; & confessus se habuisse, & accepisse, ac sibi integre datos, solutos, ac numeratos fuis-se, traditos a Dom. Francisco de Ferondis dante, & solven-te dotis nomine pro dote Dom. Corneliæ ejus filie ipsi Dom. Ostasio de Rasponis matrimonio copulate &c. ducatos trecentos aureos. Ducatos autem ejusmodi absolute dictos a Vene-tis minime discrepare arbitramur.

N

VI.

(a) Ibidem num. 47. atque Innocentius II. heic intelligendus.

(b) Capf. Q. num. 8829.

PRÆTER relata nummorum genera, libræ, solidi, ac denarii Imperiales passim offenduntur. In tabulis Gerardi (a) Archiepiscopi de *Gandulfino*, & *Guidone* fratribus &c. anno 1182. a Nigro Tabellione Plebis S. Mariæ in Portu exaratis, habemus: *Sub statuta pensione omni anno dare debeamus Imperialem unum, & predictam rem cultare.* In mutuo quodam Wilielmi Archiep. (b) anno 1194. die quinto exeunte mensis Aprilis Ind. duodecima Rav. a Ravenna Tabellione in tabulas relato, hæc continentur: *pro eo quia dedistis, & mutuastis nobis quadraginta, & unam Libr. Imperialium, & octo solidos — sub pena sex libr. Imperialium.* In locatione cujusdam Vallis, quam Symeon Dei gratia (c) Sancte Rav. Eccl. Archiep. concedit Amolo pro se suisque liberis, hæc de libra Imperialium, cum qua Bononiensis Libra conjungitur indicantur: *pro eo quia das nobis inde centum libras Bon. unde promittimus pro nobis, nostrisque Successoribus in dicta Ecclesia nobis succedentibus dictas res a nobis tibi concessas ab omni persona hominum auctorizare, ac defensare tibi predicto Amaldulo, tuisque liberis; & heredibus hinc ad suprascriptum terminum sub pena XX. Lib. Imp. Et ego Johannes Divin. G. Sancte Rav. Eccl. & publi. Portus Tabellio &c. Integram tandem chartam vulgabimus (d) ad annum 1217. referendam, in qua non de Solidis Imperialibus tantum, sed de nonnullis ad Archiepiscopatum pertinentibus scitudo dignis differitur. In nomine Domini anno ab ejus nativitate MCCXVII. XVIII. Kal. Madii Ind. V. Tempore Honorii P. P. Argente sub porticu domus curie extra Castrum, in presentia Presbiteri Alberti Card. Presbiteri Amari Cant. Presb. Boni, Presb. Andree Capellanorum Dom. Symeonis Raven. Electi (e), Presb. Benvenuti de Argenta, Dom. Bonfilii, Dom. Misi Judicis, & majoris partis hominum Argente. Dom. Arcon. juravit fidelitatem Dom. Symeoni Raven. Electo, & Eccl. Raven. ac suis successoribus catholicis Fidelitatis capitulis diligenter expressis;*

(a) B. num. 311.

(b) Capf. G. num. 2523.

(c) Capf. L. num. 4853.

(d) Ibidem num. 4790. Hic annus primus Honorii III. indicatur. (e) Symeonis Cerviensis antea Antistitis primus itidem hic annus erat.

ed idem dictus Dominus electus, investivit eundem Arconem de Vicecomitatu Argente, & toto suo districtu, & comitatu ad suam, & ipsius voluntatem, ac Successorum ejus, constituens sibi pro suo beneficio, & feudo certos redditus, quos diligenter duxit exprimendos. Ista sunt que percipere debet Vicecomes Argente. Primo duo paria pannorum debet habere a Curia in anno a scarlato inferiori, quæ magis voluerit, yemalia scilicet, & estivalia, & potest tenere tres equos suos sub expensis Curie, qui si morentur de dextrario, habebit Mda. XX. lib. Imperiali: de Palafreno, & Ronizino quod iusta extimatione valuerint. Et potest tenere tres suos servientes pastos, & indutos expensis Curie, & debet habere tertiam partem bonorum omnium, & placitorum, & maleficiorum. De collecta Portus debet habere viginti Solidos Imperial. ab ipsis hominibus. De aliis terris debet habere de quolibet soldo denarium, excepto decimato Marmore, in quo percipiat secundum quod est antiquitus consuetum, & hoc ad voluntatem Dom. Archiepiscopi. Hanc autem Balivam recipit dictus Vicecomes ad suam voluntatem retinendam, & dimittendam, & ad voluntatem Dom. Archiepiscopi, sicut superius dictum est. Ad que omnia presens ego Johannes Tabeilius, & S. Rav. Eccl. Notarius, ut audivi, & intellexi, scripsi, & in publicam formam redegi.

VII.

ADDUNTUR Imperialibus Marchæ, & Floreni. De utrisque passim mentio fit apud Rubeum. Nos tamen morem nostrum secuti ea tantum attingemus, quæ in chartis cernimus. De prioribus hæc recitantur in Charta Tabularii Estensis apud Muratorium (a) quæ continet Capitula pacis initæ inter Civitates Ferrariæ, & Ravennæ anno 1200. Et nec aliud debent Ferrarienses dare Ravennatibus pro Datio Salis, nisi tantum tres soldos parvorum pro centenario Salis, & duos Ravegnanos pro urbibus. Et quecumque pars hunc finem, & pacem, & promissionem, secundum quod dictum est non observaverit, det observanti nomine pene quinque millia marchas

N 2 argen-

(a) Antiq. Ital. Tom IV. pag. 373.

argenti &c. In aliis tabulis anno 1221. (a) a Joanne Redulfi Forl. exaratis, quibus Federicus Dei gratia Rom. Rex confirmat permutationem quamdam Merchoaldi Dapiferi cum Comite Uberto, legitur. *Imposuimus vobis bannum quingentarum marcharum argenti; medietatem autem banni camere mee, & aliam medietatem ipsi Comiti volumus persolvere.* In charta pariter impositionis Procurationum pro Johanne Episcopo Esino Apostolico Nuncio distribuendarum inter Ecclesias, & Diœceses Ravennaten. Bononien. Regimen. & Mutinen. confecta anno 1291. hæc inveniuntur (b): *Quia igitur pro procuratione predicta quindecim marchas boni argenti, seu octuaginta unum florenos auri juxta quantitatem procurationis ipsius nobis per sedem Apostolicam deputare pro sex diebus predictis, quibus &c. Vides heic marchas quindecim argenti, unum & octuaginta florenos auri sub finem sæculi decimi tertii æquasse. Nec reticendæ hoc loco sunt tabulæ, quæ exstant apud Sigismundum Comitem Brandolinum, Patricium Foroliviensem, a Thomasio quondam ser Francisci de Cesena Notario confectæ, quibus anno 1394. Ind. 2. die 26. Aprilis in Castro Aquiliani Ecclesiæ Ravennatis, diœcesis Britinorienfis, Barnabas a Leoneffa Canonicus, & Cardinalis Connati, tunc temporis laudatæ Ecclesiæ Administratoris, Vicarius generalis, eodem mandante in Emphyteusim concedit Dom. Malatestæ Nicolai Filio, Ramberti nepoti, Castrum *Valdipondi* cum aliis nonnullis, quæ ibi declarantur. Præter cetera autem hæc de marchis argenti leguntur: *Promisit Dominus Malatesta per se suosque filios, & nepotes dicto Dom. Vicecomiti recipienti in nomine dicti Dom. Administratoris Ecclesiæ Raven. attendere, & observare, non officere, vel venire per se, vel per alios aliqua ratione, vel causa, de jure, vel de facto sub pena promissa quingentarum marcharum argenti. Verum hæc sufficiant.**

VIII.

(a) Capf. H. num. 3343. Vides Fridericum II. qui eodem tempore ac Otho IV. regnavit.

(b) Capf. N. num. 6479.

VIII.

DE Florenis vero hæc paucis habeto: (a) Anno Domini *Nativitatis millesimo ducentesimo octuagesimo sexto*, die *tercio decimo mense Junio* in Bononia in domo Domini *Lambertini* &c. Ugerius de Codonio Notarius Familiaris Venerabilis Dom. Bonifacii Dei gratia Sancte Ravennatis Eccl. Archiep. & nomine ipsius Dom. Archiepiscopi centum florenos aureos persolvit pro restitutione centum florenorum aureorum, quos mutuaverit in aula romana, & fuit confessus, & manifestus ipse Dom. Girardinus habuisse, & recepissee ab ipso Ugerio dante, & solvente nomine prefati Dom. Archiepiscopi nonaginta florenos aureos, bonos, & legales pro restitutione nonaginta florenorum aureorum, quos Dom. Franciscus Siccus mutuaverat in curia Romana prefato Dom. Archiepiscopo. Exprimitur vero ejusmodi florenorum valor in charta appellationis (b) Cleri Ravennaten. super distributione cujusdam collectæ, impostæ per Nicholaum Episcopum Ostiensem Legatum Apostolicum in Consistorio Palatii Archiepiscopalis Ravennæ, anno Domini 1304. die 28. Jovis mensis Martii, Ind. II. per acta Ostasii de Artusinis de Ravenna Sacræ Ravennatis Ecclesie Notarii his verbis: & quia floreni aurei valent longe ultra, quam valere consueverint pro XXV. solidis, & pro triginta solidis Ravignanis, ac plus tempore collectarum procuratorum aliorum Legatorum Apostolicæ Sedis, & nunc valent XL. solidis Ravignanis, & ultra, & pro quadraginta solidis communiter expendantur &c.

IX.

POSTREMI inter exteras pecunias accedant *Ferrarini*, *Aquilini*, ac *Bononini*, quorum posteriores jam inde a sæculo Ch. decimo tertio in urbem fuisse receptos liquet ex eorum temporum monumentis. Ferrarinos in veteres, ac novos divisos fuisse nemini dubium esse potest. De Ferrarinis novis, deque solidis Ferrarinorum sæpe mentio occurrit in *Diacepro A mensæ Archiepiscopalis Ravennæ*, quod in Ferrariensi Archi-

(a) Capl. A. num. 237. (b) Capl. N. num. 6779.

Archivo servatur. De veteribus autem in charta (a) per Bartholameum filium quondam Ser Bon de Ceneta conscripta anno Domini millesimo trecent. octuagesimo Ind. quarta, die quarta decima mensis Marcii super plateam Magnam Ferrarie &c. qua nobilis Vir Nicolaus natus nobilis Viri Gerardi de Prata, Reverendissimi in Christo Patris, & Dom. Dom. Pilei miseratione divina tituli S. Praxedis Presbyteri Cardinalis, & Administratoris S. Eccl. Rav. Vicecomes, & Officialis generalis, ut patet publico Instrumento scripto manu Ser Neri quondam Gerii de Rogeriis de Pissis, fuit contentus, & confessus se habuisse, & recipisse a Bonfracello de Perondellis de Ferraria unum Ferravinum veterem pro pensione suorum bonorum, que tenet ab Ecclesia Rav. in fundo Mansi Taurelli cum hac protestatione, quod per hanc receptionem non intendit prejudicare alicui juri Eccl. Raven. si dicta bona aliter essent recaduta, aut propter aliquam aliam rationem, vel causam &c. Ex Ferrarinis autem Libram Ferrariorum constatam fuisse ex chartis liquido apparet. In Dominii cujusdam Tabulis a Filippo Fontana Archiepiscopo tributis anno 1254. die 7. Januarii (b) hæc de ea habentur. Vosque supradicti, Filii, & Nepotes vestri sub statuta pensione trium ferravinarum daturi eritis nostre Sancte Eccl. nomine pene centum libras ferravinarum. In aliis pariter Tabulis ejusdem Fontanæ ad laudatum annum pertinentibus, legimus: Quod si omnia non observaveritis, aut in aliqua de supradictis conditionibus extra agere audebitis, non solum cadatis, verum etiam daturi eritis Sancte Ravennaten. Eccl. ante omne litis initium, aut nomine pene quadraginta libras Ferrarie. Nil aliud de hac pecunia, deque Bononiensi addemus, quod de iis sufficere videantur, quæ hactenus disseruimus. Id tantum advertendum occurrit, utrasque recenferi in Charta nonnullas Investituras continente, anno 1360. scripta, ubi etiam discimus tres Aquilinos æstimatos fuisse quadraginta Ferrarinos. (c) Solvere debeatis quatuor Libras cere nove, & octuaginta ferrarinos ---- sex solidos bonon. deposuit penes Donum Gerardum presbiterum Cathedralis Majoris Eccl. Fer duas libras

(a) Ibidem num. 7060.

(b) Ex Libro Investiturarum ejusdem Chartosilacii.

(c) Capf. Q. num. 8772.

libras cere, & tres Aquilinos pro solutione quadraginta Ferrariorum in altera parte.

X.

AT quid *Aquilini*? Eos sic adpellatos fuisse ab Aquilæ signo facile conjicitur. Aliquis tamen hoc nomen ab Aquila Urbe in Regno Neapolitano derivabit, quam a Joanna Regina cudendæ monetæ jus accepisse ex Berardino Cirillo docet Antonius Vergara (a). Verum tot fuerunt nummi, qui Aquilam exhibuerunt, ut res incerta omnino relinquatur. Nil ultra adjungimus, quod de iis erudite egerit Brunatius (b) aliique: silentio etiam prætereuntes quicquid de Imperialibus, Marabotinis, Bizantiis, aliisque ejusmodi monetis dici poterat, ne rem, præ ceteris, a Ducangio, ac Muratorio præclare actam retexamus. Antequam vero manum de tabula, fatemur quidem per totam Dissertationem aliquando vocibus usos esse, quæ sæquioribus temporibus civitate donatæ sunt: id autem ideo fecimus, ne ab eruditorum sermone recederemus: malo enim, cum Lectoris studio sim obsecutus, desiderari ab eo in scriptis meis elegantiam, quam si non fecerim perspicuitatem, atque consuetudinem.

XI.

Nēquid tandem rei huic nummariæ deesset, subjiciendum duximus valorem pecuniarum, qualiscernitur apud Rubicum Hist. Rav. p. 828. Illum autem ex *Diacepto Veteri Mensæ Archiepiscopalis* desumpsisse, verbis paullo immutatis, docet Index, quem eidem adjungimus, ut si cum paucis iis, quæ nos ipsi in Dissertatione animadvertimus, conferatur, incrementi aliquid res tota accipiat.

Valor pecuniarum ex Rubico

*Byzantius valet duas partes floreni.
Uncia auri valet quinque florenos in argento, alias 8.
Libra ceræ valet secundum consuetudinem regionis.
Obolus auri valet sex toronenses argenti.
Milichinus valet sex toronenses argenti, alias unum florenum
Toronensis argenti valet 40. bonon. parvos*

Soli-

(a) Monete del Regno di Napoli p. 59.

(b) De Re Nummaria Patavinorum p. 46. & 47.

Solidus Sequisimorum valet duos solidos Imperialium.

Viginti Solidi Lucensium valent unum florenum.

Duo Solidi Papienses valent unum Turonensium argenti.

Libra auri valet 96 florenos auri.

Venen. de Roma, & Mansarutus de Alba valent unum florenum

XVIII. Solidi Imperialium valent unum florenum auri.

Libra argenti valet sex florenos, & duos quartarios auri.

Solidus auri valet medium florenum, & tertiam partem alterius.

XII. Turonenses valent unum florenum.

Marabotini, sive Marabatini qui sint, vide in c. cum olim de privileg. & apud Ludovicum Gomes in commentariis in Regulas cancelleria, in fine.

Valor pecuniarum ex Diacept. Vet. Mensæ Archiep. Rav. p.443.

Besancius valet duas partes unius floreni.

Uncia auri valet quinque florenos in argento, alias octo in auro.

Libra ceræ valet secundum cursum, & consuetudinem Regionis.

Obulus auri valet sex turonios argenti.

Maluchinus auri valet sex turonios argenti, alias unum florenum.

Unus solidus Segrusimorum valet duos Solidos Imperialium.

Viginti Solidi Lucensium valent unum florenum auri.

Duo Solidi Papien. moneta valent unum turonensem argenti.

Libra auri valet nonaginta sex florenos auri.

Venenus de Roma, & Massamittus de Alba valent XII. Solidos dictarum monetarum, unum florenum.

Decem octo Solidi Imperialium valent unum florenum auri.

Libra argenti valet sex florenos, & tres quartarios auri.

Solidus auri valet medium florenum, & tertiam partem alterius.

Florenus auri valet XII. turonios, & medium argenti.

FINIS.

APPENDIX.

QUUM ad exitum properaret editio, traditæ sunt nobis ab humanissimo Viro D. Gabriele Maria Scarmaglio Monacho Casinate, atque ad D. Vitalis Ravennæ Priore, binæ *Bartholomæi Roverellæ* epistolæ, quæ in codice quodam litterarum *Hieronymi Aleotti*, *Abbatis* olim *SS. Floræ*, & *Lucillæ de Aresio* continentur, quasque non ita diu post cum Vita Auctoris, atque eruditis notis laudatus Scarmaglius est emissurus. Eas heic addere cum quatuor ipsius Aleotti epistolis ad Roverellam datis ab instituto meo haud alienum duxi, quum nonnulla ad præstantissimi Antistitis Historiam amplificandam inde colligi queant. Speramus autem fore, ut id consilii eruditis, quorum causa labores omnes nostri suscepti fuere, probetur.

Reverendiss. Dom. Bart. Roverellæ, Tituli Sancti Clementis Presbytero Cardinali.

PRO maximis ad tuam Dom. delatis honoribus satis mihi factum hætenus existimaveram, si meæ gratulationis mihi ipse conscius fierem, veritus ne si per litteras eam tibi, qua essem affectus, lætitiæ explicarem, in suspicionem venirem apud te captandæ gratiæ, aucupandæq. per gratulatorias litteras benevolentia. Itaque contentus tacita conscientia apud sodales duntaxat, & amicos illos, quibuscum quotidiana mihi est consuetudo, gaudia pectoris aperire contenderam, nunc bonitatem tuam repetens, nunc facilitatem in omnes, nunc officia in amicos, nunc agendarum prudentiam rerum, ut si multis hujusmodi Cardinibus Romanam Ecclesiam fulciri contingat, facile quidem, nulliusque negotii fuerit cunctos hostes humanitate, atque officio victos excludere: Nunc vero Nobilis vir Dom. Alexius, quem pro sua bonitate Patrem hujus patriæ nostri omnes existimant, cum multa per eos dies, quibus apud nos fuit, & apud plerosque alios, & apud me frequenter de tua Virtute dissereret, extorsit invito, ut contra consuetudinem, ac vetus institutum ego tantillus homuncio ad R. Dom. tuam auderem scribere. Satis enim

enim mihi factum iri existimare debeo, si te admirari, si cum aliis meæ sortis hominibus verba de te facere datum sit. Arrogare autem mihi ipsi scribendi officium, ad tam excellentissimæ dignitatis virum, impudentis potius ac temerarii, quam civilis, & urbani hominis esse videbatur; sed in Alexium omnis hæc culpa referenda est, qui me subtimidum, & verecundum improbitate quadam impegit sua, uti procax, impudensque fiam ad te scribendo. Alexius igitur noster multas, easque veras cum Dom. tuæ tribuat laudes, illud in primis & prædicare de te, & admirari solet, iisdem te planissimis, & humanissimis moribus esse nunc amplissima dignitate auctum, quibus etiam privatum hominem fuisse meminimus: illustre profecto testimonium ingenii animi, & apertum veræ, atque innatæ nobilitatis inditum, nullis honoribus efferi, nulla dignitate insolescere, planum se cunctis facilemque præbere. Ea enim, cum Regum, & Principum sua, & propria virtus sit, quam Clementiam dicimus; majus aliquid de te portendit, & fervorum tuorum animos majora de te sperare hortatur, & jubet; quod uti Dom. tuam nulla ambitione cupere existimamus, ita quoque amici tui, qui Christianæ Reipublicæ vel reformandæ, vel conservandæ rationem habent, votis id omnibus concupiscunt; quamquam & in eo gradu, quem nunc tenes, non mediocriter Ecclesiæ utilitati consulere potis es. Sed aliud est fungi hortatoris, ac supplicantis officio, aliud moderatoris, & aurigæ, cui libertas sit, & frenos comprimere, cum opus est, & habenas pro libitu relaxare. Verum ista arcano Dei nostri relinquamus consilio, sub cujus tutela Reverendiss. Dom. tuam dies, ac noctes incolumem, felicemque servari, & cupimus, & oramus.

Bartholomæus Cardinalis Ravennensis

Hieronýmo Abbati Sanctæ Floræ.

Rever. Pater, Amice noster Charissime.

VIR optimus, ac nostri Amantissimus Alexius contreraneus tuus isthinc rediens a te litteras attulit, ex quibus eam delectationem, voluptatemque percepimus, quam

ex

ex amicorum, & eruditissimorum hominum scriptis percipere solemus. Ex tua enim Epistola, & tuus optimus erga nos animus, & tui ingenii præstantia, ac suavitas, magnaue humanitas, & eruditio cognosci, & judicari facillime potuit. Non erat autem quod verearis, nisi nobis per litteras fuisses, pro dignitate, quam essemus adepti, gratulaturus; neque id a te propterea factum putaremus, quod gratiam captare, aut benevolentiam aucupari voluisses, cum opinio a nobis de tua singulari doctrina, & probitate jamdiu concepta, utramque multo antea conciliasset. Valet enim apud nos, quod apud plerosque homines, ingenii, ac virtutis opinio. Tua igitur vel taciturna ista, vel hæc non fera per litteras gratulatio, nobis gratissima, & jucundissima fuit. Alexio vero, quando, pro tua modestia, te ab eo dicis persuasum, debemus, & ut homini officioso gratias coram egimus; quod autem tam multa de nobis prædicavit, fecit pro sua humanitate, & mea mutua veteri familiaritate; & tu pro tua qui nobis non minora tuis litteris tribuisti. Utinam vestra, & cæterorum, qui idem sentiunt, opinione, ac judicio digni essemus. Enitemur tamen, ne quantacumque honorum accessio, ac dignitatis amplitudo ulla ex parte nos efferat; quoniam ita nati, ita educati, ac instituti sumus, ut in omnibus rebus, & quibuscumque actionibus nostris moderationem retinere cupiamus, ac intelligamus nullis fortunæ excessibus ab honestate, ac officio recedendum; facta est quædam dignitatis mutatio, idem semper animus remansit, & permanebit. Postremum in hac Epistola sit, ut nobis quocumque tempore pro tuo arbitratu, & judicio utaris. Utinam nostra auctoritas in his, quæ ad tua ornamenta, & comoda pertinuerint, voluntati par esse, & respondere possit. Tibi nostram operam, & studium pollicemur. Vale. Beneventi pridie Kal. Quintiles 1464.

*Reverendissimo Domino Bartholomæo Roverella
Cardinali Ravenn.*

SUPERIORE anno scripseram ad Reverendissimam Dom. Vestram per optimum, & generosum virum Dom. Alexium conterraneum meum. Eveſtigio multo etiam scœnore ad me illa reſcripſit cultiſſimas litteras, & multo ſplendore conſpicias;

cuas; quibus etsi alias reddere ad agendas, ut par fuit, gratias summo studio desideravi, quia tamen sumus hoc loco importuoso, & tamquam inaccessibili, ac pæne invio, caritate, ac penuria nunciorum paulatim intepuit, & refrixit is rescribendi ardor sensim ad ignaviam, socordiamque prolapsus. Nunc vero me præsentia ipsa Domini Alexii memorem reddit, & tamquam ad æs alienum dissolvendum instigat, ut fato quodam meo videatur obtingere, quo forte litteræ gratiores sint, per Alexium scribere, hominem Domin. vestræ mirabili affectu deditissimum. Quod igitur de me egregia quædam opinio pectus imbuir Reverendis. Dom. Vestræ, & placet admodum, & grandis muneris loco esse debet. Sane illud molestum est, quod ea ipse in me non intelligo, neq. agnosco, quæ de me Reverendis. Dom. Vestra videtur sentire. Insuper oblationes vestras ingenuas profecto, ac liberales toto amplector animo, & ago, quas valeo gratias. Mitto scripta quædam mea, res non usquequaque ferias, sed potius per jocum, risumque legendas. Nam si Democritus sensit, veritatem in puteo sic alto, ut nullus fundus sit, jacere demersam; & hoc de omnibus communiter rebus dixit; quid de futuris sentiendum, quorum solus Deus notitiam habet? leget igitur illa Reverendis. Dom. vestra, risus, & solatii materiam captatura, meque novum prophetam, ut pollicita est, numero servorum suorum adjiciet.

Aretii die VII. Junii 1464.

*Reverendissimo Domino Bartholomæo Roverellæ
Cardinali Ravenn.*

CLARISSIMUS juris consultus, & equestris vir ordinis Domini Bernardus Conterraneus meus, cum me officio Dom. vestræ impendio salutaverit, visus est ferme carbones ignis juxta divinas litteras congerere super caput meum; quid enim mihi gratius possit obtingere, quam in ejus principis versari memoria, qui tamquam sydus in Ecclesia Dei præfulgens, non modo dignitate amplissima, sed, quod majoris penditur, admirabilium quoque virtutum rutilo splendore coruscat? quod vero illustrius benevolentiae signum, quam

quam magnis in rebus, & arduis negotiis occupatissimam Dom. vestram vilis quoque vermiculi memorem esse? hac beneficii magnitudine ita vel facundiam, vel potius infantiam meam intelligo superari ut quibus verbis agendæ sint gratiæ Dominat. vestræ, reperire non valeam. Latitia insuper immodica sum affectus, quod ab eodem Dom. Bernardo intellexi, Magistri Anselmi servitia haud quaquam ingrata existere Dominat. vestræ, hominemque vobis charum esse in primis. Quamobrem & sibi, & suis omnibus admodum gratulor. Complectitur amore suo Reverend. Dom. vestra nostræ Aretinæ patriæ homines, ut in dies singulos videre videor; quare si quem ego ex nostris dignum esse intelligam, qui ad gratiam vestram orrepat, fidenter eundem vobis commendare ausim, præcipue id postulantem, & ad vestra anhelantem servitia. Est juris Pontificii Doctor egregius Dominus Nicolaus de Catenaciis, trigessimum annum agens, nec etiam juris civilis ignarus, bonarum insuper litterarum non expers, vir sedatissimo ingenio, & moribus potius Angelicis, quam humanis; Clericus est, & ad Sacerdotium, ut puto, adspirat; Si Rever. Dom. vestra opera illius indigeat, habebit in sua Curia virum, qui reliquæ familiæ vestræ totius humanitatis, ac facilitatis speculum sit futurus. Equidem tantas illius laudes non inculcarem auribus vestris, si existimarem posse aliquando mendacii, ac vanitatis argui. Dom. Bernardus noster ingenium hominis compertum habet, ab illo poterit Dom. vestra de ipsius laudati doctrina, & moribus explorare. Quod ad me attinet, spero propediem cernere, quod diu desideravi, videlicet Abbatiolam hanc meam reformandam per Monachos S. Justinæ. Illos ego jam pridem lacessivi abnuentes, & causantes redditus non satis amplos ad observantiam Regularem; assensere tandem improbitate litterarum mearum defessi. Cedam igitur administrationi, reservato mihi Abbatis titulo cum aliqua pensione vel parva. Si Rever. Dom. vestra in Curia nunc ageret, res vestris gereretur auspiciis, nec ullus apud me resideret metus, seu dubitationis scrupulus, quo minus res ipsa pro voto conficeretur; Nunc vero per absentiam Dom. vestræ harpiarum voracitatem vereor, quæ apertis inhiant faucibus, terras, & maria voraturæ. Experiar tamen, & perclitabor amicorum vires, atque ingenium in Curia nunc agen-

agentium. Bene valeat Reverendiss. Dom. vestra, cui me commendo. Aretii die Octob. 1472.

Reverendiss. in Christo Patri, & Domino, Domno Bartholomæo S. Romanæ Ecclesiæ Tituli S. Clementis Presb. Cardin. Ravennati

Hieronymus Aretinus S. Floræ Abas S. D.

REGUM, ac Principum mensæ, quas per singulas coenas pretiosis instructas dapibus non ignoramus, interdum tamen lactucas cum aceto, interdum vilissima poma non respuunt. Hæc enim post epulas illata fastidium, & satietatem adimunt; illa superiora irritamenta sunt quædam appetitus, & gulæ; non absimiliter, qui vinis suavissimis sunt assueti, aliquando etiam videntur expetere illius generis vina, quæ acre quiddam, & mordicum præferant. Cum igitur curiosa, & accurata diligentia Bibliothecam tibi confeceris optimis libris oppletam, in qua frequenter, tamquam in paradiso deliciarum summa cum voluptate versaris, si quando te suavissimorum ciborum satietas cæperit, hunc ego mearum Epistolarum codicem offero, veluti nuces, & agrestia quædam poma, quæ asperitate sua satietati epularum, ac fastidio mederi solent. Ea potissimum ratione inductus, quod primarios amicos meos, ad quos ipsæ diriguntur Epistolæ, charissimos quoque tibi, ac dilectissimos vel esse nunc qui superstites sunt, vel jam fuisse non dubito, qui diem suum obierunt. Non me clam est quanto amore, & studio complectebaris Bartholomæum Zabbarellam, Franciscum Coppinum, Alexium Aretinum, Leonardum Dathum, Poggium dictum Florentinum, Pium II. Pontificem Maximum, & plerosque alios, quorum nominibus ipsi mearum Epistolarum libri sunt refertissimi. Non igitur puto Dom. tuam inter legendum tot amicorum suorum memoriam, & recordationem sine aliqua voluptatis particula posse percurrere; nam ante hoc ferme biennium edidi mearum ineptiarum libros decem, non tam meo nutu, quam Reverendiss. Episcopi Foroliviensis impulsu, qui tum a Pontifice in nostram provinciam quæstor in Clericos delegatus extiterat. Itaque ne in meam Abbatiam inclementius defæviret, mos illi gerendus fuit, ut & ineptias meas invitus ederem illius jussu, quas omnino

nino delitescere omnino cupiebam, & ipsam editionem suo quoque inscriberem nomini. Addidi nuper & duos libros, ut qui semel impudentiæ fines transieram, gnaviter, & strenue impudens fierem, ut ille noster ante multa sæcula jocus est. Ex his duodecim libris, quatuor nunc ad te mitto, reliquos octo, qui inter manus versantur librarii, non multo post demissurus, si tamen prima hæc degustatio non displicuerit. Accipies igitur, Clementissime princeps, agreste hoc meum, & rusticianum munusculum, nec tam muneris ipsius exilitatem, atque inopiam metieris, quam prompti, & ardentis in te animi voluntatem. Valere Dom. tuam, & felicem esse multi percipimus. Aretii 14. Febr. 1474.

*Bartholomæus Cardinalis Ravennensis
Hieronymo Abbati S. Floræ S. D.*

R EDDIDIT nobis Bernardinus Aretinus litteras vestras simul & libellum epistolarum, quem nobis misistis. Magni fecimus semper doctrinam vestram, & cum id animi semper nobis fuerit, ut cupiamus novis doctorum operibus latinam linguam in dies magis illustrari, non potuimus non lætari vehementer, quum vidimus epistolas vestras collectas simul, & in volumen redactas. Magna enim est epistolarum utilitas, si tales sint, quæ legi mereantur: Nam illis continuo uti contingit, & quotidiano sermoni nulla magis lectio confert. Debemus vobis plurimum & nostra, & posterorum causa, ad quos non dubitamus, quin epistolæ vestræ perveniant, & in pretio futuræ sint: Sunt enim graves, doctæ, leni ac eleganti stylo scriptæ, quales Ciceronis, Beati Hieronymi, & aliorum doctorum fuisse videmus. Hortamur, ut, quando vobis otium est, curetis reliquas pariter colligere, & prosequi inceptum opus. Ceterum res vestra, pro qua Bernardinum misistis, summa cum diligentia, & studio tentata fuit: Dicunt non posse eam nunc expediri: expectanda erit occasio. Nos erimus memores, & rem juvabimus, ne optimo desiderio vestro frustreremini. Bene valete. Romæ xi. Martii 1474.

Antequam finem Operi imponamus, monitum volumus Lectorem venisse nobis in manus superioribus diebus Librum, duobus Tomis distinctum, cui titulus *La Science des Medailles avec des Remarques* &c. quem tantum italice redditum sine

notis

notis videramus. In parte autem ipsius priore pag. 115. nonnulla invenimus, quibus ea, quæ de *Teja* nummo Cap. II. §. . notavimus confirmarentur. Ea heic subdere optimum visum est. „ Thejas fut le Successeur de Totila, & périt dans „ une bataille en 553. un an après son élection. Je ne crois „ pas qu'on ait vû jusqu' à présent de Médaille de ce Prince: car la Médaille d'argent où on lit dans une couronne „ DN THELA REX, que j'ai vûe dans le Cabinet de M. „ l'Abbé de Rothelin, représente de l'autre côté la tête de „ l'Empereur Anastase, qui étoit mort 34. ans avant que „ Thejas montât sur le trône.

„ Le Roi Théla de la Médaille de M. l'Abbé de Rothelin pourroit bien être le même que Jornandes (de Reb. „ Get. p. 142.) nomme Transila, père de ce Transaric qui „ fut chassé de Sirmium par les Troupes que Théodoric „ des Ostrogoths envoya d'Italie contre lui; car il paroît „ par le récit de Jornandes, que *Transila* avoit dû être „ Contemporain d'Anastase. “ Et pag. 330. hæc habet: „ J'ai déjà remarqué, qu'on ne trouvoit point de Médaille „ qui portât le nom de *Tejas*, & que celles où on lit DN „ THELA REX, au revers d'Anastase, ne sçauroient appartenir au dernier des Rois Goths qui ont regné en Italie.

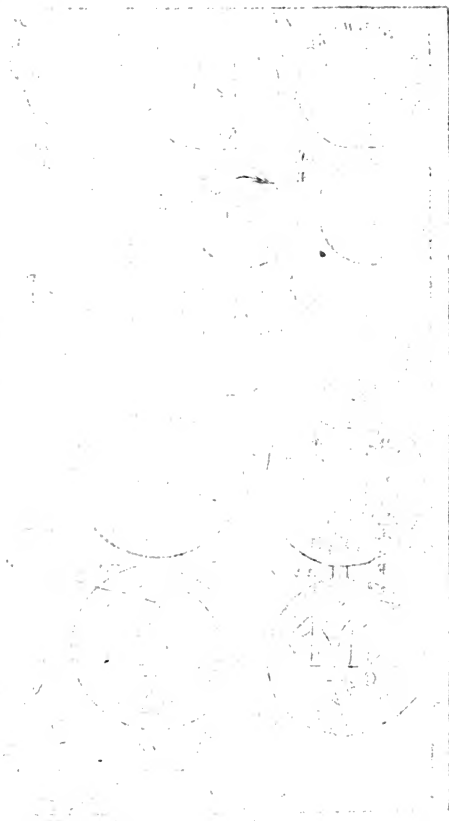
Absente Auctore, qui exscriptorem adhibuit haud omnino diligentem, nonnulli errores irrepperunt, quorum qui majoris sunt ponderis humanitati tuæ corrigendi proponuntur. Id vero monitum te volumus in Gregorii V. Diplomate ad Gerbertum, nescio quo fato, Orthographiam in nonnullis vocibus fuisse immutatam, quæ res quam nobis displicuerit, vix credas. Faveto igitur, ac vale.

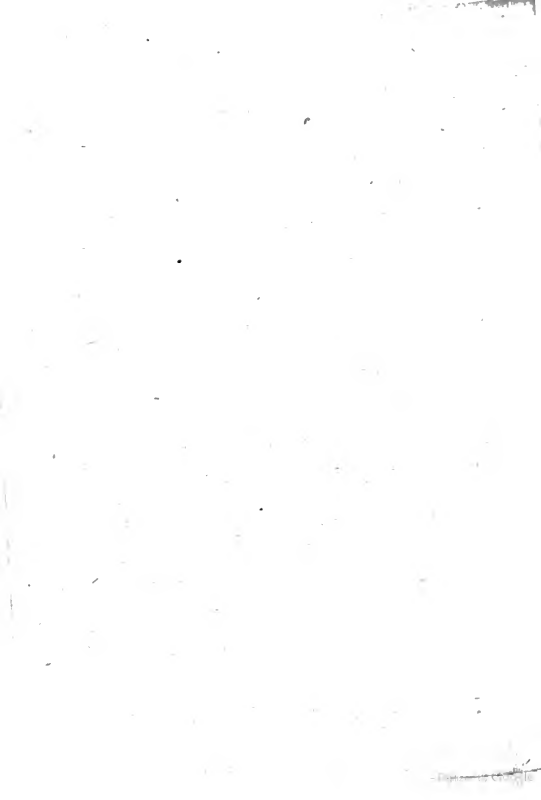
Pag. 5. vers. 9. *sit referenda* corr. *sint referenda*. pag. 9. v. 27. *A.C.* corr. &c. pag. 10. v. 6. *Placide* corr. *Placidia*. pag. 13. v. 4. *Magon* corr. *Magno*. p. 15. v. ultim. de *Numism.* Col. p. m. 43. supp. Tom. I. pag. 22. in Nota (d) in *nummo* expresso corr. *expressa*. pag. 24. v. 16. *nullum vidimus nummorum* corr. *nummum*. pag. 29. v. 16. *sedem locavit* corr. *locavit*. pag. 40. v. 8. *Totiale*, *sive Baduale* corr. *Totila*, *sive Baduale*. pag. 64. v. 10. *quin Sancta Crucis Templum* corr. *quin memoratum ab Agnello Sanctæ Crucis Templum*. pag. 70. v. 6. *Maximo* corr. *Maxio*. *ibidem parros* corr. *parvos*. pag. 93. v. 12. *Pth.* corr. *Job.* pag. 96. v. 25. *Sarra* corr. *Serra*. pag. 69. v. 27. *ipsum* corr. *ipsius*. pag. 101. v. 24. *valent* corr. *valeant*. Ne quid dicamus de *Spanemio*, & *Casfinatium Ordine* pro *Spanbemio*, & *Casfinatium* pluries posito.

b. II.

III.

Tab. IV.

